

Sınıf Hareketinde

YÖN

sayı: 2 yıl: 1 mart-nisan '95

50.000 TL (KDV dahil)

YÖNETEN BİZİZ
YÖNETENDE
BİZ OLACAĞIZ

Zor Oyunu Bozar

Yeni bir emek rejimine giderken Kamu
Çalışanları Hareketi
(Sf.4-5)

Konfederasyon mu, Koffederasyon mu?

Konfederasyon nasıl olmamalı
(Sf.6)

Niyet ve Akibet

Merkezi Kurultay'ın gör dedikleri
(Sf.7)

D O S Y A

Madencilikte Özelleştirme

(Sf.9)

Ah Şu İşçi Sınıfı Olmasa

Özelleştirmenin emek pazarına etkileri
(Sf.10-11)

Çeliği Satan Geleceği Satar

(Sf. 12)

Köylünün Yeni Efendileri

Örnek olaylarla tarımda özelleştirme
(Sf.16-17)

Atlar Arabanın Neresinde?

Gümrük Birliği'yle nereye kadar?
(Sf.18-19)

Avrupa Cennet Değil

Avrupa sendikal hareketinin sorunları
(Sf.20)

Kapitalizm ve Erkek Egemenliği

(Sf.22)

Meksika

Sendikalar ve özelleştirme
(Sf.23)

Gaziosmanpaşa, Ümraniye

neden?

devlet k

Kör parmağım gözüne! Bir provokasyon ancak bu kadar pervasız ve bu kadar çılgın çıkmış bir tema üzerinden yapılabilir: bir katliam ancak bu kadar büyük bir soğukkanlılıkla gerçekleştirilebilir. Gazi mahallesi ve Ümraniye'de kontrgerilla ve polis 30 kişiyi öldürdü, yüzlerce kişiyi yaraladı. Önce Alevilerin kahveleri tarandı. Ardından, öfkelerini ve kaygısını ifade eden halka ateş açıldı. Ölüm makinası, dört gün boyunca çalıştı. Ateş başında hiç kimsenin nereden geldiği konusunda tereddüt göstermedi. "Yunan parmağı", "Dev-Sol da olabilir, İBDA-C de olabilir, PKK da olabilir" gibi mavallara kimse kulak asmadı. Katliamı kimin gerçekleştirdiği belliydi. Devletin açık ve gizli "güvenlik" örgütleri. Dört gün süren bu kanlı kıyım, tüm toplumda güçlü bir dehşet hissi yarattı. Provokasyonun ardındakilerin, bu dehşet duygusunu yaratmayı hedefledikleri ortadaydı.

Provokasyon: Devlet Geleneğimiz

Suikast, savaş ve provokasyon, ülkemizde devletin alışlageldik politika yapma araçları oldu. Provokasyon temalarının dayandığı toplumsal gerçeklik ve provokatörlerin örgütsel-siyasal kimliği gibi öğeler, olup bitenin anlaşılması açısından neredeyse önemini kaybetti artık.

Yüzyede duranın ötesine geçebilmek için öncelikle genel ve ortak kabulleri sorgulamak gerek. Bunların başında Gaziosmanpaşa olaylarının bir mezhep çatışması gibi algılanması geliyor. Medya kahvelerin taranması olayının bir Alevi-Sünni çatışması hedeflediği vurgusunu öne çıkardı ve neredeyse polisin protestoculara ateş açmasını bile "alevi-sünni çatışması"ymış havasında verdi. Dış dünyada ise olay "ılımlı müslümanlarla radikal müslümanlar arasında çatışma" olarak tanımlandı. Oysa ortada bir mezhep çatışması yoktu. Bu tam bir hallisünasyondu.

Gaziosmanpaşa'da bir cemevi ve dört kahve saldırıya uğradı, bu doğru. Kurşunlanan dört kahve var ve bu kahveler, hemen hepsi emekçi olan devrimci demokrat mahalle sakinlerinin uğrak yerleri; hatta cemevi de bir ibadet merkezi olmaktan çok, bir demokratik kitle örgütü merkezi gibi kullanılıyor.

Evet ortada açık bir provokasyon, bir başka deyişle kışkırtma var. Provokasyon, "tahrik, kızdırma" demek. Az çok ortak bir ruh hali içindeki bir topluluğun ortak mekanlarına yapılan böylesi bir saldırı kızgınlık yaratır ve topluluğu harekete zorlar. Bu doğaldır. Ama bu saldırı Alevilerde Sünnilere karşı bir kızgınlık yaratmadı ve misillemeye yönelmedi. Yani Aleviler Sünnilere karşı provoke olmadı. Eğer provokatörler bir Alevi-Sünni çatışmasını hedefledilerse, Gazi mahallesi halkı bu provokasyona gelmedi. Alevisiyle, sünnisiyle Gazi mahallesindeki tüm demokratlar, saldırıyı devlet terörü olarak değerlendirdiler. Öfkelerinin hedefi ise devlet terörünün mahalledeki simgesi olan polis karakolu oldu. Bu tümüyle doğal ve haklı

bir tepkiydi.

Halk polis karakolunun önünde toplandı, polise ve devlete yönelik kızgınlığını dile getirdi ve protestosunu cemevi çevresinde sürdürdü. Gazi halkının bu protesto eylemleri de polisin daha sonra giriştiği katliam için gerekçe oluşturamayacak bir düzeyde gelişti.

Polis, dört gün boyunca işlediği cinayetleri, protesto gösterilerine "müdahale" olarak açıkladı. Oysa cinayetler genellikle gösterilerin sonrasında ya da dağılması sırasında işlendi. Yani katliam, halkın polisle çatışmaya girmesi sonucu da değildi. Gazi halkının devlet terörüne yönelik tepkisi, katliamı kolaylaştıran bir "provokasyona geliş" olarak da değerlendirilemez.

Dört gün boyunca yaşanan planlı bir katliamdı. Katliamın koşullarını ise, yine bu katliamı gerçekleştiren "güvenlik" örgütleri ilk günkü saldırıları ve bu saldırılardan kaynaklanan infialle oluşturmaya çalıştılar. Bu alışlageldik bir provokasyon değildir. Gazi mahallesi "güvenlik" örgütlerinin tüm tahriklerine karşın ne alevi-sünni çatışması provokasyonuna düşmüş, ne de polise yönelik protestosunda öfkesine hakim olarak cinayetlere mazeret oluşturmuştur. Aksine, Gazi halkı tüm örgütsüzlüğüne ve öfkesine karşın, olağanüstü bir sağduyuyla dengelediği etkin bir protesto geliştirmişti. Bu nedenle ortada provokasyon falan değil düpedüz tuzakla, pusuyla işlenen cinayetler vardır.

Tuzak, yalnızca Gazi mahallesi için de değildi. Gazi mahallesindeki büyük katliamın mahallenin ardından Ümraniye'de düzenlenen gösteride de açık ve gizli devlet güçlerinin ortaklaşa gerçekleştirdiği planlı bir katliam yaşandı. Ankara'daki protesto gösterisi yine polisin herkesi dayak ve taziyikli suyla kırıp geçirdiği vahşi bir bastırma hareketine sahne oldu.

Hükümetin sosyal demokrat ortağı, Ankara polisini adam öldürmediği için kutladı. İktidar, basın TV'ler, "sivil toplum" örgütleri hep bir ağızdan "Alevi-Sünni çatışması"na karşı halkı itidale davet ediyordu. Ama ortada "Alevi-Sünni çatışması" yoktu ki! Katliamı gizlemek için yapılan bu gözboyacılığı, Perşembe günü Tansu Çiller'in Cuma namazı sonrasında çıkabilecek olaylara ilişkin uyarısıyla tam bir tuluata dönüştü.

Ama bunlar basit komiklikler değil, suç ortaklığı karanesiydiler. Devletin en sıkı disiplinli örgütünün dört gün boyunca bir cinayet ve kanlı bir zorbalık makinası olarak çalışmasına devletin engel olamadığı zaten söylenemez. Üstüne üstlük, Cumhurbaşkanı'dan başbakanına, medyadan devlet güdümlü sendikalara dek düzenin tüm örgütleri aynı hedef sapırmaya ortak oluyorsa, ortada bir devlet komplosu var demektir.

Toplumsal Tedirginlik ve Yılgınlık Ortamından Kim Ne Bekliyor?

Devleti yönetenlerin bulunduğu noktadan bakıldığında Gazi mahallesi ve Ümraniye katliamı ne anlama geliyor? Öncelikle akıld tutulması gereken,

bu katliamın 70 yılı aşkın cumhuriyet tarihinde polisin gerçekleştirdiği en büyük kitle katliamı olduğu gerçeğidir. (1 Mayıs 1977 katliamında ölümlerin önemli bir bölümü ezilme sonucudur). Böylesine geniş ölçekli bir katliamın "küçük bir hesabın ve hesaplaşmanın" ürünü olması olanaksızdır. İkincisi, kirli savaş kadroları CIA mektebinde yetişmiş olan bir örgütün böylesi bir operasyonu "kendi kafasından" gerçekleştirmesi de olanaksızdır.

Öte yandan katliamın iki ana etkisini ayırabiliriz: Birincisi tüm toplumda, toplumun kamplara bölünmesi ve iç savaş tedirginliği. İkincisi, giderek derinleşen toplumsal uçurumun dibinde yer alan kent yoksullarının terörize oluşu.

Peki devleti yönetenler ve müttetikleri genel bir toplumsal tedirginlik ve kent yoksullarını hedefleyen bir yılgınlık ortamına niçin gereksinim duyarlar?

ABD ile devleti yönetenlerin programatik ortaklığı Yeni Dünya Düzeni'ndedir. Yani ABD de, devleti yönetenler de aynı şeyi. Türkiye'nin siyasal-toplumsal yapısının Yeni Dünya Düzeni adı verilen uluslararası ilişkilere göre düzenlenmesini istiyorlar. Ama devleti yönetenler ve ABD aynı hedefe yönelince samanlık seyrarı olmuyor. Kolay değil, sözkonusu olan "70 yıllık" cumhuriyetin, sınırları içerisindeki uluslarla, dinlerle ve sınırlarını paylaştığı komşularıyla ilişkilerini, mevcut egemenlik ilişkilerine hanelerinden yeniden yapılandırmak. Bu da "ha!" deyince olacak şey değil. Çünkü, bu ilişkiler yalnızca 70 yıllık cumhuriyetin belirleyici unsurları değil; ülkeyi yönetenler, bu ilişkileri sürdürebilmek için darbeler yaptı, savaşlara girdi, hükümetler düşürdü, suikastlar düzenledi. Devleti yönetenlerin halkıyla ve komşularıyla ilişkilerini yeniden kurmaya kalkışması, iktidarın ve hatta düzenin dışına sürmüştü olduğu karşıtları önünde zor bir duruma düşmesine, yani yürürlükteki egemenlik ilişkilerinin sarsılmasına yol açabilir. Sistemin yeniden yapılandırılması sürecinde taşlar yerinden oynarken, Kürtler kendi kaderlerini kendileri belirlemeye kalışabilir, İslamcılar "tatlı"lıktan vazgeçip "kanlı" bir kıyama girişebilir, yıllarca "ulusal birlik beraberlik" hatırına ne olursa sineye çeken emekçi halk "gayrik yeter!" diyebilir... Bu nedenle devleti yönetenler, değişim, "transformasyon" ya da yeniden yapılanma için hassas bir toplumsal ayar kurmak gerektiğine inanıyor. Gazi mahallesi ve Ümraniye'de kontrgerilla ve polisin katliama girişmesi ve ordunun Musul-Kerkük sergüzeştine atılmasıyla

ON DEĞİL

Emplösu

yapılmaya çalışılan işte bu hassas toplumsal ayardır.

Katliamın Ümraniye'ye sıradığı gün Demirel "Konu yıllarca yorgan altında kalmış, yorgan açılınca herşey çıkmış. Bana 'bu sorun halledilmedi mi' dersiniz 'halledilmedi' derim... Ancak ben olayların 'Türkiye'de devlet işlemez, başka bir idare şekli arayalım' arayışı haline getirilmesini istemem" diyordu. Katliam bütün hızıyla sürerken Bilkent Üniversitesi'nde "Amerikan Demokrasi" panelinde konuşan Çiller, kapsamlı bir demokratikleşme paketinin gündeme getirileceğini açıklıyordu.

Devlet, gerçekten sınırları içinde ezilen etnik ve dinsel gruplarla, toplumsal sınırlarla ilişkisini değiştirecek, demokratik hak ve özgürlükler getirecek bir değişimin arifesinde ise. Kürt, Alevi ve devrimci-demokrat gençleri niye öldürüyor peki?

Bu soruya akla uygun tek bir yanıt verilebilir: Çünkü devleti yönetenlerin "demokratikleşme" dediği başka birşey. Çünkü devletin bünyesine kabul edeceği Kürt, yoksul Kürt köylüsü değil, Alevi, Gazi mahallesindeki işsiz genç değil, emekçi sendikası, sigortasız, asgari ücrete talim eden işçi, bordro mahkumu kamu çalışanı değil. Tersine devletin "demokratikleşme süreci"ne dahil olacak olanlar, Kürdün de, Alevinin de, emekçinin de "ağaları". Öyleyse bu katliam ve savaş politikaları, düzenin Kürtle, Aleviyle, işçiyle ilişkisini yenileme denilen şeyin, Kürdün, Alevinin, işçinin "ağasıyla" sınırlanması için uygulanıyor.

Bu "yenilenme" bugünden yarına da gerçekleşmeyecektir. Bugünden yarına yapılmayacak bir "değişim" için böylesine akut bir şiddete niçin başvurulur öyleyse: Çünkü oldukça uzun bir süreye yayılabilecek olan bu değişim programına uygun yönetim koşulları oluşturabilmek için. Yani bu katliam, gerçekte, önümüzdeki dönemde devletin iç güvenlik rejiminde eskisine oranla çok daha geniş ölçekli bir şiddet uygulayabileceği psikopolitik koşulların oluşturulmasını amaçlıyor.

Peki Ya Bu Tekerleğe Çomak Sokacaklar?

Evet, ortada dönen bir tekerlek var. Tekerlek, yöneten/yönetilen, ezen/ezilen, sömüren/sömürülen ilişkilerinin yeniden üretilebilmesi için dönüyor. Düzenin yüksek katlarında hesaplar yapılıyor, planlar kuruluyor ve uygulamaya konuluyor.

Emekçiler açısından olayları yalnızca "senaryolar" halinde okumanın anlamı yok. Bu dönen tekerleğe bir çomak sokabilmenin imkanı var mı? Asıl sorulması gereken soru bu.

Bu soruya doğru cevap verebilmek için de Gazi ve Ümraniye katliamı sırasında emekçilerin, demokrasi güçlerinin neyi, nasıl ve ne kadar yapabildiğine bakmak gerek.

Gazi katliamının demokratik toplumsal muhalefet kesimleri üzerindeki ilk etkisi şaşkınlık ve arayış biçiminde oldu. Bir tepki göstermek gerektiği ortadaydı. Ama bunun nasıl ve hangi araçlarla gösterileceği belirsizdi. Geliştirile-

cek protesto etkinlikleri için gözlerin çevrildiği ilk merkez **Demokrasi Platformu** oldu.

Ne var ki, demokratik toplumsal örgütlerin çatılarından oluşan Demokrasi Platformu, Gazi mahallesindeki katliam karşısında, tüm iyi niyetli çabalara karşın, bütünlüklü ve etkin bir tavır geliştiremedi. Toplumun ezilen kesimlerini temsil etme göreviyle karşı karşıya kalan demokratik örgütler, kendilerini olayın bir tarafı olarak görmek yerine, "arabulucu" konumunu benimsediler.

Olayı devlet nasıl gösterdiyse öyle görme eğilimi, bu örgütlerin merkezlerindeki ağırlıklı eğilimdi.

Türk-İş, Çanakkale'deki Başkanlar Kurulu'nu bahane ederek, tümüyle olayın dışına çıktı. Çanakkale'ye kapandılar ve iletilen hiç bir eylem önerisine cevap veremeyerek kendisinden destek isteyen tüm demokratik güçlere "Çanakkale geçilmez!" mesajı verdiler.

Sosyal demokratlar etkiledikleri tüm sendikal inisiyatifleri pasifite etmeye yöneldiler. Kitlesele protesto eylemlerinin tümünü provokasyona açık eylem olarak algıladılar ve Genel Merkezler aracılığıyla şubelerden gelişen inisiyatifleri boğmaya çalıştılar.

Bu eğilim, şaşkıncı biçimde kamu çalışanları sendikalarının genel merkezlerini de etkiledi. Katliama yönelik tepkilerin ifadesi sırasında yaşananlar, kamu çalışanları hareketinin karşı karşıya olduğu kitle mücadelesinden kopma eğiliminin ciddiyetini de gösteriyordu. Kamu çalışanları sendikaları daha önceden planlanmış oldukları 18 Mart yürüyüşünü "yurtseverlik gereği" iptal ettiklerini açıkladılar. Daha iki yıl önce Sivas katliamı sırasında yapılan eylemin içeriğini katliama yönelik protestoyla zenginleştiren kamu çalışanları sendikalarının genel merkezleri, bu kez, kendisini ülkedeki anti-demokratik siyasal gelişmeler dizisinin dışına atabilmek için çalışıyordu. Bu eğilim, kamu çalışanları hareketinin devletten gelen ideolojik-politik baskılara boyun eğmeye yöneldiğini gösteren tehlikeli bir işaret olarak ortaya çıktı.

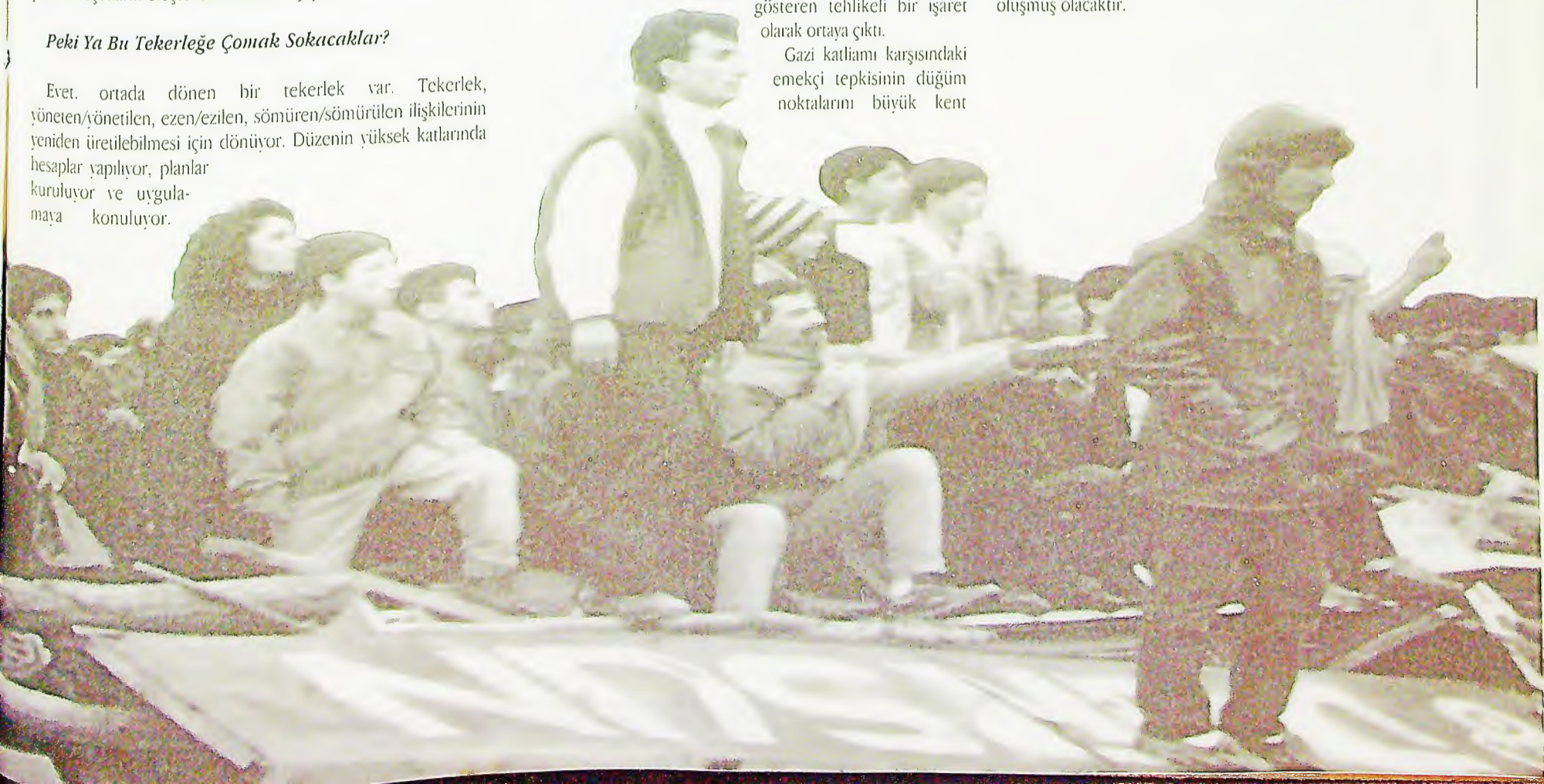
Gazi katliamı karşısındaki emekçi tepkisinin düğüm noktalarını büyük kent

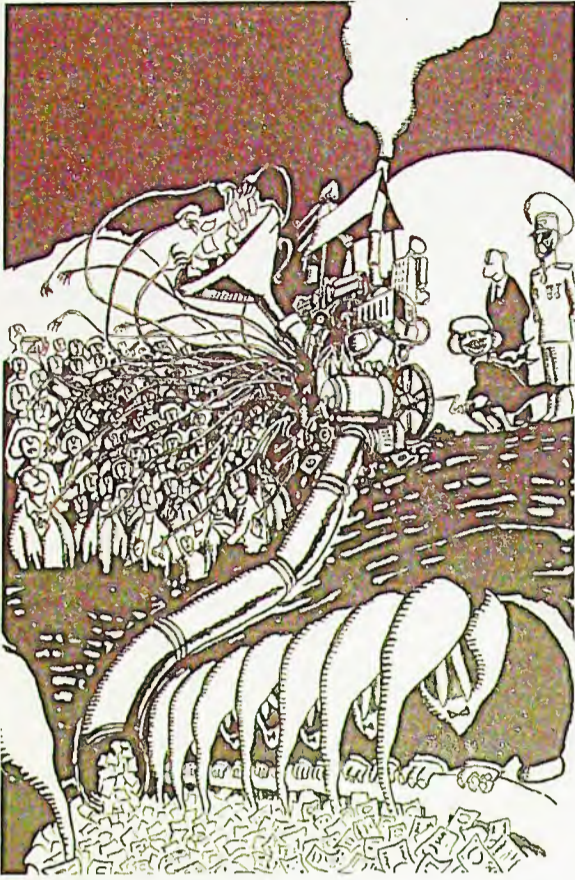
merkezlerindeki yerel inisiyatifler oluşturdu. Ankara Demokrasi Platformu'nun eylemi, İstanbul Kadıköy'de bazı kamu çalışanları sendikaları şubelerinin, öğrencilerin ve halkın katılımıyla yapılan yürüyüş ve pek çok kent merkezi ve yoksul semtlerde, İzmir'de, Adana'da, Yenibosna'da, Okmeydanı'nda, Kartal'da, Tuzla'da vb. yapılan kitle gösterileri bu nitelikteydi. Ancak bu tepkilerin genel merkezleri doğru bir politika yönünde zorlamadığını, sadece, bu merkezlerin yerel inisiyatiflerini kısmen zayıflattığını görmek gerekir.

Gazi Katliamı karşısında demokratik kitle örgütlerinde ortaya çıkan bu en hafif ifadeyle "temkinli" tutum, demokratik toplumsal muhalefet örgütlenmesinin bu tip "provokasyon"ları boşa çıkarabilecek yetenekte olmadığını gösteriyordu. Aksine, demokratik toplumsal muhalefeti temsil etme iddiasındaki yapıların egemen güçlerin boyunduruğuna giderek daha fazla yatkın hale geldiği, bu anlamıyla provokasyonun amacına ulaştığı söylenebilir.

Buna karşılık, gözönünde bulundurulması gereken bir başka olgu daha var: Katliam karşısındaki tepkileri temsil ve ifade etmesi beklenen esas örgütlenmeler, başta sendikalar olmak üzere emekçi örgütleri ve inisiyatifleriydi. Yani toplum, muhalefet görevini kitlesele emekçi örgütlerine yüklemiş durumda.

Gazi ve Ümraniye'de yaşananlar, aynı zamanda toplumun ezilen kesimlerinde birikmekte olan öfkenin de bir göstergesi olarak kabul edilmelidir. Demokratik toplumsal muhalefet örgütlerinde ortaya çıkan geri eğilimlerin aşılabilmesi açısından kent yoksullarının yerel dinamikleriyle sendikal hareketin yerel örgütleri arasında bir bütünleşme sağlanabileceği ve bunun harekete yepyeni bir dinamizm kazandırabileceği de görülmüştür. Egemen sınıfların topyekün saldırısı karşısında sürekli gerileyen emekçi sınıf muhalefeti ileriye doğru fırlatabilecek en ciddi dinamiklerden birini bu öfke oluşturmaktadır. Böylesi bir öfkenin sınıf hareketinin cephaneliğine katılabilmesi ise, ancak, militan kitle mücadelesini merkezine koyan bir toplumsal muhalefet anlayışının emekçi örgütlerine hakim kılınmasıyla mümkündür. Toplumun ezilen kesimlerinin tepki ve çıkarlarını politik eylem düzeyinde ifade eden ve kapsayan devrimci bir hareketin bulunmadığı günümüzde, bu görev, emekçi örgütlerinde etkinlik gösteren devrimcilerin omuzlarına yüklenmekte ve kritik bir anlam kazanmaktadır. Emekçi örgütleri, bu kanlı saldırganlık karşısında kabuğuna çekilmeyi değil, kabuğundan çıkmayı ve emekçilerin kitlesele mücadelesinin farklı yönleriyle bütünleşmeyi hedeflemelidirler. Aksi takdirde, yalıtılarak güçten düşürülecekler ve varlık-yokluk sorunuyla karşı karşıya kalacaklardır. İktidarın terörle yalıtma politikalarının karşısına bugün için başka hiçbirşeyi koyabilmek mümkün değildir. Yerel dinamikler üzerinden emekçiler tarafından geliştirilen demokratik muhalefet organları serpilip büyüdükçe, fabrikalarda ve bürolardaki emekçiler kentlerin varoşlarındaki kent yoksullarıyla bütünleştiğçe, ezilen kesimlerde biriken öfkeyi özgür ve demokratik bir Türkiye'nin kuruluşuna seferber etmek için çok daha elverişli koşullar da oluşmuş olacaktır.

şantaj yoluyla önemli ölçüde ulaşılmış durumda. Sendikacıların hapsedilmesi, sendikalara özelleştirmeye ses çıkarmama karşılığında çeşitli çıkarların sağlanması, dört dönem üst üste seçilme yasasının sendikacıların kelleleri üzerinde bir demokles kılıcı gibi sallandırılması gibi olayların ardi ardına gelişti tesadüfi değildi. Bütün bunlar bürokratik sendikal aygıtı kayıtsız şartsız teslim almak için yürürlüğe sokuldu. Amaca önemli ölçüde ulaşıldı da. Bu noktadan sonra Türk-İş ve Hak-İş'in sendikal eylemindeki her yükselmenin dansıklı bir döğüş olacağı neredeyse kesin gibi.

Halihazırda teslim alınma süreci tamamlanmamış olan en önemli sendikal inisiyatifi Kamu Çalışanları Sendikal Hareketi oluşturuyor. Kamu çalışanları sendikalarının militan kitle mücadelesini esas alan sendikal mücadele anlayışı iktidarın "teslim alma" hesabı üzerindeki en önemli tehdit kaynağı. Bu nedenle iktidar, ILO sözleşmelerinin öngördüğü yasalastırma faaliyetiyle sendikal hak ve özgürlükleri güvence altına almayı değil, kamu çalışanları hareketini dağıtmayı hedef alıyor. Dolayısıyla ILO sözleşmelerinin iç hukuka uygulanması sendikal hak ve özgürlüklerin güvence altına alınmasını değil ortadan kaldırılmasını hedefleyen bir yasalastırma inisiyatifi olarak gelişiyor. Bunun arkasında ise, işçi sınıfının bütününe dayatılmak istenen yeni bir kurallar dizisi var.

Bu durumda, sorunun mevzi mücadele düzleminde, işveren devletin temsilcileriyle kamu çalışanları hareketinin organları arasında kurulacak ilişkilerle çözümlenebilmesi mümkün değil. Zaten, siyasi iktidarın sorunu bir anayasa sorunu haline getirerek, çözüm alanını meclis çoğunluğunun ötesine taşıması, düzen güçlerinin tümüne mal etmesi de bu gerçeğin açık ifadesi.

Kamu çalışanlarının sendikal hak ve özgürlükleri sorunu, ancak

lik sağlamaya çalışmakla suçlayanların bu yönelimi insana "devrişin fikri neyse zikri de odur" dedirtiyor.

Gerek yeni stand-by, gerekse de Gümrük Birliği ile ilgili görüşmelerde emekçileri yakından ilgilendirmesine karşın gözden kaçırılan bir başka gelişme ise tarım alanında yaşanıyor. IMF'ye verilen ikinci niyet mektubunda, bu yıl teşviklerin, destekleme alımlarının ve diğer sübvansiyonların en alt seviyeye çekileceği taahhüt edildi. Bu plan, işletmeciler KİT'lerin açıkları içerisinde tarımsal işletmelerin payının %40'ı bulduğu gerekçesiyle özelleştirme politikasıyla da bütünleştirildi. Yani kısa vadede devletin ve büyük sermayenin ihtiyaç duyduğu taze para kaynaklarına köylünün gırlağı sıkılarak ulaşılabileceği düşünülüyor.

Yalnızca tarımda büyük bir çöküntü ve göç hareketi yaratılmakla kalmayacak, aynı zamanda asgari geçim standartlarında da şiddetli bir düşüşe neden olacak olan bu politika basit bir basiretsizlik değil. Bu bilinçli ve kasıtlı bir politika. Gelirlerinin neredeyse üçte birini faizlerden sağlayan büyük sermaye, gereksindiği taze para kaynaklarına ulaşabilmek için vampirleşiyor. Sermaye saldırısı sendikal işçi kitesinin ötesine, asgari ücretle çalışan örgütsüz işçi yığınlarına yöneliyor.

Demirel'in deyişleriyle "turbun büyüğü ise heybede". Gerek yeni başlayan sözleşme görüşmelerinde ortaya çıkan tıkanmaların sosyal haklarda yaşanması, gerekse de sosyal güvenlik sisteminde yaşanan çöküntü, ücretlerdeki daralmanın yalnızca ödenen ücretlerle sınırlı kalmayacağını gösteriyor. Ödenmeyen ücretler, yani sosyal hak ve hizmetler, ücretlerdeki daralmadan en çok etkilenecek alanı oluşturacak. Ücret fonundaki daralmanın en önemli kısmının, ancak örgütlenmiş emekçiler tarafından ve örgütli

zor oyununu bozar

devlet ve sivil toplum kurumları arasındaki ilişkileri düzenleyen bir hukuk sorununun ötesine geçerek kavranabilir. Çoğu kez unutulmuş bir gerçeğin altını çizmekte yine yarar var. Gerçek sorun emek ve sermaye güçleri arasındaki genel bir sorundur: sınıflar mücadelesi sorunu.

Yeni Bir Çalışma Düzenine Doğru

Bugün sınıflar mücadelesi, sendikal hareketin gündeminin yeniden oluşmasını zorluyor. Bugün hemen tüm sorunlar Türkiye'deki çalışma düzenine ilişkin düzenlemeler etrafında gelişiyor ve bu düzenin değiştirilmesi süreci içinde tanımlanıyor.

Hatırlanacağı gibi kamu çalışanlarının sendikal hak ve özgürlükler mücadelesi yükselirken, çalışma düzenine ilişkin tartışmaları da yoğunlaştırıyor. Kamu çalışanlarının sendikal hareketi yalnızca kamusal üretim ve istihdam koşullarının değil, kamusal ya da özel Türkiye'deki çalışma düzeninin bir bütün olarak tartışılmasını getiriyor. Bu bir tesadüf değil. Çünkü kamu çalışanlarının sendikal haklarının tanınması çalışma düzeninin emekçiler lehine yeniden düzenlenmesini zorlayan güçlü bir baskı unsuru olacaktır. Gümrük Birliği sorunuyla birlikte TÜSİAD ve hükümet çevrelerinin aynı anda başlattıkları "ücret eşitsizliği" sorunu çalışma düzenine ilişkin bu tartışmaların ilki oldu. Ardından IMF'nin "işçilere düşük zam, memurlara çok olmamak kaydıyla zam" yapılması görüşü IMF ile imzalanan Stand-by anlaşmasına konuldu. Vereceği kredinin üçüncü taksidiyle şanta yapan IMF, her zaman olduğu gibi amacının ötesinde bir sonuca ulaştı: Kamu işçisinin ücreti dondurulacak, memura yıl ortasında tek zam yapılacaktır...

Hükümet, ücretlerin genel düzeyinde keskin bir düşüş anlamına gelen bu düzenlemeyi kamu işçisiyle özel sektör işçisi, işçi ile memur arasındaki ücret farklılaşmasının ortadan kaldırılması amacının arkasına gizliyor. Tartışmanın gerçek yüzü ise tümüyle farklı: Kamuda ve özel sektörde çalışma rejimi, genel ücret ortalamasının asgari ücret düzeyinde seyrettiği, sigorta kapsamının nicelik ve nitelik olarak son derece dar tutulduğu, çalışma ilişkilerinde işverenin tek taraflı belirleyiciliğinin kural olduğu kayıt dışı ekonomiyeye göre düzenlenmek isteniyor. Böylece ücretliler arasında "eşitlik" sağlanmış olacak. Yıllardır sosyalizmi "yoksullukta eşit-

olunduğu ölçüde etkin bir tarzda kullanılacak olan sosyal hak ve hizmetler alanına kayması son derece anlamlı. Tüm bunlar Türkiye için yeni bir emek rejiminin belirmeye başlaması anlamına geliyor: Vahşi kapitalizme özgü emek rejimi.

Eşikte beliren yeni emek rejimi, emekçilerin en temel haklarının sorgulandığı bir rejim olarak gündeme geliyor. Bu sorgulama, emekçilere yönelik bir ayrımcılığa kadar da uzanıyor. Kamu işçilerinin sözleşmeyle bağlanmış alacaklarını elde etmek için açtıkları davada Yargıtay'ın "olağanüstü durumlarda işçilerin fedakarlık etmesi gerektiği" biçimindeki red kararı, işçileri eşit hakta sahip olmayan kişiler olarak tanımlıyordu. Yine aynı günlerde, konuyla ilgili hükümet sözcüsünün "alacak davası açan işçilere sözleşmeden doğan farkların taksitler halinde ödenmeyeceği" biçimindeki küstahlıkları, aynı gelişme çizgisinin bir parçasıydı.

Hukuk ve Sınıf Mücadelesi

Bu gelişme çizgisi, iktidarın yeni emek rejimini, yarattığı fiili durumlara dayandırmaya yöneldiğini gösteriyor. Emekçilerin hak ve özgürlük hedeflerini, toplumsal meşruiyetten aldıkları güçle yarattıkları fiili durumlarda yakalamaları karşısında iktidar da zora dayalı oldu bittilerle hak gasplarına yöneliyor. Yasama ve yargı organları ise, güçlü bir emekçi sınıf direnişinin bulunmadığı tüm durumlarda iktidarın oldu bittilerini hukuka "uyduruyor".

İşçi sendikalarının önemli ölçüde havasının boşaltıldığı ve teslim alındığı bugünkü koşullarda, yasama ve yargı organlarının "hukukun objektif kurallarına göre" davranmak ve emekçilerin sendikal hak ve özgürlüklerini tanımak zorunda kalacağına ilişkin beklentiler en iyimser ifadeyle "safılık" olarak nitelendirilebilir. Çünkü hukukun sınıflar mücadelesinin dışında "objektif" kuralları yoktur. Hele de emekçi sınıfların yaşamsal haklarını dahi yeniden tartışmayı öngören yeni bir emek rejiminin dayatıldığı günümüzde, yargı organlarının kararları sınıflar mücadelesinin yarattığı gerçek güç ilişkilerini her zamankinden daha çok izleyecektir.

Türkiye, kapitalist dünya sisteminin yeniden yapılanması sürecinde ideolojik-politik-ekonomik kuruluşu bakımından yeniden yapılanmaya yöneliyor. Esasen mevcut egemenlik ilişkilerinden kaynaklanan toplumsal kriz, somut ifadesini gerçekte dayandığı

66 **M**emurların sendika kurması ve toplu sözleşme imzalamasına ilişkin anayasa bükümünün uygulanması mümkün değil". "Milli mutabakat hükümeti" formülünü yürürlüğe sokmakla görevlendirilen mutemed devlet adamı Coşkun Kurca, Anayasa değişikliği tasarısına ilişkin olarak Çiller'e verdiği uyarı notunda böyle diyordu. Çiller'in cevabı ise anlamlıydı: "Anayasa değişikliği üzerinde daha ciddi çalışmalısınız. Lütfen siz yardımcı olun."

Coşkun Kurca ile Tansu Çiller arasında gazetelere yansıyan bu diyalog basit bir "fikir teatisi"nden ibaret değil. Bu diyalog, daha çarpıcı bir gerçeği işaret ediyor. Kamu çalışanlarının sendikal hak ve özgürlükleri sorunu Türkiye'nin demokratikleşmesi sorunuyla bütünleştiği gerçeğine. Bu nedenle kamuoyundaki yaygın kanının aksine, sendikal hak ve özgürlükler sorunu, ILO sözleşmelerinin iç hukuka uygulanmasından ibaret teknik bir sorun değil. Bunun belli başlı iki nedeni var: Birincisi, uluslararası sözleşmeleri iç hukuka uygulamaya zorlayacak kurumlar, kapitalist dünya sisteminin dışında değiller. "Demokrasinin evrensel kurum ve kuralları" söylemiyle "Batı'nın gerçekte, sermayenin evrensel egemenliğinin kurum ve kurallarını empoze etmeye çalıştığını artık herkes biliyor. Kapitalizmin tüm dünyada emek-sermaye ilişkilerinde emek lehine olan düzenlemeleri ortadan kaldırarak sermayeye daha "esnek" egemenlik koşulları yaratmaya çalışırken Türkiye'de bunun tersine davranmayacağı ortada. Keza, ILO sözleşmelerinin iç hukuka uygulanması sürecinin Türkiye'deki düzen güçlerinin inisiyatifine bırakılması; kamu çalışanları hareketinin bağımsız bir taraf olarak tanınmaması, en çok ikincil bir aktör olarak devreye girmesine izin verilmesi de bu yüzden. İkincisi, Türkiye'nin siyasal-toplumsal iktidar merkezleri açısından bugünkü gündem, genel olarak sendikal mekanizmanın sermayenin emeğe karşı saldırısında suç ortağı haline getirilmesi. Bu amaca, baskı, tehdit, rüşvet ve

REFAHLI BELEDİYELER

kuyuma devam

temel karşılık olan emek/sermaye karşılığının dışındaki ikincil gelişkilere yükleyerek geliyor. Böylece egemen sınıflar, Türkiye'nin yeniden yapılanması sürecini, hali hazırdaki sınıf egemenliği ilişkilerini yeniden üretmek için yönlendirebiliyorlar. Kitlelerin Kült. Türk. Alevi/Sünni, Laik/İslamcı gibi gelişkilere ekseninde hareket etme eğilimine girmesi, egemen sınıflara geniş bir hareket alanı kazandırıyor. Egemen sınıflar 2.Cumhuriyet gibi cilalı ifadeler altında vaat ettikleri "yeni toplumsal rejim" in odağına bu ikincil gelişkilere çözümünü koyar gibi yaparlarken, gerçekte tüm toplumsal yapıyı vahşi kapitalizme özgü bir emek rejimi temelinde biçimlendirmenin yollarını arıyorlar.

Globalleşme, dünyayla bütünleşme, ancak "ulusal birlik ve beraberlik" içerisinde ulaşabileceğimiz tartışılmaz bir amaç olarak sunuluyor. PKK ve RP de içinde olmak üzere, kayda değer politik güçlerin hiçbiri, bu "genel toplumsal amaç"ın karşısında görünmüyor. Dolayısıyla "yeni emek rejimi"ne karşı politik bir muhalefetten söz edebilmek mümkün değil. Yalnızca emekçi hareketi, bir uçtan belirmeye başlayan bu yeni rejime itiraz halinde. Bu noktada üzerinde durulması gereken şey, emekçilerin bu birinci elden tepkilerinin, işçi sınıfı hareketini ülkedeki başlıca muhalefet gücü haline getirdiği gerçeğidir. **İşte tam da bu nedenle, egemen sınıflar toplumsal muhalefeti etkisizleştirme yönelik ilk politika olarak sendikalar aygıtlarını kendi egemenlik sistemlerine dahil etmeye yöneliyorlar.** Geleneksel işçi sendikaları açısından önemli ölçüde ulaşılmış olan bu amaç açısından şimdi sırada kamu çalışanları var.

Egemen sınıfların kamu çalışanları hareketini etkisizleştirme sorununu taktiğinin ilk sırasına geçiriyor. Kamu çalışanları hareketinin grev ve toplu sözleşme hakkı için üretimden gelen gücü kullanmaya yöneldiği ve örgütlenmesini böylesi bir mücadele çizgisine göre yeniden düzenlemeye giriştiği bir sırada ortaya çıkan bu karşı hareketin yakın dönemli iki taktik amacı bulunuyor: Bunlardan birincisi yalnızlaştırma; yani kamu çalışanları hareketini işçi sınıfı hareketinin diğer kesimlerinden uzaklaştırma. İkincisi ise, bürokratikleştirme; yani sendikal yapıların kitlesel dinamizmle bağını zayıflatma. **Böylece kamu çalışanlarının sendikal hareketi "hem dışardan, hem de içerden" zayıflatılarak teslim alınmaya çalışılacak.**

Egemen sınıfların bu taktiği oldukça elverişli uygulama koşullarına sahip. Bir yandan, son olarak Gaziosmanpaşa ve Ümraniye olaylarının pekiştirdiği "savaş hali" atmosferi (ki, 18 Mart eyleminin ertelenmesini bir "vurtseverlik görevi" olarak açıklama **aymazlığı**, bu ortamın yönlendirdiği gerici düşüncelerin kamu çalışanları hareketinin en yetkililerini dahi etkilediğini gösteriyor); diğer yandan, geleneksel sendikal yapıların teslim bayrağını çekişinin, (Hava-İş ve Tekstil'e yapıldığı gibi) direnme eğilimindeki sendikal yapıların hükümet ve sermayeyle işbirliği halinde ezilmek için ortak operasyonlarda yer almaya kadar uzanan bir işlev değişimine doğru gidişi; ve hareketi yürürlükteki hukuk içinde bir hak arama faaliyetine indirgeyen reformcu anlayışların kamu çalışanları hareketinin merkezindeki ağırlığını artırması bu "elverişli" koşulların belli başlı bileşenlerini oluşturuyor.

Kamu çalışanları hareketini içerden ve dışardan zayıflatmaya yönelik egemen sınıf taktiğini boşa çıkarmanın temel aracının üretimden gelen gücün demokratik toplumsal muhalefet eylemiyle sokakta bütünleşmek olduğu 20 Aralık'ta ortaya çıkmıştı. Şimdi koşullar, kamu çalışanları hareketini bir günlük protesto eylemlerinin ötesine, kitlesel hak alma eylemlerine zorluyor. Ancak kamu çalışanları hareketi bu yeni biçimi kazanırken, yola çıkışta kendisine eşlik eden güçlerin (geleneksel sendikal hareketin ve artık önemli ölçüde güçten düşmüş olan demokratik kitle örgütlerinin) bu yolculuğun geri kalan kısmında ayak sürçeceğini görmelidir. Yani, bu yolculuk, akıntıya karşı yapılacak bir yolculuktur. Bu gerçek, kamu çalışanları hareketi içerisindeki bürokratik "ölü balık siyaseti"ne yönelmekte ve bu siyaset özellikle yorgun kadrolarda etkili olmaktadır. Bir konunun tekrar tekrar alınması çizmek gerek: Güçlerin bugünkü karşılıklı konumu ve birbirleriyle girdikleri ilişkiler bir statükoya dönüştüğü ölçüde kamu çalışanları hareketini boğacaktır. Yani, egemen sınıfın kamu çalışanları hareketini boğma taktiğinin esası mevcut durumu statüko haline getirmektir. Bu taktikte başarılı olduğu ölçüde amacına ulaşacaktır da. Tam bu noktada kamu çalışanları hareketi için tek bir düstür var:

Zor oyunu bozar!

Yerel seçimler Refah Partisi'nin zaferiyle sonuçlandı. İstanbul ve Ankara gibi Türkiye'nin en önemli iki kenti Adil Düzenci kadrolarına teslim edildi. 1989 seçimleriyle yerel yönetimlerde iktidar olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti, bu başarısını yozlaşan ve kirlenen ilişkilerle kısa sürede sildi. 1991 genel seçimlerinde sıçrama yapan DYP ve yerel yönetim başarısızlığıyla ciddi bir gerileme içindeki SHP'nin girdiği koalisyonun toplumsal muhalefet alanını hemen tümüyle daralttı.

Geçmişteki işe dönük, yalnızca "inanın"larına hitap eden bir yaklaşımdan uzaklaşan, hızla toplumun çok daha geniş kesimlerine ulaşmaya çalışan RP toplumsal muhalefetin boşluğunu doldurmaya yöneldi.

Sürekli beslenen mali olanaklarla solun örgütlenme anlayışını sentezleyen RP kızgın ve kırgın toplum kesimlerini "seçmen" yapısına almaya, siyasette ağırlığını koymaya başladı.

İşte böylesi bir gelişim seyri içinde 27 Mart seçimleriyle beklenen sonuç ortaya çıktı.

Artık Türkiye'de en azından yerel yönetimler düzeyinde bir RP iktidarından söz edilebilir.

Saldırganlık boyutlarına varan bu tasfiye sürecinde işçiler, memurlar hukuku hiçe sayan bir tutumla işten çıkarıldı. Gökçek ne yasaları ne de mahkeme kararlarını dikkate aldı. RP yönetimlerine yerel yönetim penceresinden bakıldığında ortada iddia ettikleri bir farkın olmadığı açık biçimde görülmekte. Ancak açık ki siyasal islamın yerel düzeydeki örgütlenmesinin gücü, Refahlı Belediye Başkanlarının saldırganlığına cesaret veriyor.

Refah iktidara gelmez, planlı bir kadrolaşmaya yöneldi. SHP'li ve sendikal işçilerin tasfiyesiyle başlayan süreç, gerektiğinde işçilere dayak atmaya varan bir teröre dönüştü. Tasfiye ve kadrolaşma, Refah'ın diğer düzen partilerine ne kadar benzediğini çok iyi göstermektedir.

RP'li belediyelerin "babalar işsiz, çocuklar aç kalmayacak" söylemine

karşın, 27 Mart'tan bu yana 4000 kişi işten atıldı, 5000'e yakın çalışan sürgün edildi. "Huzur İslamda" sloganlarının arkasındaki terörcü yüz açığa çıktı. Kendilerinden olmayanları baskı altında tutmaya çalışırken, özellikle Ankara Sincan ve Keçiören terör yuvası haline getirildi.

İşten atılanların yerine oldukları "A Takımı" denilen çeteler işyerlerini hapishaneye çevirdiler. Kendilerine oy vermeyenleri, semt otobüslerini kaldırarak, sularını keserek cezalandırdılar. Çankaya, Mamak ve Y. Mahalle Belediyelerine yardımcı keserek, belediyeleri çökertmeye çalıştılar.

"Yolsuzluk, rüşvet yok" dediler, mezarlıklar, kömür dağıtımı, belediye mülkiyetindeki işyerleri, dükkanlar, otoparklar ve büfeler, RP ve MHP'lilere peşkeş çekildi. Pırtı Mağazası, Muradiye Vakfı, Milli Gençlik Vakfı, Saka Vakfı, belediye kaynaklarıyla beslenen kuruluşlardan sadece bir kaçıdır. İşten anlamayan partililere 60-100 milyon maaş arpalıklar yaratıldı.

Refah belediyelerine karşı toplumsal bir tepki yavaş yavaş kıpırdanmaya başlarken, bu belediyelerdeki sendikalar önemli ölçüde teröze olmuş durumda. Özellikle eskiden SHP'li belediye başkanlarının yönettiği belediyelerde, işçi ve kamu çalışanı sendikaları, bir mücadele çizgisi oluşturmakta güçlük çekiyor.

Geçtiğimiz dönemde SHP'li belediye başkanlarıyla kurulan ilişkiler, "işyeri sendikacılığı" adı verilen yeni sarı sendikacılığın ilk örneklerinin bu işkolunda ortaya çıkmasına neden olmuştu. Bu durumun yaygınlığı, yeni koşullar karşısında işçi ve kamu çalışanları sendikalarının genel merkezlerini, RP'li belediyeleri kaybedilmiş saymaya, görmezden gelmeye yönlendiriyor. Böylece belediyelerde sendikal mücadele de giderek daha zayıf bir konuma itiliyor.

Genel merkezlerdeki bu gerileme eğilimlere karşın aşağıdan gelen işçi ve kamu emekçisi inisiyatifleri de geliyor. Gerici saldırganlığa karşı mücadele içinde gelişen bu inisiyatifler, belediyelerdeki sendikal mücadeleye yeni boyutların katılmasını beraberinde getiriyor.

Böylesi adımlarından biri geçtiğimiz günlerde atıldı. Özellikle Ankara Büyükşehir Belediyesi çalışanlarının örgütlerinin bir araya geldiği ortak platform oluşturuldu. DISK/Genel-İş 1. Bölge Şube, Türk-İş/Tez Koop-İş 1 No'lu Şube, Tüm Bel-sen Ankara Şube ve Bem-Sen Ankara Şubeleri bir araya gelerek ortak bir eylem takvimi hazırladı.

7 Mart'ta düzenlenen bir basın toplantısıyla başlayan çalışmalar, bu örgütlerin imzalarıyla yayınlanan ortak bildirisinin dağıtımı, afişleme, TBMM, İçişleri Bakanlığı gibi "ilgili merci"lere dosya sunulması biçimindeki etkinliklerle sürecek.

Dört sendika şubesi ortak programını 8 Nisan'da yapılacak "Baskılara, sürgünlere, işten atılmalara karşı miting"le tamamlayacak.

konfederasyon mu kofederasyon mu

Aslında böylesi bir sonuç beklenmedik bir şey de değildi. Örneğin Yapı Yol-Sen, "Bölgesel ve Merkezi Kurultaylarla çalışanların sorunları konusunda duyarlılıklarını arttırmak, görüş alışverişinde bulunmak, çalışanları sendikal örgütlenme ve mücadele süreciyle ilgili konularda bilgilendirmek, ortak sorunlarıyla ilgili çözüm ve mücadele önerileri geliştirmek hedeflenmiş olsa da, gerçek amacın daha önce yönetimler düzeyinde alınmış Konfederasyon kurma kararını onaylatmak" olduğunu saptamıştı.

Ne yazık ki öngörümüz doğru çıktı. Birçok sendika yöneticisi, taşradan gelen delegelerin önüne sendikal politikalarla perspektif sunacaklarına, tüm enerjilerini konfederasyon şu tarihte veya bu tarihte kurulsun diye imza toplamaya harcadılar.

Oysa kamu çalışanlarının gereksinimi, mücadele hattının belirlenmesi, sendikal perspektiflerin ortaya konulması; sınıfın diğer bileşenleriyle ilişkilerini sağlam temele oturtacak önerilerin üretilmesi; sendikal mücadelenin yeni evresinin ihtiyacı olan donanımları, kadro olanaklarını ve hütünel bir mücadele çizgisinin yaratılması; yeni mücadele döneminin örgütlenmesi ve özellikle Mart ayı ve sonrasında eylem çizgisinin belirlenmesi; sendika içi demokrasiyi gerçekleştirmede kullanılacak yöntemlerin saptanması; sermayenin genel saldırısına karşı geliştirilecek savunma perspektifinin ve devletin yedek güç olarak kullandığı ve örgütlediği sendikalara karşı mücadele yöntemlerinin tartışılmasıydı.

Kurultayda Olanlar ve Olmayanlar

Elbette bu gereksinimin karşılanması tek bir kurultaydan bekenemezdi. Ama Kurultay, ancak bu sorulara doğru ve etkin yanıtın bulunmasını sağlayacak bir üretkenliğin önünü açacak bir etkinlik olmalıydı.

En çok tartışılması gereken örgütlenme sorunu hakkında etkin bir tartışma ortamı yaratılamadı.

Sendikaların kuruluşundan bu yana "işkollarının netleşmesi ve buna bağlı olarak hangi işyerinin hangi işkolunda örgütleneceğinin belirlenmesi tartışılır. Ancak hiçbir somut sonuca ulaşamayıp, konu belirsizliğe terk edilir. Oysa işkollarının belirlenmemesinin birçok işyerini örgütsüzlüğe yade devlet güdümlü sendikalara bıraktığı da bilinen bir gerçektir.

Bugün KÇSKK içinde her ne kadar 26 sendika yer alsada bu sendikaların çoğunluğu işyeri sendikalarından oluşuyor. Örgütlenen kamu çalışanı, iymser bir oranda örgütlenmesi gerekenin %20'si kadardır. 1.900.000 kamu çalışanından ancak 380.000 kadarı örgütlenmiş durumda. Bütün bunlar, işkolu düzeyinde çalışmayı güçleştiren eksikliklerin üzerine gitmenin ne denli büyük bir zorunluluk olduğunu gösteriyor.

Öte yandan öntümüzdeki süreç, Kamu çalışanları açısından belirsizliğini sürdürüyor. 1990-95 yılları kamu çalışanları sendikalarının meşruiyetini kabullendirme açısından olumlu bir süreç oldu. Artık bugünkü sorun, kamu çalışanları sendikalarının yasallığı değil, işlevselliği olarak ele alınmalıdır.

Öntümüzdeki sürecin belirlenmesi, bu açıdan önemini korumaktadır. Kamu çalışanları sendikal haklarının kullanılması için iktidarı yeterince uyarmıştır. Bundan sonra yapılması gereken bu hakların kullanılmasını sağlayacak "hak almaya" yönelik etkinliklerdir. Bunun gerçekleşmesi de planlı, programlı mücadele takvimiyle mümkündür.

Kurultay işte bu belirsizliğin ortadan kaldırılması için bir şans. Mücadele takvimi konusunda somut öneriler verilmesine rağmen pek ilgi görmedi, yeterince tartışılmadan geçirildi.

Merkezi kurultay, öntümüzdeki mücadele hattının belirlenme-

sinde de yetersiz kaldı. Herhalde dünyanın hiçbir ülkesinde sırf disiplinli olalım diye, alınan kararlar bağlayıcı olsun diye, çözemediğimiz problemleri çözeriz diye konfederasyon kurulmamıştır. Ama kamu çalışanları bunlar için konfederasyon kurma kararları veya almak zorunda bırakıldılar.

Konfederal yapılar, belirli bir mücadele ve örgütlenme anlayışı üzerine inşa edilir. Mücadele anlayışımızın ortaya koymadan, sendikal politikalarda netleşmeden, örgütlenme biçimlerinde anlaşma sağlanmadan konfederasyon kurulması, sınıfın gereksinimlerine değil, olsa olsa bir kısım sendikal kadronun gereksinimlerine yanıt verecektir.

Sermayenin genel saldırısıyla belirlenen günümüz koşullarında kamu çalışanlarıyla sınırlı bir mücadelenin başarıya ulaşamayacağı ortadadır.

Genel ve yerel düzeylerde tüm demokratik güçleri seferber eden bir mücadele hattı yaratılması giderek daha açık bir zorunluk haline gelmektedir.

Diğer taraftan, oluşturulacak yeni bir üst birlik, yalnızca kamu çalışanları hareketini değil sınıf hareketinin tümünü hedefleyen bir bakış açısını yansıtmalıdır. Mücadele anlayışımız, topyekün saldırıya karşı topyekün mücadele ise, kamu çalışanlarının örgütlenme modeli buna hizmet etmelidir. Oysa daha ilk adımında hedeflenmesi gereken "her işkolunda tek sendika" amacı açısından bile olumlu bir adım atılmamıştır.

Sendika içi demokrasiyi kalcılaştıramayan, sınırlı bir kadrolaşmaya gidebilmiş olan bugünkü yapıların üstüne bir üst birlik inşa etmenin sakıncaları ortadadır. Bu günün ihtiyacı, işyeri komiteleri oluşturmak (işçi, memur, sözleşmeli) ve yerel Kamu Çalışanları Platformalarını işçi sendikası şubelerini, temsilciliklerini katarak etkinleştirmektir. Yeni bir üst birlik bu yapıların üzerinde inşa edilmesi halinde kalıcı ve dinamik bir yapı oluşturacaktır.

Kurultay bunları tartışmak, önüne bir program koymak yerine, konfederasyon tarihini tartıştı. Daha önce mücadele anlayışları farklı olan yapıların farklılığı artık Konfederasyon tarihinin saptanması noktasına kadar indirildi.

Sanki konfederasyonun kuruluşu tarihi 1 Mayıs olunca, birden oluşturulamayan kadrolar akın akın sendikaları akacak, sendika içi demokrasi, görünmez bir el tarafından yaratılacak, tek tek sendika çalışmalarına yetmeyen mali kaynaklar olağanüstü artacak, sınıfın diğer bileşenleri bu yapıya katılacak, örgütlenme sorunları aşılabilecek, politikalar netleşecek, mücadele anlayışı ortaya konulacak.

İşi daha fazla karikatürize etmek gerekmez ama yaşadığımız nesnellik de bundan farklı değil. Asıl şarttırıcı olan, 1993 Ocak ayında 26 sendika ile yapılan toplantıda sendikaların ezici çoğunluğunun "Ortak Çalışanlar Yasası"ndan yana tavır kovuşuydu. Geldiğimiz bu noktada bu tavır alan sendikaların ortak çalışanlar yasasını ağızlarına almamaları oldukça dikkat çekicidir. Herhalde, konfederasyonun tüzüğüne işçilere de açık olduğu yazılrsa bu konudaki görevlerini yerine getirmiş olacaklarını düşünüyorlar.

Kamu çalışanlarının yay içerisinde konfederasyon kurmaları ancak birçok ilkedden vazgeçmekle mümkün olacaktır. Yani işyeri sendikalarını bağrımda barındırmaktan gocunulmamasıyla mümkündür. Mücadele anlayışının belirsizliğini kimsenin tanımamasıyla mümkündür. İşçi-memur ayırımının artık pekişmesinin rahatsızlığının duyulmamasıyla mümkündür. Ortak mücadele hattının oluşturulmasının gereksizliğini kabul etmeyle mümkündür.

İşte bu tavizler üzerine kurulacak üst birliğe konfederasyon değil, olsa olsa "kofederasyon" denir.

* Cengiz FAYDALI: Yapı Yol-Sen Genel Başkanı

KÇSKK MERKEZİ KURULTAYI

niyet ve akıbet

Ankara'da 25-26 Şubat tarihlerinde Karayolları Konferans Salonu'nda yapılan Kamu Çalışanları Sendikaları Konfederasyonu Kuruluşu-Merkez Kurultayı'nda yaşanan gelişmeler kamu çalışanları sendikal hareketinin somut durumu ve gelişme eğilimlerinin neler olabileceği konusunda önemli ipuçları sağladı. Özellikle sonbahar aylarından bu yana hız kazanan ve Bölgesel Kurultaylar'la süren konfederasyonlaşma sürecinin en kritik dönemeçli olan Merkez Kurultayı'nı hazırlıklan uzun süredir yapılmaktaydı. Kamu çalışanları sendikal hareketinin tüm sendikal kadroları sezgisel de olsa bu Kurultay'ın hareketin geleceğini önemli ölçüde etkileyeceğinin farkındaydı.

Merkez Kurultay'a bu önemi kazandıran şey ise konfederasyonun bu kurultayda biçimleneceğine dair beklentiydi. Bu beklenti iki temel subjektif nedenden kaynaklanıyordu. Birinci olarak, geçmişte Eşgüdüm Komitesi içerisinde yer alan sendikaların sendikal hareket içindeki statükolarını ("kurumlaşma" gerekçesiyle) hemen yaratacak bir konfederasyona taşınmayı hedefleyen politikaları uzunca bir süredir tartışmaları neden oluyordu. İkinci neden ise, bugüne kadar hareketin gövdesini oluşturan akımların konfederasyonlaşma süreci ile sendikal mücadele süreçleri arasında sağlıklı bir ilişki kuram bütünlüklü bir program yaratamamasıydı. Öte yandan Kurultay sürecine girilirken kamu çalışanları sendikal hareketinin özellikle 20 Aralık eylemi sonrasında yaşadığı "önünü görememe", 20 Aralık sonrası kurgulamama gibi sorunların aşılması için acil bir tartışma sürecinin yaşanması gerekliliği Kurultay'ın önemini artırıyordu.

Merkez Kurultay tam da bu sorunların tüm çıplaklığıyla ortaya çıktığı bir atmosfer içinde yaşandı. İlk gün yapılan tartışmalarda Bölge Kurultaylarında vakalanan düzeyin de gerisine düşüldü. Gündem olarak belirlenen "5 Nisan kararları, özelleştirme, sendikasılaşma, sendikal örgütlenme konularında, demokratikleşme ve önündeki engeller" gibi sorunlarda neredeyse hiç bir sağlıklı değerlendirme ve mücadele sürecinin önünü açacak pratik öneri yapılamadı.

Diğer yandan Merkez Kurultay, hareket içinde bulunan tüm sendikal anlayışların merkezi düzeyde bir araya geldiği bir platform niteliğini taşıyordu. Değişik sendikal anlayışlar arasında, birbirini suçlamalara kadar varan tartışmalar, Kurultay'ın son anına kadar sürdü. Sendikal hareketin sorunları üzerine üretken tartışmalardan çok bir "didişme" görüntüsü içinde yaşanan bu süreç gerçekte kamu çalışanları sendikal hareketinin özgün bir yönüne işaret etmekteydi. Kamu çalışanları sendikal hareketi, değişik sendikal anlayışların aynı sendikal çatı altında bulunabileceğini kanıtlamaya aday bir gelişme eğilimi içinde bulunmaktadır. Ancak Kurultay, hareketin bu özgün yanı üzerinde yeterince düşünülmediğini ve önemini bilincine varmadığını da gösterdi. (Örneğin, Kurultay sonrasında kimi sendikaların olumsuz tutumlarından ötürü "cezalandırma" gerekliği düşüncesi intikam duyguları içinde kulislerde dolaşıyordu)

Kurultay ve Konfederasyonlaşma

Kurultay sürecinde en yoğun olarak tartışılan iki konu, konfederasyonlaşma (daha doğrusu konfederasyon kuruluşunun bir takvime bağlanması) ve kısa dönemde nasıl bir eylem çizgisinin izlenmesi gerektiği (daha doğrusu planlanan eylemlerin yapılıp yapılmaması) idi. Kurultay sürecinin karar aşamaları tümüyle bu iki sorun üzerinden gelişti. Kurultayın karar alma yetkisine sahip olup olmadığını, alınacak kararların nasıl uygulanacağına, alınacak kararlarında değişik sendikal anlayışlar arasında nasıl bir uzlaşma sağlanacağına dek hemen her konuda ise kurultay kürsüsünde değil, kulislerde yapılan tartışmalar egemen oldu.

Bu en önemli konularda sınıf ve kitle sendikal anlayışı dışında yer alan eğilimlerin politikaları egemen oldu. Uzlaşmacı Eşgüdüm çizgisi organize bir biçimde hareket ederek, kamu çalışanları sendikal hareketi içinde köklü ve giderek güçlenen bir eğilim olduğunu kahrlandı. Diğer yandan sendikadan çok "siyasal grup" özelliği taşıyan sendikalar ise Kurultaya damgasını vuran diğer sendikal anlayışın temsilcileriydiler. Konfederasyonlaşma süreci konusunda sunulan

önergelerde ve tartışmalarda bu iki anlayışın egemen olması ise kamu çalışanlarının sendikal hareketinin geleceğine ilişkin kaygıların haklılığını kanıtladı.

Eylem süreçlerine ilişkin olarak ise, Kurultay, amaçsızlığa, amaçlar karmaşasına ve "neyin, ne zaman, nasıl" elde edileceğine dair belirsizliğe teslim oldu. Sağlıklı bir mücadele programı ve hareketlenme zemini tanımlanamadı. 18 Aralık yürüyüşü ve 29 Mart grevinin daha sonra rafa kaldırılması, bu tutumun gerçekte militan kitle mücadelesinden uzaklaşma eğiliminden kaynaklanan bilinçli bir tavır yansıttığını gösteriyordu.

Kamu çalışanları sendikal hareketinin bugüne kadarki sürecinin sorumluluğunu taşıyan, neredeyse önemli bir bölümü, en iyimser ifadeyle Kurultay süresince politikasızlığın örneklerini verdi. 18 Aralık yürüyüşünün bir "yurtseverlik örneği" olarak ertelenmesi ise bu sorunun yalnızca "politikasızlık" gibi bir noktada kalmayabileceğini, bir politika haline gelebileceğini hissettiriyordu.

Sendikal Mücadele ve Önderlik Sorunu

"Kamu çalışanları sendikal hareketinde "önderlik" sorunu bellen çözülmemiştir." (Sınıf Hareketinde YÖN, sayı 1, Konfederasyona Doğru, s.9)

Kamu çalışanları sendikal hareketinde yaşanan önderlik sorunu kurultayda tüm çıplaklığıyla görüldü. Bu sorunun iki yönü bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, harekete damgasını vuran sınıf ve kitle sendikal anlayışının halen kamu çalışanları hareketinin tümünü içerebilecek bir tarzda devrimci kamu çalışanları seferber ederek tarzda örgütlenememesi ve kadrolaşamamasıdır. İkincisi ise, bu eksikliğin neredeyse kalıcı bir hal alması sonucu sınıf perspektifinin yitirilmesi ve devrimci sendikal anlayışın yeniden üretim sürecinin sekteye uğramasıdır.

Kurultay'da Eşgüdüm çizgisinin, konfederasyonun bir an önce kurulmasını amaçlayan politikalarının başarı kazanmasının da gösterdiği gibi, bu sorun politikasızlık ve programsızlık olarak tezahür etmekte ve hareketin en kritik evrelerinden birinde çok önemli sonuçlar doğurmaktadır. Bu durum karşısında hareketin bugüne kadar sınıf ve kitle sendikal anlayışı doğrultusunda gelişmesini sağlayan sendikal inisiyatif körelmektedir. Gerçek süreçlerdeki bu dağıl-

ma, harekete yolaçacağı ciddi zafiyet nedeniyle mutlaka incelenmelidir.

Sorunun tüm detaylarıyla tartışılması bu yazının çerçevesini aşmasına karşılık, burada şu kadroları kaydetmeliyiz: Kamu çalışanları hareketinin omurgasını oluşturan bu kümeleme, hareketin oluşum sürecine damgasını vuran "militan mücadele ile kitle mücadelesini ekonomik mücadeleyi demokratik mücadeleyle bütünleştirerek yürüten sınırlı gevşek bir birliktir.

Bu niteliği onun hem en önemli üstünlüğünü ve hem de doğru değerlendirilememesi halinde en ciddi zayıflığını oluşturmaktadır. Bu önemli bir üstünlüktür, çünkü devrimci bir sendikal siyasetin örgütlenmesinde kitlelerin aşağıdan gelen inisiyatifini olanca zenginliğiyle içermeye ve açığa çıkarmaya olanağı yaratır. Ama bu üstünlük yalnızca ve yalnızca militan kitle mücadelesinin sürekliliği içerisinde korunabilir. Statükoyu korumaya yöneldiğinde ve sendikal mücadele dışı ölçütlerle biraraya gelen kadrolara daralmış bir faaliyete indirildiğinde kısa bir süre içinde siyasal irade görüntüsü altında bürokratik yozlaşmaya uğrar; kendisini oluşturan kümeleşmeler de dağılır.

Ve ne yazık ki, gerek Gaziosmanpaşa olayları karşısında sergilenen tutumlar ve gerekse Mart ayı eylem programının kadük hale getirilmesi örnekleri, örgütlenmeye dönük inisiyatiflerin militan mücadelede yüz çevirmeye başladığı izlenimini yaratmaktadır.

Bürokratik reflekslerle hareketin bugünkü sorunlarına devrimci cevaplar bulunamaz. Kamu çalışanları sendikal hareketini fiili ve meşru bir mücadele çizgisi temelinde geliştirecek bir yeniden örgütlenme çabası gündeme alınmaksızın, hareketin yakıcı ihtiyaçları karşılanamayacaktır. Kamu çalışanları sendikal hareketinin girdiği yeni dönemin açık bir bilincine varılması ve bu sürecin öznel gereklerinin yerine getirilmesi görevi ertelenemez. Yeni sendikal kadroların mücadele zeminlerinde oluşturulması yeni döneme ilişkin yaratılacak politikaların ilk sırasında yer almalıdır. Yoksa mücadele alanlarında yaratılan değerlerin kulis pazarlıklarıyla ortadan kalabileceği, yaratılan kazanımların ise hiç de "umulmayan" bir biçimde masa başlarında, Kurultay salonlarında silineceği gerçeği kendini her zaman hatırlatacaktır.

Alanlarda ve devletle dışı bir mücadele ile kazanılan nitelikleri korumak ve güçlendirmek niyetiyle gidilen kurultayın akıbeti hepimiz için uyarıcı olmalıdır!

22

Şubat 1995 tarihli televizyon haber bültenlerinin ve ardından da 23 Şubat tarihli gazetelerin önde gelen manşetleri neredeyse aynı başlıklarla yayınlandı: Oruç saldırısı! 22 Şubat'ta ellerinde satır, bıçak, demir çubuklar bulunan 20-30 kişilik bir grup Marmara Üniversitesi Göztepe Kampüsü'nde birçok öğrencinin yaralanmasına yol açan saldırıyı gerçekleştirdi. İddialara göre 30 eli silahlı insan (!) hiç kimseye görünmeden kampüse gizlice, duvardan atlayarak girdi. Ve 30 saldırgan bir değil, tam üç ayı yerde öğrencileri yaralayıp, geldikleri gibi gizlice de değil, ellerini kollarını sallaya sallaya "türkü" söyleyerek kampüsten çıkıp gitti.

Saldırıya uğrayanlar tepkilerini dile getiren bir forum düzenledi ve forumu basın polisler öğrencileri gözaltına aldı. 22 Şubatta televizyonların, radyoların ve gazetelerin öncelikli haberi haline gelen bu saldırı ilk değil. Günlük yaşam kavgası içinde kaybolup giden nice benzeri olaydan bir tanesi. Üzerlerindeki silahları gizleme ihtiyacı bile duymayan "memleketin en has evlatları" ülkücüler, nam-ı diğer faşistler, okulların içinde veya dışında ve de "emniyet güçleri"imizin önünde öğrencilerin üzerine saldırıyor, buna tepki gösteren öğrenciler ise karşısında bu kez de "emniyet güçleri"imizi buluyor. Sonrası yine bildik olaylar; gözaltı, işkence, disiplin cezaları vs.

Vatanın mümtaz bekçileri, "ülkücü"ler yalnızca öğrencilere değil işçilere de saldırmaktan geri durmadı. 27 Mart 1994 Yerel Yönetim Seçimlerinden sonra ellerinde tuttukları belediyelerde işçiler sendikalarından istifaya zorlandı. 12 Eylül sonrasında biçare ortalıkta üyesiz ve kimliksiz kalan sonra da kendini fesheden MİSK yeniden kuruldu, yerel yönetim işçilerinin zorla buraya üye yapılmasına çalışıldı. Bununla da yetinmeyen MHP'li ve diğer partileri truva atı olarak kullanan MHP kökenli belediye başkanları kendilerinden olmayan işçi, memur kim varsa kapının önüne koymaya başladı.

En belirgin örneklerinin Ankara'da yaşandığı işten çıkarma ve baskı uygulamalarına karşı direniş gösteren işçiler ve kamu çalışanları saldırılara uğradı. Haklarını aramak için Ankara Büyükşehir Belediye Meclisi'ne giden işçilerin üzerine MHP'li ve RP'li Meclis üyeleri saldırdı. Bu bundan sonraki saldırıların da işaretini verdi.

Kitaben kapitalizme karşı olduğunu söyleyen MHP ve ülkücüler sermayenin çıkarlarının bekçiliğini üstlenmekte de basiretli çıktı. Örneğin İstanbul'da Cemtaş'ta kaçak çalışan işçilerin sigorta istemeleri ve sendikaya üye olma girişimleri, ellerini "kurt" biçimine sokmaya çalışan ama daha çok tabanca ve tüfekleriyle üstelik de jandarmanın yanında şov yapan "ülkücü" muhafızların saldırılarıyla karşılık buldu. Yine İstanbul Topkapı ve İzmir ambarında "ülkücü"ler işçilere, sendikalara yönelik saldırıların baş rolünde görüldü.

Basına da yansıyan en büyük saldırı Ankara Keçiören Belediye'sinden işten çıkarılan işçilerin MHP Genel Merkezi önündeki protesto gösterisi ve sonrasında yapıldı. 7 Ocak 1994 tarihinde MHP Genel Merkez'i önünde toplanan DİSK/Genel-İş üyesi Keçiören işçileri ve aileleri MHP'li militan ve yöneticilerin tehdit ve saldırısına uğradı.

8 Ocak'ta bu kez Keçiören Belediyesi önüne gelen işçiler ve aileleri karşılarında "ülkücü"leri buldu. Eski defterleri kapadığı iddiasındaki MHP'nin kadrolarının ne kafalarının ne de politikalarının değişmediği burada tüm çıplaklığıyla ortaya çıktı. Amele pazarından gelme halleriyle, ellerini güçlülükle "kurt"a benzetmeye çalışan, mahmur bakışlarla "komünistler Moskova'ya" diye bağırarak televizyonlarda gülünerek anlatıldı. Ancak bu komik sahnelerin gerisinde dişlerini yeniden halka geçirmeye çalışan "kurt"un iyice kana susadığı görülemedi.

Saldırıları alevilerin, solcu olarak bilinenlerin yaşadığı yerleşim birimlerinde de artış gösterdi. "Emniyet güçleri"yle yakın işbirliği içindeki ülkücüler asker uğurlama vb. olayları kullanarak silahlı olduklarını, kendilerine bulaşanların sonunun iyi olmayacağı mesajlarını vermeye çalıştı. 9 Mart'ta Gebze'deki çatışma, gerginliğin ulaştığı boyutun göstergesi oldu. Her alanda bir tehdit unsuru olan ülkücüler giderek toplumun çeşitli kesimlerinden örgütlü ya da örgütsüz tepkiler almaya başladı. Toplumun geniş bir kesimi için önem verilen değerleri kullanan "ülkücü kurtlar", artık yüzlerindeki maskeyi taşıyamaz duruma geldi.

Son olayların geniş biçimde basın-yayın or-

KUZU POSTU KURDA DAR GELDİ

ganlarında yer alması insanların kafasında "yeniden mi" sorusunu uyandırdı. 60'lı yılların sonlarını ve 70'li yılları yaşayanlar, bu dönemleri öğrenci olarak geçirenler gazete sayfalarına yansıyan gelişmelerle geçmişe döndü. Saldırının yöntemi aynıydı, saldırıların ortak kimliği aynıydı ve elbette saldırıların en başı yine aynıydı. Tüm bunlar bir araya gelince "tarihin tekrerrü ettiği" biçimindeki genel kanı perçinlendi. Göztepe Kampüsündeki saldırı devletin en üst makamına kadar uzanan bir çalkalanışa neden oldu. Konuyla ilgili ilgisiz herkes toplantılar düzenledi, açıklamalar yaptı. Sorunun ne derece büyük olduğu konunun bir de Milli Güvenlik Kurulu'nda tartışılmasıyla anlaşıldı.

Devleti tüm kurumlarıyla telaşlandıran neydi? Ecevit'in doğrudan MHP'yi suçlaması, birleşen sosyaldemokratların yeni partisi CHP'nin gençlere sahip çıkışı önemli etkenler olarak gösterilebilir. Ancak asıl üzerinde durulması gereken bu olayın ciddi bir çatışma ortamının ateşleyicisi olma potansiyeli taşımasıydı. Yaşamından ve iktidarından ve ötesi muhalefenden umudunu kesmiş, memnuniyetini yitirmiş bir toplum her türlü karmaşaya ve çatışmaya açık durumdadır. Ekonomik zorlukların yanında ulusal sorun ve bunun yol açtığı yığın insanları öfkelerini patlama noktasına taşımaktadır. Böylesi tehlikeli bir ortamda toplumun kamplaşması ve çatışmasının en ideal ateşleyicisi üniversiteler olmaktadır.

Bunca paniğe yol açan bu saldırı olayına MHP önceleri sessiz kaldı. Diğer gazetelerin aksine Zaman "Anıtkabir'deki meczup" olayındaki gibi "provakasyon" değerlendirmesi yaptı. Bu değerlendirme kısa süre içinde Hükümetin ve devletin ortak söylemi oldu. Provokasyon nitelemesi MHP'nin ağzının açılmasını sağladı. Geçmişte ne zaman bir saldırı olsa önce "ülkü ocaklarının bizimle bir ilişkisi yok" denir, tutmazsa "ülküçülerin arasına bazı yanlış kişilerin sızabileceği, ancak bunların hemen temizlendiği" söylenir oda tutmazsa suç işleyenlerin "ülküçü kılığında girmiş komünistler olduğu" iddia edilirdi. 12 Eylül öncesinin standart MHP açıklamaları yine yapıldı. Önce ülkü ocaklarıyla MHP'nin hiç bir bağı olmadığı söylendi. Hatırlardan söz edildi ve son olarak da devletin resmi söylemi kullanılarak saldırının sol örgütlerin bir provakasyonu olduğu iddia edildi.

Tüm açıklama ve karşı açıklama trafiğinin ortasında belki de en ilginç İstanbul Ülkü Ocağı başkanı olduğu belirtilen Erdem Karakoç'tan geldi. Bir öğrenciyi birkaç ülküdaşıyla yatırıp döverken resimleri yayınlanan ve ancak hakkında hiçbir adli işlem yapılmayan

Karakoç, 24 Şubat'ta Ortadoğu gazetesinde yayınlanan açıklamasında "Bölücülere destek vermeyen Türk solunun ülkücüler ile yakınlaşmasının önüne geçilmeye çalışılıyor" diyordu.

Ülkü Ocakları neyi nesiz?

Önceleri Bizim Ocak adlı bir derginin temsilcilik büroları olarak açılan ve "ülküçü"lerin toplanma merkezleri bi süre sonra tabelaları değiştirilerek "Ülkü Ocakları" haline dönüştürüldü. Geçmişte mahkemelerce kapılan bir derneğin adını alan bu büroların dernek mi yoksa dergi temsilciliği mi olduğu belirsiz.

Başındaki insanları kim atar, kim seçer bilinmez. İçinde kimler barınır, ne yapar bilinmez. Bunlar hakkında basına da yansıyan onca iddia varken hiçbir denetime tabi olmayan bu büroların ve içinde bannanların yol açtığı olayların sorumluları kimler olacaktır? MHP bizimle ilgisi yok deyip, hayali bir "ülküçü" tipini yüceltmeyi sürdürecektir, iktidar ise provokasyon deyip işin içinden sıyrılmaktadır.

Oysa bilinenler ne MHP'yi ne iktidarı sorumluluktan kurtamaya yetmiyor. Birinci resmi hiçbir bağı olmayan bu "ocakların" kaderinin Türkes'in iki dudağının arasında olduğu günlük basında bile yazılabiliyor. İkincisi "ülküçü"lerin içinde yer aldığı saldırının bir ucunda hep "emniyet güçleri" yer alıyor.

Emniyet ve "ülküçü"ler arasındaki yakınlık yalnızca muhalefet partilerini değil bizzat koalisyonun büyük ortağı DYP milletvekilleri tarafından dile getiriliyor.

Evet bir provakasyon söz konusu, bu MHP ve yandaşı örgüt mensuplarının devrimcileri, demokratları kırdırmaya yönelik, polislin, jandarmanın baskılarını artırmaya yönelik bir provakasyondur. Her saldırıdan sonra gözaltına alınan, dövülen, sürülen, işkence gören, cezalandırılan hep saldırıya uğrayanlar oluyor.

...
ARDI ARDINA FAŞİST SALDIRILAR YAŞANIYOR. OYSA SERMAYE BASINI DAHA BİR KAÇ AY ÖNCESİNDE "MHP'NİN DEĞİŞEN YÜZÜNDEN" SÖZEDİYOR, TÜRKİŞ YABANCI GAZETECİLERE RESEPSİYON DÜZENLİYORDU. ANLAŞILAN "GELENEKSEL ROL" BU KEZ DAHA GENİŞ BİR KADROYLA ÜSLENİLİYOR

MADENCİLİK

tekeller el atınca

Dünya madencilik sektörü —en az kapitalizmin tabiatından olduğu kadar— özgül yapısından kaynaklanan nedenlerle de şiddetli bir tekelleşmeyle karşı karşıya. Kapitalist ekonomi dilinde "sermayenin konsolidasyonu", "mülkiyetin büyük ölçüde konsantrasyonu" vs. gibi belirsiz yakıştırmalarla tarif edilen olgu, tekelleşmenin ta kendisidir. Örneğin "Batı Dünyası"nda, yakıt madenleri dışındaki üretimin değer bazında yansından fazlası, 39: 1/3'ünden, fazlası 15: 1'inden fazlası da 5 tüzel kişi eliyle gerçekleştirilmektedir. Anılan tüzel kişiler arasında bazı geri bırakılmış ülkeler ile bazı metropol-lerin bizatihi kendileri de bulunmaktadır; örneğin Fransa, 13. ve İsveç 28. sıradadır. Tekelleşme süreci, yüz-yılıımızın son çeyreğinde frene basmış olsa da, hala sürüp gitmektedir. 1993-1994 yılları arasında "ilk 5" in toplam içindeki payı da %20,1'den % 21,0'e; "ilk 15" in payı % 33,7'den % 33,9'a ve "ilk 50" nin payı da % 54,8'den % 55,1'e yükselmiştir. Tam bu noktada üzerine basarak vurgulanması gereken iki önemli husustan birincisi, % 1'lik bir payın bile parasal karşılık olarak milyarlarca \$ düzeyinde olduğu; ikincisi ise, Anglo American Corp., RTZ Corp., BHP Co. Ltd. vs. gibi yamyamların, kendileriyle birlikte ilk sıralarda anılan Brezilya, Şili vs. gibi üçüncü küme ülkelerinin "devlet şirketleri veya şirket-devletleri(!)"ndeki hisseleridir. Emtia bazında da durum aynı: "Batı Dünyası"ndaki demir cevheri üretiminin % 42'si, blister bakırın % 57'si, kalayın % 56'sı ve alümin % 55'i birkaç çokuluslu şirket (ÇUŞ) eliyle üretilmektedir.

Yakıt madenleri cephesinde tekelleşme daha yoğun yaşanmaktadır. Örneğin 1989 itibarıyla, dünya ham petrol çıkartımının tonaj bazında 1/6'si, "Yedi Kardeş" in dördü (Aramco, Royal Dutch/Shell, Exxon ve BP) eliyle gerçekleştirilmiştir. Ancak arıtma kapasitesi ile ilgili sıralamada, diğer üçü (Chevron, Mobil ve Texaco) ile beraber yedisini birden, peşpeşe listenin başına dizilerek dünya petrol türevleri üretiminin değer bazında 1/3'ünden fazlasını cebe indirmişlerdir. Dalaşma hala bitmiş değildir ve yedisinin de birbirlerini yutmak için 1979-84 döneminde harcadıkları para, 35 milyar \$'dır. Çoğunluk itibarıyla, yine bu yedisinin kontrolü altında bulunan doğalgaz ve kömürün çıkartımı ile pazarlanması sürecindeki görünüm de pek farklı değildir.

Büyüklerin küçükleri yutmasıyla başlayan tekelleşme sürecinin ileri aşamalarında, ÇUŞ'lar da kendi aralarında nikahlanarak en iri boyları oluşturmaya ve ayrıca, bir anlamda müşteri-satıcı veya üretici-tüketici ittifaklarından oluşan, farklı işkollarındaki şirketler arası nikahlar da gözlenmektedir. Dünyanın en büyük ferroalüaj üreticilerinden ve manganez cevheri tüketicilerinden biri olan Norveç kökenli ELKEM ile dünya madencilğinde 4 No.lu ÇUŞ olan BHP, Groote Eylandt yatağından çıkartılacak manganez cevherinin Norveç'teki ferromangan temizleme tesislerini beslemesi doğrultusunda uzun vadeli bir anlaşma bağlayarak, 1992'de birbirlerinin %49'ar hisselerini devraldılar.

Tekelleşmenin bir diğer yönü ise, madencilik iş evreleri olan prospeksiyon, arama, hazırlama, çıkarım, zenginleştirme, temizleme, arıtma ve pazarlama gibi faaliyetlerinin tümünün birden tek bir ÇUŞ eliyle yürütülmesi anlamına gelen "dikey entegrasyon" eğilimleriyle biçimlenmiştir. Bu eğilimler, özellikle endüstriyel mineraller alanında, üst düzeylere çıkmakta, madencilik-metalurji sonrası sektörlerin madencilik faaliyetlerini kendi bünyeleri içinde özümlemeleri şeklini almaktadır. Örneğin, dünyanın en büyük ecza tekellerinden biri olan ABD kökenli Pfizer Inc., madencilik işini tasfiye ettiği 1992 yılına kadar, aynı zamanda dünyanın en büyük talk madencilerinden birisi haline gelmişti.

Devlet Madenden Elini Çeksin ki...

ABD, "Şikago Ekolü" nün "neo" liberal monetarist politikalarını "serbest rekabet" cilası ve özelleştirme programıyla tüm dünya ülkelerine dayatmaya başladı. Devletin askeri harcamalar dışında ekonomiden elini eteğini çekmesini öneren bu politikalar, ABD'de Başkan Reagan ile başladı;

Britanya'da Madam Thatcher eliyle sürdürüldü ve ülkemizde de, en hararetle biçimde, Özal ile onun varisi olduğunu alenen beyan eden Madam Çiller tarafından savunuldu. Güya "yeni" liberal politikalar, SSCB'deki statükonun öngörülmez göçüşüyle birlikte oluşan güya tek kutuplu dünyanın halklarına, güya "yeni" düzen olarak takdim ediliyordu. Ancak, bütün bunların Avrupa'nın işçi sınıfı açısından hiçbir yeni yanı yoktu. Özellikle Britanya'nın madencileri, dedelerinin dedelerine 4 yaşındayken yeraltında 16 saat vardiyalı tutturulan 250 yıl önceki dönemin hasretiyle yanıp tutuşanların "yeni" düzeni ile eskisi arasında, liberal vahşet açısından, hiçbir fark bulunmadığının pek ala farkındaydılar.

Güya "yeni" düzen ile özelleştirme politikalarının anayurdu olan ABD'de bile, uygulamalar sonucunda, ulaştırma sektöründe 400.000 ve petrol işkolunda 250.000 işçi kapı dışarı edildi. Sermaye, "yeni" dünyanın her yanında yeraltına kayarak lumpenleşti ve böylece, "ekonominin sanayisizleştirilmesi" yolu da açılarak mali sermayenin gelişimi çığ gibi büyüdü. Sonuçta, Londra Borsası'nın bir günlük işlem hacmi, tüm dünyanın 1 yılda ürettiği 4,4 milyar ton kömüre denk bir değere ulaştı; işinden olanların sayısı metropollerde 50 milyona, 3. Dünya'da 100 milyona çıktı.

Sadece "Batı Dünyası" nı değil, eski Demir Perde'yi de kasıp kavuran "serbest" pazar ekonomisi ve özelleştirme rüzgarlarının maden işkolundaki en ağır darbesi, taşkömürü madencilğinde hissedildi. ABD'deki sahalarda açılan herhangi bir ocağın işçisine, zam almasının engellenebilmesi için, aynı sahada açılan ikinci bir ocakta iş verilmedi ve üretim, ABD'deki ölümlü kazaların 2/3'sinden fazlasının yaşandığı ve sendikall örgütlenmenin bulunmadığı Güney, Batı ve Ortabatı gibi geri-

Özelleştirme, önümüzdeki dönemin belirleyici politikalarından biri. Sadece sermayenin ekonomik gereksinimlerine, çıkarlarına karşılık vermiyor. Aynı zamanda, sermaye egemenliğinin dünya çapındaki yeniden üretimi sürecinin de eksenine oturdu. Dosyamızda, Özelleştirme'nin ekonomik, toplumsal ve siyasal etkilerini, örnek sektörler ve uygulamalar üzerinden inceleyen çalışmalara yer verdik. "Özelleştirme kötüdür, çünkü işsizliğe yol açar" gibi siğ bir perspektifin yetersizliği ve yararsızlığı ortada. Dolayısıyla tartışmayı, özelleştirilen işletmeler ve bu işletmelerde çalışan işçilerle sınırlamamak gerek. Ve özelleştirme politikasının yol açtığı toplumsal facia asıl bu noktadan bakıldığında ortaya çıkıyor. Dosyamızın amacı da, dikkatleri, özelleştirme politikasının arkaladığı dünya çapındaki toplumsal projeye çevirmek.

ci yörelerdeki havzalara kaydırıldı; sırf bundan, ABD tarihinde on yıllardan beri yaşanmayan bir eylem gerçekleşti. UMWA, birkaç \$ zam için değil, iş güvencesinin sağlanması için, dünyanın en büyük kömür ihracatçısı ve bir ÇUŞ yavrusu olan Pittston Coal işverenine karşı militan bir greve çıkıp zafer kazandı.

Britanya'da ise, ikide bir hükümetlerini tumba eden madencilerle başedemeyeceğini anlayan Muhafazakarlar, suyun başını keserek, madencileri bırakıp madenleri boğazlamaya başladılar. Özelleştirme politikaları, Ada'nın madencilğine "verimsiz" ocakların kapatılması biçiminde yansıdı. 2. Dünya Savaşı'nın arifesinde 3.000 olan İngiltere, İskoçya ve G. Galler'deki ocak sayısı, 50'lerin başındaki kamulaştırma-füzyon politikalarıyla 822'ye daraldıktan sonra, 60'ların ortasında 250'ye ve Thatcher'in 1984'teki büyük madenci grevini kırmayla birlikte, günümüzde de 25'e kadar düştü. Kan işme pahasına verime doymayan ÇUŞ'ların uzmanları bununla da yetinmediler; hayatta kalan bir avuç ocağın özelleştirilmesi için, ABD'de uygulanan ve Britanya'daki maden çıkarımı tarzına göre çok emniyetsiz olduğu için ölümlü kazalara yol açan 'oda-topuk' kazı yöntemi ile 'tavan civatalı' tahkimat sistemini yasaklayan Majesteleri'nin iş güvenliği mevzuatının ilişkin hükümlerinin, "bürokratik engel" oluşturduğu gerekçesiyle kaldırılması istediler.

Fransa, Belçika, Hollanda, Almanya, Polonya, Çekoslovakya, Macaristan, Ukrayna, Türkiye, Sibirya ve Japonya'daki "verimsiz" ocakların da "yeni" düzen'e uyup kapanması sonucunda, bu ülkelerin taşkömürü çıkartımında, satılabilir tonaj bazında 350 milyon ton/yıl mertebesinde düşme kaydedildi ve onbinlerce madenci sokağa atıldı. Ama, Alman patronlar, Ruhr Havzası'nda kendi ocaklarını kapatırken, Alman işçisinin aldığı yevmiyenin onda birine 14 yaşındaki çocukları çalıştırdıkları Kolombiya'da yeni ocaklar açmaya üşenmediler.

Sözün Özü

"Bazılarımız"ın aruk adını anmaya bile çekindikleri, erindikleri ve hatta utandıkları yüz yıllık eski emperyalizmin aslına ıpkısının aynı bir sureti olan "Yeni" Dünya Düzeni'nin özelleştirme politikaları, sadece madenciler için değil, tüm işkollarında çalışanlar için işsizlik, işyerlerinin kapanması, yoksulluk, açlık, ırkçılık ve savaş demektir. ÇUŞ'lara çüş diyecek ve "yeni" düzenin yüzünü dümdüz edecek biricik temel güç ise hala işçi sınıfıdır.

"Toplum yoktur, sadece kendi çıkarlarını maksimize edecek şekilde birbirleriyle rekabet eden bireyler vardır..."
Margaret Thatcher

Toplumu, çıkarlarını azamileştirmeye çalışan bireyler topluluğu olarak tanımlayan bu ikiyüzyıllık liberal klişe, 80'li yılların başında, sosyal devleti yoketmeyi amaçlayan yeni-sağ politikaların teorik gerekçesi olarak bir kez daha yaygın bir kullanım alanı buldu. Kısa zamanda görünen gerçek ise, klişenin hedef aldığı asıl "toplum"un işçi sınıfı ve onun ortak bağımsız çıkarları olduğuydu. Örgütlü emeğin zayıflatılması ve sermaye karşısında bağımsız bir toplumsal-politik aktör olmaktan çıkarılması, yeni-sağcı ideolog ve teknisyenler tarafından, son yirmi yılın en önemli politik hedeflerinden birisi olarak benimsendi.

Yeni-sağcılar, işçi sınıfının en temel örgütlenme aracı olan sendikaların emek pazarında tekel yaratan kurumlar olduğunu ilan ettiler. Kapitalizmde emek-gücü de, diğer mallar gibi bir maldı. Sendikalar ise, birer holding ya da kartel gibi, bu malın bireysel kapitalist ile işçi arasında piyasada oluşan fiyat üzerinden serbestçe alım satımına müdahale ediyorlardı. Bu müdahale yüzünden emek-gücünün fiyatı olan ücretler aşırı yükseliyor ve mala (emek-gücüne) olan talep, fiyat artışı yüzünden azaldıkça, işsizlik de artıyordu. Sendikaları 60'lı yılların sonlarından bu yana süren krizin temel nedenlerinden birisi sayan bu görüş, yeni-sağ politikaların en temel ideolojik varsayımlarından birisi oldu.

Emek ve sermaye, yani modern toplumun iki temel sınıfı arasındaki ilişkileri basit bir arz-talep mekanizmasına indirgeyen bu bakış açısının, teorik düzlemde yerle bir edilmesinden yüzyıl sonra yeniden yaygın bir ideolojik söylem haline alması, dünyevi olayları fikri çatışmaların ürünü olarak görenler için şaşırtıcı bir gelişmeydi.

Ancak aslında ne yeni-sağ, 18. yüzyıl burjuva liberal tezlerini tekrarlamaktan hoşlanan bağımsız bir fikir akımından ibareti. Ne de sözkonusu tezler, bir grup iktisat teorisyeninin ideolojik hezeyanlarının yansımasıydı. Sözkonusu tezler, sınıfsal politik bir tercihin ifadesiydiler ve egemen sınıfın tarihsel tercihlerini belirttikleri ölçüde de yeniden popülerleştirildiler: Sermayenin temel tercihi, kısaca, işçi sınıfını uluslararasılaşan üretim ve sermaye birikimi karşısında bireyselleştirme olarak özetleniyordu.

Sermayenin Tarihsel Hedefi: Bireyselleştirme

İşçi sınıfının bağımsız sınıfsal varlığını olabildiğince yok etmek, son yirmi yıldır sermayenin işçi sınıfı karşısındaki temel hedefi durumundadır. Bir başka deyişle, yirminci yüzyıl kapitalizminin son çeyreğindeki sınıflar mücadelesi, işçi sınıfını sermaye karşısında tek tek işçilere indirgeme yönelimiyle damgalanmaktadır.

Bireyselleştirme ve bu hedefe ulaşmak için sermaye tarafından kullanılan araçlar, geçici değil, uluslararası ve tarihsel bir sınıf saldırısının temel unsurlarını oluşturmaktadırlar.

Sermayenin, işçi sınıfını emek pazarında işgücünü satan bireylere indirgeme çabası, toplu sözleşme sistemi yerine bireysel sözleşmelerin egemen kılınması, işçilerin üretim sürecinde işverenlerle örgütlü bir güç olarak değil, tek tek işçiler olarak karşı karşıya bırakılması gibi anti-sendikal taktiklerin kaynağı durumundadır. Ancak bu anti-sendikal taktiklerin sermaye için "verimli" sonuçlar yaratabilmesi, tüm bir sınıf ilişkileri sistematüğünü belirleyecek kapsamlı ve kökten bir altüst oluşu ve bu altüst oluşu sağlayacak bir koçbaşını gerekli kılmaktadır: Özelleştirme...

Özelleştirme, tüm endüstriyel ilişkiler sisteminin yeni baştan düzenlenmesiyle,, bireyselleştirme hedefinin önünü açacak böy-

'a h s u işçi sınıfı olmasa!'

lesi bir koçbaşı niteliğindedir. Bu niteliğiyle özelleştirme, kamu kurumlarının mülkiyet değişikliğinin ötesinde, sermayenin işçi sınıfını bireyselleştirme çabasıyla damgalanan tarihsel bir dönemin, en önemli sınıfsal saldırı araçlarından birisidir.

Siyasal iktidarların, işçi sınıfının sermaye karşısındaki bağımsız varlığı ve örgütlü mücadelesine karşı, geleneksel olarak kabaca iki temel yönetime başvurdukları söylenebilir: içerme ve dışlama. İçerme politikaları, işçi sınıfının sendika, parti, klüp, dernek, kültürel yapılanmalar gibi örgütsel varlıklarının, sistem sınırları çerçevesinde tanınması ve bunların ifade ettiği çatışmaların kurumsallaştırılması çabasını yansıtır. Bir başka deyişle, içerme politikaları, işçi sınıfını tek tek işçiler olarak bireyselleştirmeyi değil, örgütlü bir sınıf olarak kabul ederek, örgütsel yapılar aracılığıyla denetlemeyi ve yönetmeyi öngörür.

Dışlama yönteminin temel unsuru bireyselleştirme değildir. Bireyselleştirmenin sermayenin dilindeki adı ise "esnek" üretim ve çalışma koşullarıdır. Esneklik ücretlerde, çalışma saatlerinde, istihdamda, sosyal haklarda ve diğer çalışma koşullarında şimdiye dek ulaşılmış olan tüm tarihsel-ulusal standartların yokedilmesi ve işçilerin tüm taleplerinin çalışılan işletme ya da işkolunun acil ihtiyaçlarına tabi kılınması anlamını taşımaktadır. Sermaye tüm iş sürecini ve istihdam ilişkilerini kapitalizmin krizden yeniden yapılanarak çıkma ihtiyacı doğrultusunda yeniden örgütlenme mücadelesini yürütmektedir. Bu ise, en modern emek yönetim teknikleri ve teknolojiyle, tüm sosyal-kazanımlarından

ve örgütlülüklerinden soyutlanarak "safaştırdığı" ücretli işçinin biraraya getirilmesi demektir.

Emek-sermaye ilişkilerini esnekleştirme mücadelesi, sendikalara yönelik doğrudan saldırıları içerebileceği gibi, bireyselleştirmenin hayat bulacağı zeminlerin genişletilmesi biçiminde de yaşanabilir; mutlaka örgütlere yönelik açık saldırıları gerekli kılmayabilir. "Piyasa güçlerinin ve buna bağlı ilişkilerin çok daha özgürce hareket edeceği alanları genişletmek" de bir dışlama biçimidir. Ancak işçilerin işverenler karşısındaki gücünü ulusal düzeyde azaltmaya, sendikaları politik süreçlerde yetkisizleştirmeye ve tüm yönetime katılma kanallarını yoketmeye yönelik daha müdahaleci yöntemlere de sık sık başvurulmaktadır.

Devletin Öncü Rolü ve Emek Pazarı

İşçi sınıfını örgütleriyle birlikte düzen içinde etkisizleştirme politikaları, esas olarak Keynesci iktisat politikaları temelinde yürütüldü. Ancak sözkonusu içerme, sermaye açısından karlı bir birikim sürecini garantiye alamadığı gibi, krizin başlamasından kısa süre sonra sendikaların "aşırı güçlendiği" şikayetleri de yaygınlık kazanmaya başladı. Çeşitli ülke sermayeleri, uluslararası arenadaki düşük performanslarının gerekçesi olarak sendikaların gücü, yüksek ücretler ve emek pazarının esnek olmaması gibi noktaları önemle vurgulamaya koyuldular.

Diğer yandan, ikinci dünya savaşı sonrasında kapitalist geliş-

menin temel unsurları haline gelen devlet işletmelerinin, sadece işçilerin ve sendikaların politik gücünü artırmaya yaradığı da çok sık kullanılan politik bir tema haline geldi. Bu işletmelerde iflas tehlikesinin bulunmaması, işletmenin işçilere karşı gücünü azaltıyor; bu da verimlilik artışını engelliyordu. Devlet kurumlarının özelleştirilmesi 1980'li yıllarla birlikte tüm dünyada emek gücünün disipline edilmesi açısından zorunlu bir politik hedef olarak benimsendi.

Modern kapitalizmde devlet iktidarı, sınıf mücadelesinin organik bir bileşenidir ve işçi sınıfının bağımsız sınıfsal varlığına yönelik tüm mücadele yöntemleri, devletin öncü rolünü gerekli kılar. Özelleştirme politikaları da, işçi sınıfını bireyselleştirme hedefiyle sendikalara yöneltilen hem doğrudan hem de dolaylı saldırıların temel araçlarından birisi olmuştur.

Bu anlamda, özelleştirme sözkonusu olduğunda da, devletin azalan değil değişen rolünden söz etmek anlamlıdır. Özelleştirme, devletin iktisadi hayat ve sınıflar mücadelesi üzerindeki müdahalesinin ve ağırlığının azalması değil, müdahale tarzının değişmesi anlamına gelmektedir.

Özelleştirmenin bu müdahale tarzı değişimi açısından yaratıcı olanaklar nelerdir? Öncelikle siyasi iktidarların sendika karşıtı taktikler ve istihdam uygulamaları konusunda, önceden politik baskılar ya da ahlaki normlar yüzünden kabul edilemez sayılan öncü rolü önündeki engeller ortadan kalkmakta ve emek pazarında, özel sermaye lehine köklü değişiklikler yaratmak mümkün hale gelebilmektedir. Bu uygulamanın en basit şekli doğrudan sendikal hak gasplarıdır. Yeni Zelanda'da 1984 sonrasında sendikal haklarla ilgili yasal koruma tamamen iptal edilmiş ve grev

ulacak işletmelerdeki toplu sözleşmelerin iptal edilmesi, kamu hizmeti kurallarının ya da işletme yönetimlerinin sendikalarla olağan ilişki tarzlarının değiştirilmesi gibi olağanüstü uygulamalar gündeme getirilmektedir. Özelleştirme öncesinde başvuru anti-sendikal uygulamalar o noktaya varabilir ki, özelleştirme operasyonunun kendisi gerçekleştiğinde, artık sendikalara karşı yapılacak fazla da birşey kalmamış olabilir. İngiltere'deki British Rail (demiryolları) buna bir örnektir. 1989'da BR'de çalışan 10 bin yönetim görevlisini temsil eden Ulaşım ve Ücretli Memurlar Sendikası'yla yapılan toplu sözleşme tek taraflı olarak iptal edilmiş ve performansa göre ücret ilkesi egemen kılınmıştır. Yine 7800 telekomünikasyon görevlisi de toplu sözleşme kapsamından çıkarılarak özel sözleşmelere dahil edilmiştir. Ancak özelleştirmeyle birlikte toplu sözleşme kapsamından çıkarılanlar sadece idari elemanlar değildir. Giderek büro elemanları ve teknik personel hatta bazı örneklerde kol işçileri de performansa bağlı ücret sistemlerine tabi kılınmaktadır.

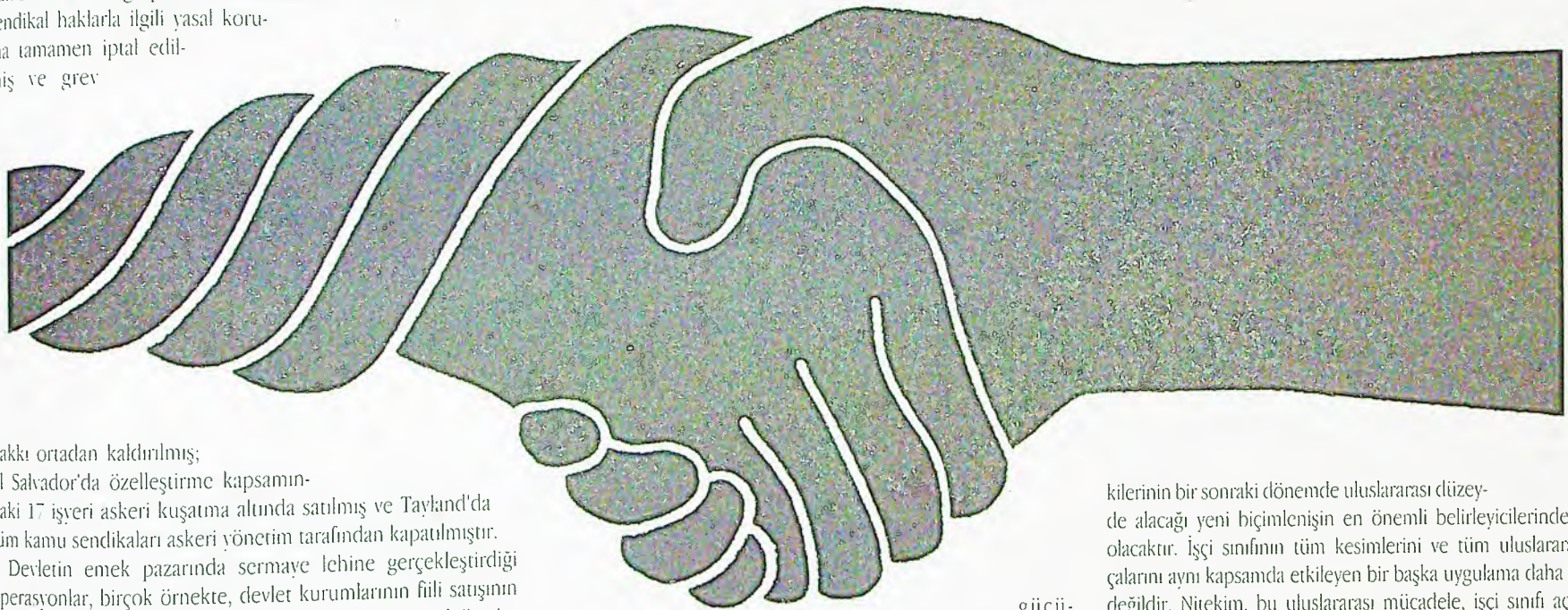
Özelleştirme devlete, çalışma koşullarını yeniden düzenlemenin ötesinde tüm bir sendikal modeli yeniden oluşturma inisiyatifi de sağlamaktadır. Birçok örnekte devlet işletmelerinin satışlar öncesinde birimlere bölünmesiyle birlikte, sendikaların bu birim ilkesine tabi kılınması ve işyeri sendikacılığının yerleştirilmesi mümkün hale gelmektedir. Böylesi bir işyeri sendikacılığında, toplu sözleşmeler birimlere sıkıştırılırken, bütünü denetimini elinde tutan sermaye,

e m e k

maye yeni faaliyet alanlarında birim üretimi, taşeron kullanımı vs. gibi yöntemlerle endüstriyel ilişkiler sistemini istediği gibi kurma bakımından sonsuz oranda özgürleşebilmektedir. Bunun bir örneği özelleştirmeyle birlikte birçok ülkenin, özelleştirilen telekomünikasyon şirketini de satın alan British Telecom'dur. BT'de ulusal sözleşme dışı birimlerle yeni kurulan birimlerde, sendikalara izin verilmemektedir.

Özelleştirme programları, tüm endüstriyel ilişkiler sistemini toplu sözleşmelerden performans ücret sistemlerine, doğrudan istihdamdan taşeron kullanımına doğru hareket ettiren bir bant niteliğindedir. Sendikalara karşı devlet politikasının hedefleri sendikal "ayrıcılıkların" sınırlandırılması yoluyla piyasa kurallarının egemen kılınması olarak saptanırken, özel sermaye de emekle ilişkilerini toplu sözleşme ve üretim süreciyle ilgili haklar aleyhine düzenleme konusundaki mücadelesini işletme ya da işkolu düzeyinde sürdürmektedir. Yine İngiltere'de devletin yaygın özelleştirme operasyonlarını sürdürdüğü 80'li yıllarda, özel sektörde toplu sözleşmelerden yararlanan işçi sayısı 1979'da 8.5 milyondan 1989'da 6 milyona düşmüştü; toplu sözleşmelerin sürdürdüğü birçok yerde ise toplu sözleşme hakları danışmanlık statüsüne indirgenmiş, sendikal faaliyetlerin yürütülmesi önemli ölçüde engellenmiş ve taşeron kullanımı yaygınlaşmıştır.

Özelleştirme, uluslararasılaşan sermayenin işçi sınıfını bireyselleştirme yönündeki tarihsel ihtiyacına en kapsamlı şekilde yanıt veren programlardan birisi olarak sınıf mücadelesinin ana eksenlerinden birisini oluşturmaktadır. Bu ana ekseninde gelişen mücadele, sınıf iliş-

haklı ortadan kaldırılmış;

El Salvador'da özelleştirme kapsamındaki 17 işyeri askeri kuşatma altında satılmış ve Tayland'da tüm kamu sendikaları askeri yönetim tarafından kapatılmıştır.

Devletin emek pazarında sermaye lehine gerçekleştirdiği operasyonlar, birçok örnekte, devlet kurumlarının fiili satışının çok öncesinde başlatılmış ve bu kurumların satışının çok ötesinde sonuçlar yaratmıştır. Özelleştirme operasyonları öncesinde merkezi ve yerel idarelerde ve özellikle hizmetler alanında başlatılan radikal yeniden örgütlenme girişimleri, eski istihdam normlarından tarihsel bir kopuş anlamına gelmiş ve bu durum, sendikaları, özelleştirme operasyonları öncesinde ciddi zaafı sokmuştur. Sözkonusu uygulamanın en önemli örneklerinden birisi, ülkemizde de kapsam dışı personel, sözleşmeli personel, geçici işçilik gibi çalışan statülerinin özelleştirme operasyonlarından çok önce yaygınlaştırılması olmuştur.

Ancak Türkiye'deki gelişme tesadüfi değildir. Özelleştirme, dünyadaki birçok başka örnekte de, devletin idari-tekniğin yeniden örgütlenmesi anlamına gelmektedir. Örneğin devlet hizmetlerinin üretiminde, hizmetlerin alım ve satımı birbirlerinden ayrılarak, birim sözleşmeler yapan otonom işverenler yaratılmakta ve merkezi hükümet mekanizmaları, hizmet üretmekle yükümlü geçici birimlerin kurulmasıyla yeniden örgütlenmektedir. Sözkonusu yeniden örgütlenme yerel yönetimler üzerindedir. Önemli ücret kısıntıları ve çalışma koşullarında ağırlaşmaya yol açan rekabetçi koşulların egemen kılınmasıyla sonuçlanmaktadır.

Bir başka önemli gelişme ise, örneğin öğretmenler gibi kategorilerin hak ve statülerinin özelleştirmeyle birlikte yeniden tanımlanmasıdır. Örneğin İngiltere'de 1988 yılında başlatılan bir uygulamayla okul yönetim organları "işveren" olarak tanımlanarak, öğretmenlerin eylem ve istihdam koşulları sınırlandırılmış; ilk ve orta öğretimde ücret esnekliği sağlanarak, performans-ücret sistemi yaygınlaştırılmıştır.

Diğer yandan daha özelleştirme uygulamaları öncesinde, sa-

kilerinin bir sonraki dönemde uluslararası düzeyde alacağı yeni biçimlenişin en önemli belirleyicilerinden birisi olacaktır. İşçi sınıfının tüm kesimlerini ve tüm uluslararası partilerini aynı kapsamda etkileyen bir başka uygulama daha mevcut değildir. Nitekim, bu uluslararası mücadele, işçi sınıfı açısından yeni uluslararası dayanışma olanaklarını da yaratmaktadır. Örneğin 1990'lardan bu yana "IMF İstikrar Programları ve Özelleştirmeye Karşı Kampanya" adıyla yürütülen uluslararası faaliyet, 200'ye yakın ülkenin bağımsız işçi inisiyatifinin katılımıyla, uluslararası bir mücadele merkezi yaratma doğrultusunda atılan adımlardan birisini oluşturmaktadır. İşçi sınıfının bireyselleştirme saldırısına karşı kendi uluslararası sınıfsal varlığını yeniden oluşturabilmesi ise, kuşkusuz, özelleştirmeye karşı mücadelede elde edilecek en önemli kazanımlardan birisi olacaktır.

gücünün yerel ihtiyaçlarının toplu sözleşmelere yansımaları da engellemektedir. Yine İngiltere'den verilebilecek bir örnek, işletmelerin birimlere bölünmesi ve sendikalara yönelik saldırılara işaret etmektedir: Posta İdaresi önce üçe bölünerek, üç birimde ayrı ayrı toplu sözleşme uygulaması başlatılmış; mektup dağıtım biriminde yönetim memurları performans ücret sistemine tabi kılınmış ve şirket ayrıca dokuz bölgesel birime ve sekiz işletme birimine bölünerek sendikal faaliyet fiilen felce uğratılmıştır.

Aynı örnekte takım çalışması, sendikal temsilden önce kişisel değerlendirme sistemlerinin uygulanması, istihdamda tam esneklik, sözleşmede yer almayan unsurların bir sonraki sözleşmede tartışma konusu olamaması gibi unsurlar öne çıkarken, sendika aidatlarının kaynaktan kesilmesi de bu koşulların kabulüne bağlanmıştır. Sendikal faaliyetlerin ve sendika aidatlarının kaynaktan kesilmesi uygulamasının devamının, sözkonusu esnek çalışma koşullarının kabulüne bağlanması son derece yaygın bir tehdit durumundadır. Aynı uygulama 1984 büyük grevi sonrasında British Coal'da (kömür işletmeleri) başlatılmış; işletme beş günlük çalışma haftası uygulamasını iptal ederken, taşeron işçi kullanımını artırmış, özel görevler için özel ödeme planlarını açıklamış ve 1990'a gelindiğinde de, sendikanın fazla mesaiye engel olması halinde, aidatların kaynaktan kesilmesi uygulamasına son vereceğini açıklamıştır.

Satışlar, işletmelerin yaptıkları işlerin yeniden tanımlanması olanağını yaratmakta; özelleştirilen şirketler çoğunlukla uluslararası tekellerin alt birimleri haline gelmekte ve uluslararası ser-

K. Wetzel ve M. Ohtsu, Reaction of Radical and Co-Operative Unions as Japan National Railways Prepares for Privatization, The Journal of Industrial Relations, Haziran 1992

T. Claydon, Union Derecognition in Britain in the 1980's, British Journal of Industrial Relations, Temmuz 1989

P. Smith ve G. Morton, Union Exclusion and the Decollectivization of Industrial Relations in Contemporary Britain, British Journal of Industrial Relations, Mart 1993

A. Ferner ve T. Colling, Privatization, Regulation and Industrial Relations, British Journal of Industrial Relations

Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü'nün (IISI) 21. yıllık toplantısında şeref konuğu şöyle diyor: "ABD bir endüstri devi ise, bunu çelik endüstrisi merkezli sanayi üretimindeki gücünden almaktadır". Bu sözler ekonominin temel bir kuralını açıklamaktadır. Finansal politikaların amacı ekonomik gelişmede lokomotif rol oynayan endüstrilerin desteklenmesidir. Endüstriler arasında çok sıkı etkileşimler vardır. Lokomotif sektörlerde yapılan yatırımlar sonucu üretimde görülen %20'lik bir artış ulaşımdan reklama tüm yan sektörlerde de %20'lik artışı beraberinde getirecektir.

En temel lokomotif sektör olan demir çelik sektöründe çalışan bir kişi bu sektörden etkileşen diğer birimlerde 20 kişinin istihdamının sağlar ve 1990'lardan bu yana dünya endüstriyel üretimi ile dünya çelik üretimi endekslerinin tamamıyla çakışması kesinlikle bir tesadüf değildir. Sanayi üretim-verimlilik-katmadeger açılımında ekonomik gelişme dışında modeller arayışında olan ülkeler için sonuç her zaman olumsuz olacaktır.

Buna çarpıcı bir örnek Asya ülkelerinden birinin "First Lady"si tarafından uygulanan bir projedir. Ticari bankalardan alınan kredilerle deniz kenarında yapılan konforlu gayrimenkullerin satışından çok büyük gelirler elde ederek ekonomik büyümenin hedeflendiği uygulama sonucu bu ülkede geline nokta bir hiç olmuştur ve çok değerli ulusal kaynaklar çöpe gitmiştir.

Çok kıt kaynaklarla 1970'lerde demir çelik üretimine başlayan G.Kore'de kamu kuruluşu olan POSCO'nun bugün kapasitesi 22 milyon Ton/yıl'a ulaşmış durumdadır. Bu kuruluş önümüzdeki yıllarda kapasitesini 6 milyon Ton/yıl daha artırmayı planlamaktadır. G.Kore'nin demir çelik üretimine soyunduğu bu yıllarda ülkemiz KARDEMİR, ERDEMİR'den sonra 3. ve son Entegre Demir Çelik Tesisimiz olan İSDEMİR'i kurmak üzereydi.

1990'lı yıllarda başta AB ülkeleri olmak üzere tüm dünyada demir çelik sektörleri büyük sıkıntılar yaşadılar. Bunun başlıca üç nedeni vardı:

- Resesyon,
- Geçmişte sürekli artan kapasiteler sonucu ortaya çıkan fazla kapasite,
- Doğu Avrupa ülkelerinden ucuz ithalat,

Ancak bu dönemde bile ve anlaşmalarla yasaklanmasına rağmen bir çok ülke demir çelik sektörlerini gizli veya açıkça desteklemişler, fazla kapasiteye karşın, kapasite artırmaya yönelik büyük yatırımlar yapmışlardır. Avrupa Birliğine üye ülkeler ihraç edilen demir çelik ürünlerinin işçilik giderleri için sübvansiyon miktarı 140 USS/Ton civarındadır.

3-5 Ekim 1994 tarihlerinde Colorado Springs'de, 30 ülkenin yaklaşık 350 üst düzey yetkilisinin katılımıyla gerçekleşen "Uluslararası Demir Çelik Enstitüsü IISI"nin 28. yıllık toplantısında çelik tüketimi ve sektörün geleceği ile ilgili olarak ortaya konulan projeksiyonlar, kimi ülkelerin neden mevcut durumdaki olumsuzluklara karşın demir çelik yatırımlarını sürdürdüklerini açıklayan verileri içeriyor.

Söz konusu açıklamada, dünya çelik ürünleri tüketiminin 1995'de %3-4 oranında artarak, 1989 yılındaki 660 milyon metrik ton olacağı, sektördeki talebin 2000 yılına kadar yıllık %2.8 oranında artmaya devam edeceği ve dünya çelik tüketiminin 2000 yılında 750 milyon ton civarında olacağını tahmin edildiği belirtilmiştir. Aynı açıklamada, Çin Halk Cumhuriyeti'nin yıllık %7'lik büyüme oranı ile 2000 yılında 240 milyon tonluk bir çelik tüketim kapasitesine ulaşacağı ve Çin'in her 10 yılda iki katına çıkan çelik tüketiminin dünya arz/talep dengesini etkilemekte önemli bir faktör oluşturacağı belirtilmiştir.

Anılan toplantıda oluşan bir diğer görüşe göre, önümüzdeki yıllarda çelikteki talep artışının dünyada demir ve hurda kütüğü yaratacağı, buna bağlı olarak 1995 yılı sonu ve 1996 yılı başlarında çelik fiyatlarında görülecek patlamanın hurda fiyatlarını rekor seviyelere yükselteceği, dünya hurda rezervlerinin ise düşmeye devam edeceği iddia edilmiştir.

Bu noktada Türkiye'nin dünya çelik üretiminin yaklaşık 1/70'ini gerçekleştirdiğini ve dünya piyasalarında dolaşan ticari hurdanın 1/6'sını kullandığını hatırlatmak anlamlı olacaktır.

Yukarıda belirtilen tüm değerlendirmeler, kimi ülkelerin demir çelik sektörlerini korumak için neden çabaladığını açıklıyor. Geleceğe yönelik projeksiyonlar yapabilen, makro ve mikro demir çelik politikalarına sahip ülkelerdeki bu kapasite arttırma ve modernizasyon çalışmalarında gözönüne alınması gereken çok önemli bir olgu, bu ülkelerin demir çelik sektöründe söz sahibi olarak, dünya üretim/tüketim dengeleri açılımında, kotaların konacağı gelecek dönemler için diğer ülke-

lerin karşısında avantaj elde etme çabaların içinde bulunmalarıdır. Türkiye dünya demir çelik sektörü ile ilgili bir kaç veriyi aşağıda dikkatlere sunmakta yarar görüyoruz:

ÜLKE	ÜRETİM Milyon Ton	ENTEGRE TESİS KAPASİTELERİ	MÜLKİYET
Belçika+Lüksemburg	13.5	%95	%42 Kamu
Fransa	17.1	%7.4	%97 Kamu
İtalya	25.7	%45	%55 Kamu
Türkiye	11.7	%38	%31 Kamu
G.Kore	33.0	%67	%67 Kamu

Ülkemiz Demir Çelik Gerçekleri

Sanayi üretimin olmazsa olmazlığı gözardı edilerek rantıyiciliğin egemen kılındığı ülkemizde KARDEMİR'in kapatılma kararı ve ERDEMİR üzerine oynanan oyunların nedenleri ve sonuçları sorgulanmalıdır.

Diğer bir çok sektörde olduğu gibi demir çelikte uzun vadeli projeksiyon ve politikaların olmayan ülkemizin 2000'li yıllarda yaklaşık 5 milyon ton kapasite açığı olacaktır. Bu durumda milyonlarca USS'a malolacak yeni bir entegre tesis kuracak yeni kaynak olmadığına göre mevcut tesislerin kapasite artırımına ve verimlilik esasına dayalı modernizasyonlara önem verilmesi gerekirken neden anlaşmaz uygulamalara gidilmiştir? Cevap çok açıktır. Ülkeyi dışgüdümlü politikalarla mevcut durumda bile net ithalatçı olduğumuz demir çelik ürünlerinde daha fazla dışa bağımlı hale getirmek ve diğer ülkelerin fazla ürünleri için uygun bir pazar yaratmak amaçlanmaktadır. Bu nedenle ülke uzmanlarının özveriyle çalışmaları sonucu KARDEMİR'in üretim verimliliğinin artırmak için verilen raporlar gözardı edilmekte, sözde bağımsız yabancı firmalara yüksek paralarla düzmece raporlar hazırlanmaktadır.

Finansal analiz konularında uzman olmayan gereken bu kuruluşlar KARDEMİR'in 1993 yılı zarar kalemlerinden olan geçmiş yıllara ait gider ve zararları olarak görülen 407 milyar'ın yıllık gelir-gider tablosunda gösterilmemesi gerektiğini, detaylı gider kalemleri yer almasına rağmen gider ve zarar olarak deklare edilen 930 milyar TL için ne kadar kredi kullandığını, bu kredilerin işletme giderleri için mi, ticari bankalara kaynak yaratmak amacıyla mı kullanıldığını sorgulamamaktadır. Yeni senaryoların bir parçası olan adı geçen Bağımsız Danışmanlık kuruluşlarının, özelleştirmeyecek KİT'ler için yapılandırma projesi ve TÜPRAŞ ve Petrol Ofisi'nin özelleştirilmeleri uygulamalarında da danışman olarak belirlediklerine dikkatleri çekmek istiyoruz.

Sonuç ve Öneriler

KARDEMİR'in mülkiyetinin devrinin anlamı 15 trilyon TL'lik bir rantın suspayı olarak verilmesidir. Bugüne kadarki ihmallerin sonucu işletmenin üretimini sürdürmesinde yaşanacak olumsuzluklar, patronluğuna soyunan sendika nedeniyle sivil kitle örgütlerinin yıpranması, yeterli birikimi olmasına rağmen insiyatif kullanılmayan, ülkemiz mühendislik formasyonunun yabancı mühendislik lehine sorgulanması gibi olumsuzlukları da beraberinde getirecektir. Ayrıca, yanlış ve plansız özelleştirme uygulamalarına payandalık yapacak ve demir çelikte dışa bağımlılığı perçinleyecektir.

ERDEMİR'in belirli bir hissesinin yönetimini de devredebilecek, satışı ürün fiyatlarında tüketici aleyhine tekel yaratabilecek, dahası yurtdışı firmaların sözsahibi olmaları durumunda ülkemiz aleyhine üretim stratejileri uygulanabilecektir. Sadece KAM II Proje bedelinin 1,5 milyar USS olduğu, tüm tesis bedelinin ise 5-6 milyar \$'dan aşağı olmaması gereken ERDEMİR'in %30'unun 300-400 milyon USS'a satılacağına açıklanması bu konudaki kaygıları doruğa çıkarmaktadır.

Kısacası Türkiye, Demir Çelik üretiminde kendisine kota konmasına direnmeli elindeki tesislerin kapasite artırımına ve katmadegeri yüksek ürünler üretmesine yönelik yatırım ve modernizasyonları akılcı bir şekilde yapmalıdır. Unutulmamalıdır ki, sözkonusu olan sadece demir çelik sektörü değil, buna bağlı bir çok endüstri ve ülke kalkınmasıdır.

Çeliği satan geleceği satar

reform mu, tasfiye mi?..

1995 yılı bütçesiyle resmileşen sosyal devletin tasfiyesi politikası, esas olarak son yıllarda bilinçli bir siyasal hat olarak zaten uygulanmaktaydı. Bu politikaların yankı bulacağı alanların başında kuşkusuz en temel ihtiyaç olan sağlık gelmektedir. Sağlıkta sosyalizasyon politikalarının, 224 sayılı yasaya rağmen, terk edilmesi gerek sağlık hizmetlerinin kamu yararı niteliğinden çıkması gerekse de özel sağlık kuruluşlarının yaygınlaşması veya kamu kuruluşlarının işletme tarzında yönetilmesi şeklinde bir süredir planlı bir şekilde sürdürülmektedir. Önümüzdeki süreçte de bu tabloyu tamamlar biçimde Sosyal Güvenlik Reformu adı altında yürütülmeye çalışılan politikalar sağlık hizmetlerinin finansmanının özelleştirilmesini amaçlamaktadır.

Biz bu yazımızla daha çok önümüzdeki günlerde emeklilik yasasıyla birlikte gündeme gelecek olan Sosyal Güvenlik Reformu üzerinde bir tartışma yürütmeye çalışacağız.

Kapitalizmin yeni dünya düzeni politikalarıyla birlikte yöneldiği nokta insanın bütün temel gereksinimlerini birer "mal" derekesine indirgemeyi hedeflemektedir. Yani herkesin parası oranında yararlanabileceği parası yeterli olmayanın ise kötü kaderine razı olacağı bir toplumsal düzen oluşturulmaya çalışılıyor.

Bu süreç bütün yönleriyle kamu kuruluşlarının özelleştirilmesi adı altında yürütülmeye çalışılmaktadır. Ancak bunun ifrada varıldığı bir nokta vardır ki, burada sergilenen pervasızlık karşısında parmak ısırılmamak mümkün değil. İnsanın en değerli hakkı olan yaşama hakkının olmazsa olmazı olan sağlıklı yaşama hakkı ciddi bir tehdide karşı karşıya kalmaktadır.

Dünya'da kapitalist devletin tüm sosyal yönleri yokedilmek isteniyor. Türkiye'de de Başbakanın "Son Sosyalist Devleti Yıkık." lafıyla, zaten bir süredir yaşanmakta olan, devletin sosyal nitelikleriyle arındırılması süreci hızlandırılıyor. Hükümetin sağlık ve sosyal güvenlik alanına ilişkin yaptığı çalışmalara bakıldığında yukarıda söylenenlerin en kısa zamanda gerçekleştirilme arzusu içinde bulunduğu açığa çıkmaktadır.

Sağlıkta Şeytan Üçgeni

İlki Mart 1992 yılında gerçekleştirilen "Ulusal Sağlık Kongresi"nde sağlık alanına ilişkin sorunlar geniş olarak tartışıldı. Bu kongreye bakanlık yetkilileri, sağlık meslek odaları ve sağlık işkolundaki sendikalar katıldı. Nisan 1993'teki 2.Sağlık Kongresi'ne kadarki süreçte bakanlıkla diğer kuruluşlar arasındaki görüş ayrılıkları derinleşti ve bu kongrede bir kopuş yaşandı.

Sağlık bakanlığının sağlık alanına ait sorunlara yaklaşımı toplu

diğer KİTlere olan yaklaşımı gibi olmuştur: Önce kaderine terket, sonra suçla ve başından at!

Sağlık Bakanlığı'nın sorunların çözümüne ilişkin önermeleri esas olarak üç başlık altında toplanmaktadır:

- Birinci basamak sağlık hizmetlerinin daha etkin hale getirilmesi için Aile Hekimliği
- Hastanelerin daha verimli ve kaliteli hizmet verebilmesi için özelleştirme
- Sağlık alanındaki hizmetlerin finansmanı için de Sosyal Güvenlik Reformu önerilmektedir.

Sağlık hizmetinin uygulanmasındaki temel prensip insanın sağlıklı yaşamasının koşullarının oluşturulmasıdır. Koruyucu sağlık hizmeti olarak bilinen bu çalışmaların etkili olamadığı yerlerde tedaviye yönelik sağlık hizmetleri önem kazanır. Ancak ülkemizdeki sağlık politikalarının hataları nedeniyle toplam sağlık harcamaları içinde koruyucu sağlık hizmetlerine ayrılan pay sadece %2'dir. Özellikle Sağlık Reformu adı altında hazırlanan yasa taslağının temel aldığı iki husus olan Birinci Basamak Sağlık Hizmetlerinde Aile Hekimliğinin önem kazanması ve hastanelerin verimli olabilmemesinde mülkiyetin özelleştirilmesi veya yönetimin mali açıdan özelleştirilmesi gibi yaklaşımlar kendilerine temel olarak tedaviye yönelik sağlık politikalarını almaktadır.

Bu yöndeki sağlık politikalarının doğal uzantısı olarak sağlık hizmetlerinin finansmanı sorunu ele alındığında çözüm olarak akla gelen kuşkusuz potansiyel hastadan prim toplama temelindeki özel sigortacılık anlayışı olmaktadır. Sosyal Güvenlik reformu adı altında yürütülmeye çalışılan politikalar sağlık hizmetlerinin finansman alanını da piyasa ilişkilerine dahil etmeyi amaçlamaktadır.

DPT öncülüğünde oluşturulan ve ilk toplantısını 16.12.1994 tarihinde gerçekleştiren bir çalışma grubu bu politikalar üzerinde çalışmaktadır. Çalışma grubunda ilgili bakanlıklar, SSK, Emekli Sandığı, Bağ-Kur, İşçi ve İşveren Konfederasyonları temsilcileri ve öğretim elemanları bulunmaktadır. Bu grup dışı yönelik ilk çalışmasını 30 Ocak 1995 tarihinde "Türk Sosyal Güvenlik Sistemi: Sorunlar ve Reform Önerileri" isimli bir seminerle gerçekleştirdi. Bu seminerde konuşan Dünya Bankası yetkilisi Türk Sosyal Güvenlik Sisteminin çökmek üzere olduğunu belirterek çözüm olarak Latin Amerika'ya uyguladıkları programları anlattı.

Bu programın iskeletini ise kuşkusuz yine özelleştirme oluşturuyordu. Dünya Bankasının "Karma Model" adını verdiği sisteme göre sosyal güvenlik sistemini esas olarak özel sektöre devretmek ve kamunun katılımını enaza indirmek temel amaç olmalıdır.

Dünya Bankasının yaklaşık iki yılda hazırladığı bir raporda şunlar ifade edilmektedir:

1) 1994 finansman açığı SSK'da 26.5 trilyon, Emekli Sandığı'nda 6.3 trilyon, Bağ-Kur'da 5.4 trilyon olmuştur.

2) Aktif-pasif sigortalı oranı uluslararası minimum standartların altına düşmüştür. SSK ve Emekli Sandığı'nda 1.8 çalışana 1 emek-

li Bağ-Kur'da 3 sigortalıya 1 emekli düşmektedir. Bu tablonun yaratıcısı ise erken emekliliktir. (Ancak bu verinin doğru değerlendirilmesi Dünya Bankası'nın iddia ettiği gibi Türkiye'nin bir sigortalı emeklililer' cenneti olması değil aksine 'sigortasız çalışanlar cehennemi' olduğu şeklindedir.)

Rapor esas niyetini 2.sayfada belli etmektedir. Buna göre devlet sağlık hizmetlerinin üreticisi değil alıcısı olmalıdır. Raporda bu durum, "... Sosyal Güvenlik kuruluşlarının temel hizmetleri arasında olmayan sağlık hizmeti üretiminin bu kurumlarca gerçekleştirilmesi pahalı ve ihtisas gerektiren bir alanda verimsiz bir işletmeciliğe dönüşmektedir." şeklinde ifade edilmektedir.

Devamında ise "...Sosyal sigortalar kurumları sağlık hizmetlerini satın alacak şekilde organize edilmelidir" denmektedir. Çözüm olarak tabii ki özel sigortacılığın teşvik edilmesi gerektiği üzerinde durulmaktadır.

Görüldüğü gibi Sosyal Güvenlik reformu adı altında yutturulmaya çalışılan program, birinci basamak sağlık hizmetlerinin kolektif kamu hizmeti olarak gerçekleştirilmesi yerine aile hekimliği adı altında özel (muayenehane usulü) doktorluğu geçmektedir. Bu program, hastanelerin özelleştirilmesi politikalarıyla birlikte ele alındığında herşey yerli yerine oturmaktadır.

Esas olarak Dünya Bankası gibi emperyalist kuruluşların yönlendiriciliğinde sürdürülen yeni sağlık politikalarının temel amacı insanın en temel hakkı olan sağlıklı yaşama isteğini en bayağı şekilde istismar ederek bir sömürü alanı haline getirmektir. Bilindiği gibi bu sektör sadece bir hizmet sektörü olarak değil belki de daha çok tıbbi malzeme (özellikle teknolojik ürünler) ve ilaç endüstrisi açısından çok cazip bir pazardır.

Sosyal Güvenlik Reformunun "şeytan üçgeni"ndeki işlevi finansman sorununu çözmektir. SSK, Bağ-Kur, Emekli Sandığı'nı tek örgüt çatısı altında birleştirerek özel sigortacılığın alt yapısı oluşturulmaya çalışılıyor.

Sosyal güvenlik kurumlarının özelleşerek tek bir çatı altında toplanmasıyla hedeflenmeye çalışılan şey ise daha çok sağlık hizmeti ve sağlık malzemesinin tüketiminin artırılması yönündeki politikaların tek merkezden etkin olarak yürütülmesidir. Tamamıyla bu etkiye açılmış olan özelleşmiş ya da mali denerimden kurtulmuş "özerkleşmiş" hastaneler ve aile hekimi muayenehaneleri bu tüketimin merkezleri haline getirilmeye çalışılmaktadır.

Önce yapılmak istenen kamu sosyal güvenlik kurumlarını özelleştirmek ve ellerindeki imkanlara el koymaktır. Ancak burada tartışılması gereken, sağlık hizmetlerinin herhangi bir meta gibi arz-talep ilişkisi içinde değerlendirilebilmesinin rasyonel olmadığıdır. Zira sağlık hizmetleri arz-talep ilişkisi üzerinden gerçekleştirilemez. Çünkü ne hasta (tüketici) tüketeceğini tayin edebilir ne de üreticinin aracı rolündeki doktor keyfi olarak bir ürün belirleyebilir.

Bu husustaki bir diğer sorun da genel sigortacılığın finansmanı temelindeki bir sağlık politikasının büyük oranda "tedavi edici" sağlık hizmetini meşrulaştırmasıdır. Hiçbir kamusal amaç gütmeyen ve böyle bir sorumluluğu da bulunmayan bu tip sağlık örgütlenmesi sağlık politikalarının temelini teşkil etmesi gereken "koruyucu sağlık hizmeti"ni ihmal edecektir. Yani insanların hasta olmasını önlemek gibi bir amaçın yerini hasta insanların sırtından para kazanmayı amaç edinen bir sağlık anlayışı alacaktır.

Kısacası Dünya Bankası raporunda belirtilen şekilde Sosyal Sigorta kurumlarının sağlık hizmetini verme işinden vazgeçerek sadece hizmet alan ve bu alanda tüketimi teşvik eden bir rol oynaması istenmektedir. Bu konuda ilk elden söylenmesi gereken husus sosyal güvenlik hizmetlerinin prim toplama yöntemiyle karşılanması mantığından vazgeçilmesi olmalıdır. Bu yaklaşım salt bu alanlardaki özelleştirme girişimlerini eleştirmekle kalmıyor şu anki SSK mentalitesini de benzer bir eleştiriye tabi tutuyor. Sağlık hizmetlerinin diğer hizmet alanlarından ayrıldığı noktalar bunu gerekli kılmaktadır. Zira sağlık alanındaki temel sorun potansiyel hastadan prim toplayarak hastalandığı dönemlerde bundan yararlanmasını sağlamak değil kamu bütçesinden ayrılan payı etkin olarak kullanarak insanın hasta olmasına yolaçabilecek tüm maddi manevi koşulların ortadan kaldırılmasıdır.

Bu ise hükümetin, artık batıda bile iflas etmiş ve sosyal güvenlik kurumlarını bütçeden yardım almaya mecbur etmiş demode sosyal güvenlik reformuyla yapmaya çalıştığı gibi özel-özerk sağlık kurumları ve özel sigortacılık sistemiyle değil kamu sağlığını temel alan kamusal sağlık hizmeti ve toplam (koruyucu, tedavi edici) sağlık giderlerini karşılamaya yönelik kamusal finansman yoluyla olasıdır ancak.

T Pazarının Önündeki 'Kamu Hizmeti' Engeli Özelleştirme İle Kaldırılacaktır

Özelleştirme politikaları, kapitalizmin dünya ölçeğinde yeniden yapılanması doğrultusunda tasarlanmış ve uygulanmaya geçirilmiş bir program. Bu nedenle, Türkiye'de T'nin özelleştirilmesi tartışması da bu sistemin yeniden yapılanması sürecinin değerlendirilmesi ve telekomünikasyonun bu süreçteki rolü ve işlevinin tanımlanması ile anlamlı olacaktır.

Dünya çapında telekomünikasyon sektörünün özelleştirilmesi süreci 1980'yi yıllarda ve gelişmiş kapitalist ülkelerde başlayan bir uygulamadır. Öncelikle Amerika Birleşik Devletleri'nde kamusal telekomünikasyon kuruluşlarının özelleştirilmesini daha sonra İngiltere ve çeşitli az gelişmiş ülkelerdeki kuruluşların özelleştirilmesi izledi. Bugün ise dünya çapında gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin ya da bölgesel ekonomik-siyasi kurumların (AB, NAFTA vb) tümünün özelleştirme programlarında ilk sırayı telekomünikasyon sisteminin özelleştirilmesi alıyor.

Telekomünikasyon sektöründeki kamusal kuruluşların tasfiyesinin dünya çapında bir program olarak uygulanmasının nedeni ise, özelleştirmeye konu olan diğer sektörlerdeki hedeflerle köken olarak aynı: Sermayenin dünya çapında yaşadığı krizden çıkmasını sağlayacak kar oranları yüksek sektörlerde sermayenin denetimini artırmak. Bununla birlikte "T"lerin özelleştirilmesinin dünya çapında emperyalist bir politika haline gelmesinin daha çarpıcı nedenleri var.

Telekomünikasyon sektörünün özelleştirilmesi, tümüyle sermayenin denetiminde dünya çapında yeni bir ekonomik, toplumsal, siyasal rejim için atılan en önemli adımlardan biri durumundadır.

Son 20 yıldır tüm uluslararası ekonomik forumlarda ve kurumlarda telekomünikasyon sektörünün özel bir vurgu kazanması, bölgesel ekonomik kurumlar arasında derin çatışmalara neden olmasının nedenlerini de bu gerçeklerde aramak gerekiyor.

1980'li yıllardan bu yana bu amaçla GATT'tan, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği'ne Dünya Bankası Raporlarından, IMF programlarına dek tüm uluslararası düzeylerde ABD'nin ve uluslararası tekellerin (AT-T, BT, MCI, NT vb.) başını çektiği emperyalist baskılar yaşanıyor. Örneğin GATT (Ticaret ve Tarifeler Genel Anlaşması) yeniden yapılanan dünya sistemi hakkında öngörülerde bulunmamız açısından oldukça önemli veriler sunmaktadır. GATT'ın Uruguay Round'unun (1986-1993) sonuç metninde yer alan ve GATS (Hizmetler Ticaret Genel Anlaşması) ana başlığında yapılan düzenlemeler dünya ticaretinde önemli bir dönemeçtir. Bu anlaşma ile ilk defa hizmetler sektörü ticaret anlaşması içinde tanımlanmakta ve düzenlenmektedir.

GATS'da belirtilen hizmetler sektörü, ana hatları ile haberleşme hizmetleri, mali hizmetler, turizm hizmetleri ve profesyonel iş hizmetleri (danışmanlık, vergi-muhasebe, yazılım geliştirme-uygulama, ar-ge, reklamcılık vb) olarak tanımlanabilir. (1) Avrupa Birliği Bakanlar Konseyi, 8.6.1993 tarihli kararıyla, topluluk üyelerine ulusal telekomünikasyon kuruluşlarını (PTT'lerini) özelleştirmeleri için 1998 yılına kadar süre tanımaktadır. AB'nin sözkonusu kararın, GATT ve NAFTA gibi sözleşmelerdeki PTT'lerin özelleştirilmesine ilişkin düzenlemeler, T'nin özelleştirilmesi olgusunun sadece az gelişmiş ülkelere özgü olmadığını göstermektedir. Bugüne kadar hem gelişmiş hem de az gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilen T'lerin özelleştirilmesi sürecinin arkasında farklı dinamikler bulunmaktadır. Dünya genelinde ve özellikle Türkiye'de T'lerin özelleştirilmesi doğrultusunda uluslararası baskının, itici güçlerinin neler olduğunu gözden geçirdiğimizde, haberleşme sektöründe özelleştirmenin sonuçlarına ilişkin öngörülerde bulunabiliriz.

Telekomünikasyon hizmetleri, hizmetler sektörünün önemli bir parçasını oluşturur. Hizmetler sektörü, bugüne kadar ulus-devletlerin kimi kısıtlamaları nedeniyle dünya ölçeğinde bir pazara dönüşmemiştir. Ulus-devletlerin bu hizmetleri kamu hizmeti olarak veriyor olmasının yanında, gümrük duvarları ile yerli firmaların da korunuyor olması, uluslararası sermayenin hizmetler sektöründeki faaliyetlerini önemli ölçüde sınırlamıştır. Hizmetler sektörünün oluşturduğu pazarın boyutları, bu sektöre ilişkin dünya ölçeğinde dışsıtım verilerinde bulunabilir.

Dünya Pazarında hizmetler sektörü dışsıtımı 1980 yılında 370 milyar dolar, 1990'larda ise 900 milyar dolardır. Dünyadaki toplam

"T"nin hikayesi

- 2 -

...
**Telekomünikasyon sektörünün
özelleştirilmesi, tümüyle sermayenin
denetiminde dünya çapında
yeni bir ekonomik, toplumsal,
siyasal rejim için atılan en önemli
adımlardan biri durumundadır**
...

yatırım stoğunun (1 trilyon dolar) yarısından fazlası (600 milyar dolar) hizmet sektöründeki yatırımlardan oluşmaktadır. (2) Yukarıdaki rakamların, telekomünikasyon alanındaki karşılığı bu pazarın büyüklüğünü ortaya koyuyor: Japonya Elektronik Sanayi derneğinin 1992 yılında yaptığı bir çalışmaya göre 2000 yılında haberleşme-bilgi sektörü pazar hacmi yaklaşık 2.4 trilyon dolar olacaktır. (3) Böylesi bir pazar uluslararası sermayenin iştahını kabartmak için yeterlidir.

Ulus-devletlerin tekelindeki bu pazara uluslararası dev şirketlerin tamamen hakim olabilmesi için özelleştirmeler şarttır. Tüm dünyada T'lerin özelleştirilmesi yönündeki uluslararası baskıların en önemli nedenlerinden birisi, uluslararası sermayenin, ulusal engelleri ortadan kaldırarak dev bir pazar yaratma isteğidir.

T'ler Ekonominin Sinir Sistemleridir

"Telekomünikasyon gibi sanayiler, bütünleşen dünya ekonomisinin ihtiyaçlarına cevap verebilmek için yeniden yapılanıyor. Bu sanayilerin küresel yapısı özelleştirme süreci içinde yer almalarını gerektirmektedir." (4) Yukarıdaki sözler, Birleşmiş Milletler Kalkınma Ajansı (USAID)'nda özelleştirmenin dünya çapında desteklenmesi faaliyetlerinin sorumlusu Henriatta Holsman Fore'a aittir ve özelleştirme ile yeni dünya sistemi ilişkisine yetkili ağız-

dan bir açıklama getirmektedir. Haberleşme teknolojisinin bugün ulaştığı boyut sayısında, Dünya sisteminin ekonomik-sosyal tüm davranış biçimleri izlenebilmekte ve bilgisayar tuşlarına basarak yönlendirilebilmektedir. Dünya, kimilerinin sanayi ötesi toplum (Tourine), kimilerinin ise enformasyon çağı, küresel köy (McLuhan) olarak adlandırdığı yeni bir döneme girmiştir. Emperyalist-kapitalist sistemin yeni çağa adaptasyonu, telekomünikasyon sektörünün çok aktif rol aldığı yeniden yapılanma "senaryosu"su ile gerçekleştirilecektir.

Napoli'de 7 zengin ülkenin bir araya geldiği G-7 toplantısında, Clinton dünya sistemine ilişkin senaryosundan söz etmektedir. "Napoli'deki 2.hedefimiz, yeni ekonomik düzen için yeni bir altyapı oluşturmak olacaktır. 21.yüzyılın yeni ekonomisinde, fikirleri, bilgiyi ve yatırımı dünya çapında taşıyacak bir sinir sistemi olacaktır. Bu enformasyon otayollarının kurulması demektir.

Bu altyapıyı kurmalıyız ve üretimi artırmak için kullanmalıyız ki, büyüme geçezgenimizin kaynakları çapında genişletelim" (5)

"Osmanlı İmparatorluğu'na demiryolu teknolojisinin girişi ile sayısal iletişimin Türkiye'ye girişi arasında bazı benzerlikler vardır. Her iki teknoloji de askeri/stratejik boyut ve telkinler giriş sürecinde etkili olmuştur" (6) Kapitalizmin ilk dönemlerinde, demiryollarına sahip olmak eski sömürge koşullarında tüm sömürge olanaklarına sahip olmakla eşanlamlydı. Bugün ise 'ekonomi anatomisi'nin sinir sistemi olan telekomünikasyon sektörü aynı öneme sahiptir.

Son 15 yıldır gerçekleştirilen özelleştirmelerle özellikle gelişmekte olan ülkelerin kamu telekomünikasyon firmaları (PTT'ler) birer birer uluslararası tekellerin ellerine geçmektedir. Böylece bu uluslararası tekeller dünya ekonomisinin sinir sistemine dolayısıyla güce, yeni sömürge olanakları açacak olan kapılara sahip olmaktadır. Bu noktada T'lerin özelleştirilmesinde bir itici güç olan

Dünya haberleşme pazarına daha fazla 'mal', 'hizmet' satmak isteginden, çok daha önemli ve belirleyicidir.

Uluslararası Telekom Tekellerinin Talepleri

Bankacılık ve diğer hizmet sektörlerindeki uluslararası dünya ekonomisinin şekillenişinde önemli bir eğilim olmuş ve özelleştirme hareketinin itici gücünü oluşturmuştur. Bugün dünya ölçeğinde yabancı yatırımların %80'i ile dünya ticaretinin %70'i, 500 büyük şirket tarafından kontrol edilmektedir. Dünyanın Gayri safi hasılasının %30'na sahip olan bu şirketler ağırlıklı olarak Kuzey Amerika, Japonya ve Avrupa'dan yönetilirler. Bazı ulus-devletlerden daha fazla olan bütçeleri ile hem kendi pazarlarında hem de ulus-devletler üzerinde egemenliklerini tesis etmişlerdir.

Ulusal sınırları aşmış, dünyanın her tarafına yayılarak sömürü mekanizmalarını kurmuş dev uluslararası şirketlerin ihtiyaçları, T'lerin özelleştirilmesi sürecinde önemli bir faktördür. Özellikle bankacılık, sigortacılık ve bir takım borsa, döviz kuru hareketleriyle dünyanın hemen her ülkesinde dilediği gibi hareket edebilen mali sermaye, bu yolla büyük karlar elde etmektedir.

Uluslararası mali sermaye bir ülkeye geldiğinde öncelikle mükemmel ve sürekli yenilenen bir telekomünikasyon altyapısı, ikinci olarak da ucuz bir hizmet isteyecektir. Örneğin Dünyanın en büyük bankalarından biri olan CITIBANK'ın yıllık haberleşme maliyeti yüz milyonlarca dolardır. Oysa Türkiye'de haberleşme ücretlendirmesinde, anayasal zorunluluklardan dolayı, gelişmemiş bölgelerdeki telefonunun yüksek maliyeti, tüm abonelere yayılmakta ve dengelenmektedir. Çok yoğun milletlerarası telefon ve data görüşmesi yapan sermaye grupları böyle bir yükü taşımak istemekte ve haberleşme maliyetlerini düşürecekleri beklenen T'lerin özelleştirilmesi sürecine destek vermektedirler.

T'nin Özelleştirilmesinde İçsel Nedenler

Türkiye'deki özelleştirmelere ilişkin yukarıdaki uluslararası dinamiklere oranla, daha tali içsel güçlerden de söz edilebilir. Özellikle PTT'nin T'nin satışından beklenen gelir, hükümetin T'nin özelleştirilmesine ayrıca önem vermesine neden olmaktadır. Çiller hü-

kümeti yaklaşık olarak 5-7 milyar dolar olacağı planlanan T'nin satış geliri ile 70 milyar doları aşan dış borcun en azından faizlerini ödeyerek geçici bir rahatlama beklemektedir.

Dünyada 1984'den bugüne kadar T'sini özelleştirmiş ülkelerin deneyimlerinden de yola çıkarak aşağıdaki çıkarımları yapabiliriz. T'nin özelleştirilmesi ile devlet tekeli kalkacak, yerine ulusların sermaye tekeli tesis edilecektir. Bunun anlamı ise haberleşme hizmetlerinden yararlanma eşitliğinin ortadan kalkmasıdır. Sadece kar güdüsüyle hareket eden sermaye, gelişmiş ve daha az kar getirecek bölgelere yatırım yapmayacaktır. Örneğin 19 yıllığına lisans sözleşmesi yoluyla özelleştirilmesi planlanan jetonlu ve kartlı telefonlara yapılacak yatırımlarda özelleştirme sonrasında, geçekondur mahalleleri yerine turistik merkezler tercih edilecektir. T'nin özelleştirilmesi ile ulusların sermayenin talepleri doğrultusunda milletlerarası telefon ücretlenmesinde indirimler yapılacak, buna karşılık şehirçi-şehirlerarası görüşmelerde fiyatlar önemli oranda artırılabilecektir. -Bugün PTT bünyesinde çalışan onbinlerce çalışanın iş güvencesi ve sosyal hakları ortadan kalkacaktır. -PTT bugün TV aktarıcı-verici istasyonlarına 1993 yılında 1 trilyon lira, Posta hizmetleri için 800 milyar lira, telgraf ve telex hizmetleri için 660 milyar lira sübvansiyon uygulamıştır. Özelleştirme kapsamı dışında olan yukarıdaki kamu hizmetlerini, özelleştirme sonrasında devlet başka kaynaklarla sübvansiyon edecek, bu hizmetler bütçeye aynı yük oluşturacaktır. T'nin özelleştirilmesi ile kısa vadede yaşanacağı öngördüğümüz bu sonuçlardan çok daha vahimi, orta ve uzun vadede yaşanacaktır.

T'nin Özelleştirilmesi ve Ulus-Devletin Değişen Çehresi

McLuhan'ın ilk defa 1963'te kullandığı küreselleşme kavramı, bugün artık özelleştirme ve diğer neo-liberal politikalarla yeniden yapılandırılan dünya kapitalizminin kilit kavramı durumundadır. Sermaye ilişkilerinde ulusallığın, küreselliğe doğru dönüşümünün son adımları ikili ve bölgesel ekonomik örgütlenmelerle atılmaktadır. Avrupa Birliği (Maastricht Anlaşması), Asya-Pasifik Ekonomik İşbirliği ve Karadeniz Ekonomik İşbirliği anlaşmaları, Orta Asya ülkeleri, İran ve Türkiye'nin oluşturduğu Ekonomik İşbirliği Örgütü ECO ve kuzey Amerika'da NAFTA, bölgesel ekonomik örgütlenmelerden sadece birkaçıdır.

Küreselleşmenin ilk basamakları olan bölgesel örgütlenmelerin özelleştirme politikaları incelendiğinde, klasik ulus-devlet anlayışında önemli değişimlerin yaşandığı görülecektir. AB'nin son dönem tartışmalarında merkezi bir yer alan Avrupa telekomünikasyon rejiminin yeniden düzenlenmesi çabaları bir örnektir. Avrupa'da başta telekom altyapısının 1997'ye kadar özelleştirilmesi ve bütünleştirilmesi için uygulanan plan pek çok ülkenin direnmesiyle karşılaşmaktadır. Diğer yandan uygulama planı halen devrededir.

Türkiye'de PTT'nin T'sinin özelleştirilmesinin planlamasını da yapan Dünya Bankası'nın bir belgesinde küreselleşen yeni düzen hakkında kayda değer noktalara değinilmektedir: "Bu yeni düzen dünya ekonomisinin olağanüstü bir çapta uluslararasılaşmasını göstermiştir. Bu gelişmeler sonucu ulus-devletlerin konumları zayıflamış ve artık kendi politikalarını uygulama olanakları azalmıştır. Ulus-devletler zayıfladıkça uluslararası birlikler yöresel olarak daha güçlenmiş ve GATT'ın yeni uzantıları da tamamen bu anlayışa hizmet eder hale gelmiştir." (7)

Ulus-devletlerin kamu yararını gözeten eski görevleri, hizmetlerin özelleştirilmesi ile sona ermektedir. Özellikle T'nin özelleştirilmesinin sonucunda güç, ulusların sermayeye geçerken, 200 yıllık sınıf mücadelesinin birikimi olan "burjuva demokrasi", zaten sınırlı olan günümüzdeki anlamını da yitirecektir.

İktidar, Dünya Bankası, IMF gibi devletlerüstü mekanizmaların eline geçecek, böylece daha uzak ve daha az hesap verir hale gelecektir. Küreselleşen dünya'da sermayenin hareketinin önündeki ulusal engeller kaldırılırken, emeğin hareketinin önündeki engeller kalacak hatta yenileri eklenecektir.

"NAFTA'dan sonra FORD ve GM fabrikalarını Meksika'ya taşıyıp ucuz Meksika emeğini kiralayacaklar; daha sonra da ürettikleri otomobilleri ABD'de satacaklar ama bu özgürlük tek yanlı olacaktır. Yani, Meksikalı işçiler sınırı geçip emeklerini Birleşik Devletler'de satamayacaklardır. Meksikalı işçiler Meksika hükümetinin baskılarını kırıp özgür sendikalar kurarak daha yüksek ücretler için mücadele edemeyeceklerdir" (8)

Tüm bunlardan dolayı özelleştirmeler dar anlamda sadece devlet mülkiyetinin devredilmesi, el değiştirmesi olarak değil;

Ulus-devletlerin rolündeki değişiklikler çerçevesinde tanımlanmalıdır. Bankaların, dünyanın bir ucundan diğerine bir anda milyarlarca doları transfer edebildikleri, 1990 yılında dünya çapında 2900 bankanın kullandığı SWIFT adlı dev bir özel telekomünikasyon şebekesi vardır. Ayrıca Cable&Wireless adlı telekomünikasyon şirketi, ulusların şirketlerin hizmetine sunmak üzere Global Digital Highway adlı dünya ölçeğindeki özel telekomünikasyon şebekesi projesine muazzam yatırımlar yapmaktadır.

Dünya çapında örgütlenmesi için adımlar atılan ve başlıca telekom tekelleri arasında savaşlara yol açan dünya çapında kurulacak olan bu özel şirket şebekelerinin yaratılmasıdır. Bunlar özel şirketlerin ulusal ya da uluslararası ilişkilerinin kurulması için kullanılacak ve sermayenin uluslararası akışı tümüyle elektronik bir nitelik kazanacaktır.

Özel şirket şebekelerinin gelişmesi ve telekomünikasyon alanındaki özelleştirmeler devlet otoritesinin karşısına çıkarılan en güçlü meydan okuma olacaktır. Tüm bunların sonucunda ulus-devletler yokolmayacak, ancak Özelleştirmeler "3. dünya hükümetlerinin rolünü, kendi çalışan sınıflarını ve nüfus fazlasını kontrol edebilmek için polislik işlevine indirgeyecektir." (9)

Türkiye'de de T'nin özelleştirilmesi ile aynı sürece girilmiş olacaktır. Devlet kamu hizmetlerinden arınmış bir halde emekçilerin tepesinde sadece polis ve askere dayalı dizginsiz bir zor

aygıt olarak ulusların sermayeye hizmet edecektir. T gibi stratejik sektörlerin özelleştirilmesi ile üzerimize gelen dalgaya, yeni dünya sistemine, yeniden yapılanmış, güçlü bir emekçi hareketiyle set çekilemezse, görünen odur ki T'nin Hikayesi "mutlu son"la bitmeyecektir.

DİPNOTLAR:

- 1.GATT anlaşması gibi NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret anlaşması)'da da, bizmeler sektörüne özellikle finansal hareketlere yönelik haberleşme akışının düzenlendiği maddeler bulunmaktadır.
- 2.UNCTC, Transnational Corporations, Services and the Uruguay Round
- 3.Financial Times, August 12, 1992
- 4.Aktaran Brendan Martin Özelleştirme Kamu Yararına mı s23
- 5.USIS WIRELESS File, July 1994
- 6.Haluk Geray yayınlanmamış makalesinden.
- 7.Herman Daly&Robert Goodland GATT(taslak) aktaran Brendan Martin age s.194
- 8.Walter Russel Mead, Harper's Magazine, September 1992
- 9.Noam Chomsky Facing the Challenge s.148

ÜLKE	TELEKOM	ÖZELLEŞTİRME	ŞİRKET
Grenada	Gren. Ulusal Telecom	%70	Cable& Wireless
Trinidad	Telco	%49	Cable& Wireless
Çin	Shenda	%49	Cable& Wireless
Tailand	Tailand Telecom	%40	Cable& Wireless
Jamaika	Jam. Int. Telecom	%65	Cable& Wireless
Jamaika	Jam. Telecom(TOJ)	%59	Cable& Wireless
Barbados	Barb. Dış Telecom	%65	Cable& Wireless
Barbados	Barb. Telefon Ltd	%65	Cable& Wireless
Sierra L.	Sierra L. Int Telecom	%40	Cable& Wireless
Fiji	Fiji Int. Telecom	%49	Cable& Wireless
Solomon	Solomon Adaları Int.	%51	Cable& Wireless
Bahreyn	Bahreyn Telecom	%40	Cable& Wireless
ST.Kits	ST.Kits Telecom Ltd.	%80	Cable& Wireless
Vamuatu	Vamuatu Int. Telecom	%100	Cable& Wireless
Vamuatu	Vamuatu Telecom	%49	FCR
Çad	Int Telecom	%43	FCR
M.Afrika Cum	SOGATI	%48	FCR
Madagaskar	STIMAN	%37	FCR
Kamerun	France Cable et Radios	%100	FCR
Mali	Mali Int Telecom	%35	FCR
Ekvator	GETSA	%40	FCR
Dominik Cum	CODOTEL	%100	GTE
Venezuela	Venezuela telecom	%40	AT&T Bell Atlantic
Arjantin	Güney Entel	%60	CITICORP
	Kuzey Entel	%60	BellAtlantic ve Manufac. Hannover

Kaynak:TMMOB EMO Ankara Sub. T Raporu s.14 ve PTT Dergisi Ocak 1995

TARIM VE GIDA

SEKTÖRÜNDE

ÖZELLEŞTİRME

köylünün

yeni

efendileri

Pakistan'da havaların kurak gitmesi sizi ilgilendiriyor mu? Ya Blue Jean, havlu, iç çamaşır, tişört gibi pamuklu malların fiyatlarının sürekli artması sizi ilgilendiriyor mu? İkisi de ilgilendirmeli! Neden mi? Çünkü kuraklık dünya pamuk rekoltesinin düşük olmasına yol açıyor. Rekolte düşüştü ise pamuk fiyatlarının sürekli yükselmesine, dolayısıyla kullandığınız kotun fiyatlarının artmasına yol açıyor. Havalar kurak gittikçe de benzer durumlara karşılaşmak kaçınılmaz gözüküyor. Ama gerçekte kaçınılmaz değil. Pamuk ve diğer tarımsal ürünler yeteri kadar sulanabilse böylesine rekolte düşüşleri olmaz. Ama sulama kanalları özelleştirildiği için de paralı hale gelen sulamayı üretici yeteri kadar yapamıyor. Bundan dolayı da işi Allaha kalıyor. Pamukta durum bu da diğer ürünlerde durum farklı mı? Tarımsal alandaki özelleştirmeler Pakistan ve Hindistan'da uygulanıyor da Türkiye'de uygulanmıyor mu? Son bir yılda nohutun fiyatının % 455, yeşil mercimeğin % 410, barbunya'nın % 266.6, pirincin % 207.6, bulgurun % 200, kuru fasulyenin % 160 artması ile özelleştirme politikaları arasında nasıl bir ilişki var?

Özelleştirme politikaları yalnızca varolan KİT'lerin satılması değildir. Özelleştirme politikaları esas olarak devletin ekonomiye müdahale tarzının değiştirilerek, üretim, dağıtım ve değişim süreçlerinin uluslararası sermayenin istediği koşullarda yeniden organize edilmesidir.

Bu aynı zamanda uluslararası tarım ve gıda politikalarının da değiştirilmesi, tarımda ve gıda sektöründe yeni bir uluslararası işbölümünün yaratılması anlamına gelmektedir. Bu yeni politika, dünya çapında örgütlenmiş büyük gıda tekellerinin gübre, ilaç, tohum gibi temel girdilerdeki üstünlüklerini bio-teknoloji ile birleştirerek, tarımda yeni bir egemenlik tarzını dayatmalarından başka bir şey değildir. Bunun için de üreticileri ve tüketicileri uluslararası gıda tekellerine doğrudan bağımlı hale getirmektedirler. Bu amaçla Türkiye gibi ülkelerdeki tarımsal yapılar ve gıda sanayi yeniden biçimlendirilmektedir. Buralardaki üretim, küçük üreticilerin yararına, tüm insanlığın ortak çıkarlarına ve ihtiyaçlarına göre değil, dünya çapındaki tekellerin kar beklentilerine ve zengin tüketicilerin yine bu tekellerin beklentileri tarafından güdülenmiş tüketim alışkanlıklarına göre biçimlendirilmektedir. Bunun için de Türkiye gibi ülkeler yemlik tahıllar ile yağlı tohumlar, turfanda sebze, meyve ve balık gibi ürünleri üretmeye zorlanarak, beslenmede de kendilerine yeterlilikten çıkarılmaktadır.

Diğer yandan bu dünya çapındaki işbölümü politikalarının yanı sıra, tek tek ülkelere kamusal tarım ve gıda kuruluşları da yeniden biçimlendirilmektedir. Örneğin Türkiye'deki EBK,

SEK, Sümerbank, Tariş, Çukobirlik vb'leri tasfiye edilmektedir. Tasfiyesi ilk hedeflenenler arasında ise sigara, tahıl, et ve süt ürünleri üretimi ve bu alanlardaki kamu kuruluşları yer almaktadır. Türkiye açısından tütün ve sigara alanındaki gelişmeler bunun tipik bir göstergesidir.

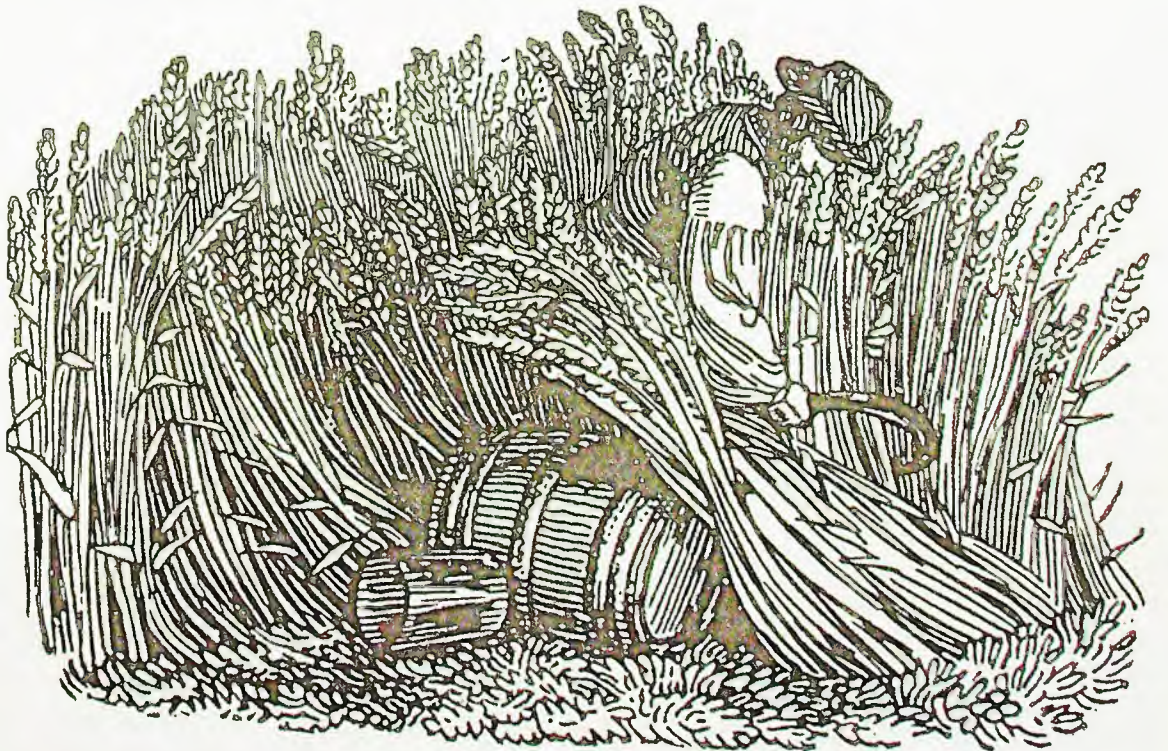
Özelleştirmeye bir örnek: "Tütün"

"Gelişmiş" ülkelerde kişi başına yıllık sigara tüketimi artırmamakta, hatta sigara karşıtı kampanyalarla sınırlanmaktadır. "Gelişmekte olan ülkeler"de ise sürekli olarak artmaktadır. Örneğin Türkiye'de yıllık kişi başına sigara içimi her yıl % 3 artmaktadır. Bunun % 50'sinin Marlboro ve Camel'ce karşılanması hedeflenmiştir.

Uluslararası sigara tekelleri 2000 yılında 7.945 milyon ton olması beklenen dünya tütün üretimini ve 1293 milyon tona çıkacak tütün dış satımını tamamen denetimleri altına almayı hedeflemektedirler. Bu amaçla Brezilya, Zimbave, Arjantin, Tayland, Malawi gibi ülkelerde tütün ve sigara üretim ve dağıtımını kendi kontrolleri altında almaktadırlar. Türkiye'de de Marlboro ve Parliament sigaralarını üreten Philip Morris, Sabancı Holdingle birlikte Philsa'yı kurarak, Torbalı'da sigara üretimine başladı. Camel, Winston, Salem sigaralarını üreten Jr. Reynolds da geçtiğimiz aylarda Torbalı'da kurduğu sigara fabrikasıyla bu kervana katıldı. Buna karşın Maltepe ve Samsun sigaralarını üreten fabrikalar, Son 20 yıl içerisinde teknolojik gelişmelerden hiç nasibini almamıştır. Bunun sonucu olarak ulusal tütüncülüğün simgesi haline gelmiş olan Cibali Tütün fabrikası ise 1994'de kapatıldı.

Bu noktaya gelinceye kadar çok yol katetmek gerekti: 1984'de Tekel'in yabancı sigara ithal etmesi ve dağıtması serbest bırakıldı; 28 Mayıs 1986 gecesi TBMM'de bu güne kadar eşine rastlanmayan bir yöntemle Tütün tekelini kaldıran yasa maddesi, 3291 sayılı Merkez Bankası yasasına eklenerek çıkarıldı; 1988 yılında Virginia ve Burley tütün ithali serbest bırakıldı. Tekel aynı yıl, Tokat sigara fabrikasında ABD'den tütün ithaline giderek % 85'i Virginia tütünden yapılan Tekel 2000 adı altında amerikan harmanı sigara üretmeye başladı; 1991 yılında "sigara imali, ithali ve dağıtımın üzerindeki devlet tekelini" kaldırılıp, fiyatlaması, dağıtım ve satış serbest hale getirildi; 1992 yılında yabancı tütünle yurt içinde harmanlanmış ve imal edilmiş sigaraların satış fiyatı üzerinden fon alınmasının kaldırılması ile hazine almakta olduğu vergileri, kar olarak Camel Ve Marlboro'ya devretti.

Kısacası, devlet eliyle sigara içim zevki değiştirilerek yabancı markalara ve Virginia tütününe bağımlılık yerleştirildi. Bu tütünler ise şark tütününden daha kaliteli değildir. Tersine daha kalitesiz olduğu için çeşitli kimyasal maddelerle kokulandırılmakta ve içimi kolay hale getirilmektedir. Bu ise tütüne ek zararlarla birlikte özel olarak markaya bağımlılık oluşturmaktadır.

Son bir yılda nohutun fiyatının %455, yeşil mercimeğin %410, barbunya'nın %266.6, pirincin %207.6, bulgurun %200, kuru fasulyenin %160 artması ile özelleştirme politikaları arasında nasıl bir ilişki var?

Tütününde uygulanan özelleştirme programının asıl önemli yönü, Virginia. Burley tütünlerinin ekilmesi değildir. Asıl önemli olgular şark tütünün ortadan kaldırılmasıdır. Diğer yanı ise Tütün üreticisinin ve sigara tiryakisinin, uluslararası sigara tekellerinin insafına bırakılmasıdır. Artık Tütün, esas olarak uluslararası tekellerin ihtiyaçlarına göre ekilecek. Bu Tütün Rejisi'nin yeniden hortlatılmasından başka bir anlama gelmemektedir. Türkiye'de ne kadar, hangi çeşit tütün ekileceği, kalitesinin, fiyatının ve yetiştirme yöntemlerinin uluslararası tekeller tarafından belirleneceği bir sürecin başlarında bulunuyoruz.

1980'li Yıllar:

Kamusal tarım ve gıda sanayi kuruluşları dağıtılıyor

Tütüncülükteki bu gelişme giderek diğer alanlarda da başat hale gelmektedir. Bu ise varolan çeşitli kurumları işlevsizleştirerek ya da işlevleri değiştirilerek yapılmaktadır. Başlıca girdi dağıtıcısı olan TZDK'nın elinden 1986 yılında kimyevi gübrelerin dağıtım tekelini aldı. Bunun yanısıra, Kurumun pazarlama organizasyonları için 25 bölge müdürlüğü, 385 şube müdürlüğü bulunmasına rağmen 1989 yılından bu yana 1200 civarında özel satıcı acentası ile kurum bayilere gübre sağlayan aracı bir kuruluş durumuna düşürüldü. Kurumun 1991 yılında yaptığı satış hasılatının % 45'i bayiler kanalı ile gerçekleştirilmiştir. Bugün bayiler, kurumu depoları gibi kullanmaktadırlar. Bunun sonuçlarından birisi Türkiye'deki gübre tüketiminin 1983 yılındaki tüketim civarında gerçekleşmesidir. Türkiye'nin bitkisel ve hayvansal üretiminin artırılması, çeşitlendirilmesi, iyileştirilmesi çalışmaları yapan, TİGEM'in işlevsizleştirilmesine 1985 yılında, özel tohumculuk kuruluşlarına devletçe sağlanan teşvikler artırılarak başlandı. Bu arada özel tohumculuk şirketlerince dağıtılan tohumlukların fiyatları serbest bırakıldı. Özel tohumculuk şirketlerinin de çok azı ıslah çabası içine girmiş, çoğunluğu bilinen çeşitlerin çoğaltılmasını ya da ithalat yapmayı tercih etmektedirler. Tohum dağılımının denetime tabi olmadan kolaylaştırılmasıyla birlikte tohum ithalatı sürekli olarak artmaktadır. Üstelik Türkiye koşullarına göre üretilmemiş olan bu tohumlar, genellikle belli ilaç ve gübreleri gerektiren bir paket halinde satılmaktadır. Paket halinde kullanıldığında bile yeterli sulama yapılmazsa verim artışı elde edilememektedir. Türkiye'de sulanabilir arazinin % 50'sini sulamanın olanaksız olduğu gözönüne getirildiğinde verim açısından ithal tohumlardan beklenen sonuçların alınmasının güç olduğunu söyleyebiliriz.

1952'de kurulan EBK'nin ve 1963'de kurulan SEK'in kuruluş amaçları üreticinin ürünü işlemek ve değerlendirmek ile birlikte hayvansal ürün sanayinin oluşması ve gelişmesini sağlamak amacıyla örnek tesisler kurmak ve işletmektir. Amacı doğrultusunda faaliyet gösteren EBK ve SEK üreticiden süt ve canlı hayvanı, piyasanın üzerinde fiyatlarla almışlar, tüketiciye piyasa fiyatlarından düşük fiyatlarla satmışlardır. Buna rağmen bu kurumlar uzun zaman kar etmişlerdir. Bu durum 1980 sonrasında ki iktidarların bu kurumları piyasadan borçlanmaya zorlamaları ile değişmeye başlamıştır. Piyasadan borçlanmak zorunda kalan bu kurumlar bir süre sonra borç faizlerinin yüksekliği karşısında zor duruma düşmeye başlamışlardır. Bunun sonucu olarak bugün EBK'nin 9,5 trilyon lira borcu birikmiştir.

Bu arada Tarım Saus Kooperatifleri Birliklerinin elinde bulunan çeşitli sanayi kuruluşları da satışa veya kapatılmaya hazırlanmaktadır. Bunun içinde Birliklerin işletme ve entegre tesislerinin satılmasında karar yetkisi genel kuruldan alınarak yönetim kuruluna verilmektedir. Böylece genel kurullarda üreticilere alınamayan kararlar, iktidar güdümlü yönetim kurullarına alınamayacaktır. Bundaki hedefleri ise Birliklerle, sahip oldukları sanayi tesisleriyle başları koparılmasıdır. Başın koparılması için iktidar borçları üstlenmekte ve sanayi tesislerini A.Ş.'ye dönüştürerek, Genel Müdürünü kendisinin atayacağı bir düzenlemeye gitmektedir. Yani üreticinin alınteri ile kurulan tesisler önce KİT'leştirilmektedir. Sonra da satılacaklardır. Bu planı 1985 yılında ANAP da uygulamak istemiş ama tepkiler üzerine uygulamamıştı. Dünyanın sanayi devlerinin tarım-sanayi kompleksi şeklinde örgütlendiği günümüzde Türkiye hükümetleri ülkemizdeki tarım-sanayi komplekslerini tasfiye etmeye uğraşı içindedir.

Tarım ürünlerinin pazarlanmasında ise 1925'lerde olduğu gibi borsal sistemine geçilmesi ve Vadeli İşlem Borsalarının kurulması bu sürecin parçalanmasıdır. Böylece Borsalar aracılığıyla dünyadaki milyonlarca üretici ayakta kalabilmek için kıyasıya bir rekabete sokulmaktadırlar. Ayrıca anlaşmalı çifçilik de yaygın-

...FAO'ya göre bugün 730 milyon insan açlık tehlikesiyle karşı karşıya. Oysa, 1960'dan beri, tarımsal üretim dünyanın gereksiniminin üzerinde. Yani açlık sorununun temelinde yetersiz üretim değil, dengesiz dağılım var. Dolayısıyla açlık sorununun çözümü, temel gıda maddelerinin meta olmaktan çıkarılmasında. Oysa özelleştirme tersine, açlık sorununun ağırlaşması yönünde bir doğrultu oluşturuyor.

laştırılmaktadır. Bu uygulamalar ile bir yandan uluslararası tekellerin her koşul altında mal temin edebilmelerinin koşulları oluşturulurken diğer yandan da üreticinin, üretim sürecindeki söz ve karar sahipliği kaldırılarak, uluslararası sermayenin ihtiyaçlarına göre ve onların belirlediği koşullarda üretim yapmaya ve satmaya zorlanmaktadırlar. Başka bir ifade ile ne ekileceği, hangi girdilerin kullanılacağı, bunların kimden, nasıl temin edileceği ve ürünlerin hangi koşullarda, kaçta satılacağı bu tekellerce belirlenmektedir.

Tarımda Bağımlılık Artıyor

Tüm bu gelişmelerle üreticilerin artık eskisi gibi tarım yapma olanakları yok edilmekte, büyük tarım çiftlikleri önplana çıkarılmaktadır. Küçük üreticiler ise taşeronlaşarak, uluslararası sermayenin uzantısı haline getirilerek bağımlılaştırılmaktadırlar. Bu politikaların beslenmemizin ve giyimimizin de kontrol altına alınması sonucunu doğurmaktadır. Bu politikaların uygulanmaya başlamasıyla, Meksika, Pakistan Türkiye şimdiden gıda ithalatçısı konumuna gelmiş, Somali ise açlıkla yüzyüze kalmıştır. Bu politikalar dünyadaki açlığı artırma eğilimindedir. Açlıkla yüzyüze olan insanlara ise yardım kampanyaları ile birlikte esas olarak kanınlarını doyuracak kadar, üretim yapmaları önerilmektedir. 1973'de tüklenen gıda yardımlarının 1990'larda yeniden başlaması tesadüf değildir.

Bu gelişmelerin sonucu olarak Türkiye tarımsal ürünlerde de net ithalatçı olarak bağımlı hale gelirken, fiyatlar da dövize endekslenmektedir. Döviz fiyatlarındaki her artış bunların da fiyatlarını artıracaktır. Bu durum, buğday, pirinç, ayçiçek yağı, pamuk, et ve süt ürünleri gibi temel gıda maddelerinde daha belirgindir. Örneğin ABD, Meksika'nın mısırından genetik olarak yararlanarak daha ucuz ve kaliteli olarak elde ettiği mısır yine Meksika'ya satılmaktadır. Bu ise Meksika'nın kendi mısır üretimini yok ederek insanları açlıkla karşı karşıya bırakmaktadır. Somali'de de 1983'de IMF'nin borçlarını ödemesi için dayattığı reform paketi ile iç piyasanın ihtiyacına cevap verecek gıda üretiminin geliştirilmesi yerine, sermaye sahipleri en verimli tarım alanlarında sözümona "yüksek katma değer"li ihracata yönelik meyve, sebze, yaş bitkisi, pamuk üretimine ağırlık verildi.

Girdilerde, özel sektöre dayalı bir pazar kurulurken Hayvancılık

Bakanlığı çok küçük ve etkisiz hale getirildi. Hayvancılığın özelleştirilmesi, suyun giderek bir ticari meta haline gelmesi tarım ve hayvancılığı çöktürdü. Bunun sonucu olarak Somali'de bir yanda mısır dağları yükselmekte diğer yanda ise insanlar açlıktan kırılmaktadır. Dünyada 1960-70 arasında 13 milyon, 1970-80 arasında 15 milyon, 1980-85 arasında ise 40 milyon insan açlıktan ölmüştür. Ve hergün ortalama 40 bin çocuk yetersiz beslenme ve açlığa kurban gitmektedir.

FAO rakamları bugün dünyamızda 730 milyon insanın açlık tehlikesi ile karşı karşıya olduğunu göstermektedir. Tarımsal üretim 1960'dan beri dünyanın gereksinimin üstündedir. Ve bu fazlalık her yıl biraz daha artmaktadır. Bunun için de bugün ABD, AB tarımsal üretimi azaltıcı politikalar uygulamaktadırlar. Daha açık bir ifade ile bugünkü dünyamızda açlık sorunu yetersiz gıda üretiminden değil, fakat bu ürünlerin dengesiz dağılımından kaynaklanmaktadır.

Bu dengesiz dağılımın nedeni ise insanların/halkların yeterli ve dengeli beslenmeleri için gerekli besini alacak paralarının olmamasıdır. Bugün gıda maddeleri fazlasına rağmen açlıktan ölen insanlar varsa bunu gidermenin yolu tüm insanların yeterli ve dengeli besleneceği bir gıda üretim ve dağıtımına geçmektir. Bunun yolu ise insanların/halkların yeterli ve dengeli beslenmeleri için gerekli olan geliri elde etmek için olduğu kadar, gıda gibi insanların temel ihtiyaçlarının meta olmaktan çıkarılması için de birlikte mücadele etmeleridir.

Tarım ve gıda sektöründeki özelleştirme politikalarının en önemli yönlerinden biri ise kamusal kuruluşlardaki istihdam ve çalışma koşullarının yeniden düzenlenmesidir. 1980'li yıllar boyunca uygulanan bu politikalar sonucunda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığında çalışan kamu çalışanları, sistemli olarak işlevsizleştirilerek, masa başlarında zaman öldürür hale getirmiştir. Bu arada çeşitli kurum ve kuruluşlardaki teknik elamanların çalışması teşvik edilmekte ve yaygınlaştırılmaktadır. Böylelikle özelleştirme sürecindeki işyerlerinde uygun bir yaratılmaktadır. Son olarak kamu çalışanları sendikaları bu sorunu da gözetken, çalışma ve istihdam koşullarının geliştirilmesini ve yenilenmesini öngören bir mücadele hattı oluşturmaları gerekmektedir.

atlar arabasının neresinde?..

Günümüzde "bilgi çarpıtması" çok yaygın olarak kullanılan bir yöntemdir. Yaşadığımız günleri anlatmak için çok uygun olan bu tespitin ardındaki asıl gerçek, egemen sınıf ideolojisinin akla galebe çalmasıdır. Sermaye, kendi ideolojisini ve politikalarını, evrensel gerçekler olarak sunmaktadır. "Özelleştirme tek kurtuluş yoludur", "Entegrasyon farzdır", "Avrupa treninin vagonunu yakalamak son şanstır" biçiminde dile getirilen bu "evrensel gerçekler"i tartışmak, sorgulamak, en hafifinden "dünya gerçeklerinden habersiz olmak", "çağdışı kalmak" nitelendirmeleriyle karşılanmaktadır. Ülkemizde en son özelleştirme ideolojisinin kitleselleştirilmesinde yaygın olarak gerçekleştirilen bu sermaye sınıfı tavrı, bugünlerde Gümrük Birliği tartışmasında yürürlüğe sokulmuştur.

Gümrük Birliği tartışması, son Dışişleri Bakanı M. Karayalçın'ın söylediği gibi, "teknik bir konu" olmaktan çok daha önemlidir. Çünkü, Gümrük Birliği'ne ilişkin tutum, ülkemizdeki egemen sınıfların yeni dünya düzeniyle "entegrasyon"unun yönelimini gözler önüne serecek bir politik içerik taşımaktadır. Bu tartışmanın diğer bir önemi de, yeni dünya sisteminin iki temel unsuru olan "küreselleşme" ve "bloklaşma" arasındaki gerilim ve yakınlaşmanın içeriğinin kavranmasında belirgin ipuçları taşımasıdır.

Bugün dünya ticareti, Avrupa ülkelerini kapsayan Avrupa Birliği ve EFTA, Japonya merkezli uzakdoğu ülkelerini kapsayan APEC (Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği) ve Kuzey Amerika Ülkeleri'ni içine alan ABD merkezli NAFTA (Kuzey Amerika Serbest Ticaret Bölgesi) arasında paylaşılmış durumdadır. Bir yandan, bu birliklerin bölgesel iç pazarlarını koruma ve derinleştirmeyi hedefleyen pazar paylaşımını bütün hızıyla devam ederken, diğer yandan da Uruguay Raundu Nihai Senedi ile, bugünkü en önemli işlevi, az gelişmiş ülkelerin yeni teknolojik ve bilimsel gelişmelerde merkeze bağımlı kalmaya devam etmesinin kural ve kurumlarını oluşturmak olan GATT Anlaşması ve WTO'nun (Dünya Ticaret Örgütü) hükümlerini kurulumaya çalışılıyor (ülkemiz de bu iki uluslararası anlaşmanın altına imza koydu). Bugün ortaya çıkan küreselleşme ve bloklaşma eğiliminin birbirini geliştiren ve hızlandıran süreçler olacağı ortaya çıkıyor. Bunun en somut göstergesi, 1970'li yılların başında mali alan dışında etkinlik gösteren 7.000 dolayındaki çokuluslu tekelin 1990'larda 50'nin altına düşmüş olmasıdır.

Bu gelişmeler, 1958'de AET olarak kurulan sonradan Avrupa Topluluğu haline gelen, en eski uluslararası ve giderek uluslararası birlik olma aşamasındaki Avrupa Birliği'nin niteliğini de yakından etkilemiştir. Kurulduğu yıllarda Avrupa'nın metropollerini kapsayan ve diğer ülkelerle IMF ve Dünya Bankası üzerinden iktisadi düzeyde ilişki kuran Avrupa Birliği, bugün üye ülkeler için tek merkez bankası, tek para ve hatta tek bayrak, tek marş düzeyine yönelen siyasal bir bütünleşme eşliğindedir.

1980'li yıllarda bölgesel iç pazarını uluslararası tekelere karşı korumak amacıyla, Yunanistan, İspanya ve Portekiz'i de içine alan Avrupa Birliği, bugün Avrupa sermayesinin, emperyalizmin yapısal krizine paralel olarak yaşadığı daralmanın sonuçlarından korunabilmek için, Avrupa Birliği'nin temel ilkelerinden olan Mali Dayanışma ve Emegın Serbest Dolaşımı gibi unsurları çifte standartla gerçekleştirmeye yönelmektedir. 1995 Şubat'ında Avrupa Birliği'nin çekirdeğini oluşturan 7 ülke tarafından kabul edilen Schengen Anlaşması, bu ülkeler için her türlü mal ve hizmet yanında, emek dolaşımına da tam bir serbestlik tanıırken, 3. ülkelere karşı kendi sınırlarını bir "kale" haline getirmeye yönelmektedir.

Gümrük Birliği'ne ilişkin diğer safsatalardan biri de, Avrupa Pazarı'nın TC patentli mal ve hizmetlere açılacağıdır. "...Dünya Bankası'nı tahminlerine göre gelişmiş ülkelerde ki korumacılık, giney ülkelerinin gelirini, buralara yapılan yardımlara oranla iki defa daha fazla bir miktarda azalmış. Geçen 10 yıl içinde OECD'ye bağlı 24 ülkede korumacılık artarken, IMF, gelişmekte olan ülkelerin pazarlarını, merkez ülkelere açmak için elinden geleni yapmış ve sonuçta zengin ve fakir ülkeler arasındaki fark ikiye kattanmış..." (E. Yıldızoğlu, 6 Mart 1995, Cumhuriyet).

Bir incelemeğe göre ise AB'de sanayi sektörüne her yıl üye devletlerin bütçelerinden 80 milyar ECU, Birlik bütçesinden

de 20 Milyar ECU'luk sübvansiyon sağlanmaktadır.

Eğer sözünü ettiğiniz rekabetin gündeme geldiği yer ilkokul müsamereleri değil de, sermayenin "kutsal amaçları" yönünde ilan ettiği muhtariyet alanı ise, gerçek rekabetin, serbest ve eşit koşullarda değil, çeşitli koruma ve destekleme sistemleri çerçevesinde gerçekleşeceğinden şüphe duyulmamalıdır.

Eğer sözünü ettiğiniz pazar, belediyenin semt pazarları değil de, uluslararası tekelin cirit attığı bir Avrupa arenası ise, bu pazara girmek için ağır bir işgaliye harcının ödenmesinin zorunlu olacağı, Candide kimliğine sahip olmayan herkesin kabul edeceği bir gerçektir. Gümrük Birliği, Avrupa sermayesiyle iktisadi entegrasyonun en merkezi aşamasıdır. Ülkemizdeki sermaye temsilcilerinin hemen hemen tümünün girmek için can atıkları Gümrük Birliği, Avrupa Birliği'nin temel ilkeleri olan mali dayanışma, emegın serbest dolaşımı, sosyal şart vs. gibi ilkeleri kapsamamaktadır. Oysa ki Türkiye Cumhuriyeti, 1963'te imzalanan Ankara Anlaşması ve 1970'te oluşturulan Katma Protokol'le, gümrük indirimlerini ve 3. ülkelere karşı uygulanan Ortak Gümrük Tarifeleri'ni %80-90 oranında uygulamaya zaten başlamıştır.

Gümrük kısıtlamalarının ve Toplu Konut Fonu'nun kaldırılma-

sıyla ortaya çıkacak kayıp, 1995 içinde 3-3,5 Milyar dolar civarında olacaktır. Buna karşılık, Avrupa Birliği'nin Türkiye'yi tam üyeliğe kabul etme yönünde hiçbir girişimi, hatta sarı ışığı bile görünmediği gibi, önümüzdeki 5 yıl için alınması umut edilen kredilerin miktarı 2-2,5 milyar dolardan daha fazla değildir.

Türkiye'nin 1985'deki ihracat ve ithalatı sırasıyla 3,2 ve 3,9 milyar dolar iken, bunların 1993'te geldiği nokta sırasıyla 7,3 ve 13,0 milyar dolar düzeyindedir (7 Mart 1995, Cumhuriyet). Bu makasın Gümrük Birliği'yle daha da fazla açılacağı aşikardır. Bunun ülke açısından anlamı ise, bütçe açığının, iç ve dış borçlanmanın ve buna bağlı olarak enflasyonun artması, döviz sıkıntısının yaratacağı kur yükselmeleri ve emekçilere yüklenecek vergilerin katmerlenmesidir.

Türkiye'nin, Anayasası'nın da üstünde bir geçerliliğe sahip olan Avrupa Birliği ilkeleri ve kararlarının tartışmasına dahi katılma hakkı olmadan, Gümrük Birliği'ne girme yönünde gösterdiği çaba, bir cahillik değil, ideolojik bir tercihin sonucudur ve bu tercihin politik ifadesi "yeniden sömürleştirilme"den başka birşey değildir.

Türk sermayesinin -- Koç Grubu'nun, gerçekte, devletten rekabet için destek istemesi ve özellikle otomotiv sektöründe ortaya çıkacak olumsuzlukların önünü kesmesi yönünde dayatmasından kaynaklanan 'gönülsüzlüğü' bir yana bırakılırsa-- Gümrük Birliği'ne girme konusunda gösterdiği hezeyan, bir yanılla bilgisizlik ve çaresizlikle, ama asıl olarak, çokuluslu tekelere yamamaları yeniden çizilen dünya pazarlarında pay kapmanın yegane şans olarak görüldüğü bir ideolojik pespayelikle açıklanabilir. Yoksa, TÜSİAD, TOBB, İKV ve DPT'nin araştırmalarına göre, Avrupa sermayesiyle girilecek rekabet sonucunda Türkiye'deki sektörlerin birçoğunun batacağı, küçük ve orta ölçekli işletmelerin yarısından fazlasının tarihe karışacağı itiraf edilirken, sermayenin çeşitli kesimleri içinde %100'e yakın oranda bir hevesin varlığını anlamak mümkün değildir.

Avrupa sermayesiyle Gümrük Birliği üzerinden girilen entegrasyon sınıfsal niteliğini en açık olarak gösteren olgulardan birisi, daha anlaşma imzalanmadan, Koç sermaye grubunun dayatmasıyla, Avrupa'nın ikinci el otomobil ve dayanıklı tüketim mallarının ithalatının, fiyatları düşürecekleri gerekçesiyle 10 yıl sonrasına ertelenmesidir. Sermayenin serbest piyasa anlayışının özü budur. Gümrük Birliği'nin tüketicilere sağlayacağı ileri sürülen "avantajlar"ın fotoğrafı, TOFAŞ otomobillerin yarı fiyatına, Kapıkule'den Türkiye'ye girmeye hazırlanan Mercedesler'in önüne yatan Koç Sülalesinin inadı ve başarısının resmidir.

Eski Kitanın Lokomotifine Yeni Ateşçiler

Avrupa sermayesiyle girilecek entegrasyonun Türkiye emekçileri için getireceği ek yükler, sermaye temsilcileri tarafından bile açıkça ifade edilen bir gerçektir. Bugün dünya ticaret hacminin yaklaşık %20' sini elinde tutan Avrupa Birliği'nin dünya ihracat hacmindeki payı, 1980'de %21,9 iken, 1986'da %19,4'e ve 1992'de de %17,6'ya düşmüştür. (The Financial Times). OECD rakamlarına göre, Batı Avrupa'da özellikle genç nüfus arasında işsizlik oranı %30'lara yükselmektedir. Büyüme hızı son 10-15 yılda negatif bir seyir izlemektedir ve büyük şehirlerin kalkınmaları, yoksulların giderek artan

ETUC KONGRESİNE DOĞRU

ni gerektirir. Bunun önemli bir unsuru kamu girişimciliğini dışlamayan planlı sanayileşme ve bu sanayileşme sürecini besleyen Avrupa vergi sistemi olmalıdır. Özellikle mali sermaye daha etkin vergilendirilmelidir.

ETUC, bu ekonomik politikaların, sürekli gelişme ve kalkınma planıyla elele yürütmesi gerektiğini ortaya koyuyor. Buna göre, daha nitelikli, yani istihdamı genişleten büyüme, çevreye saygı ve sosyal ihtiyaçların karşılanması bu planın asli öğeleri olarak tanımlanmalıdır.

Sosyal Avrupa Tehdit Altında

Yine ETUC Kongre Hazırlık Belgesi'nin önemli bir bölümü, Avrupa sosyal modelinin zayıflatılması çabalarına karşı çözümler üzerinedir. ETUC, muhafazakar çevrelerin sosyal haklara sistemli bir saldırı içinde olduklarını tespit ediyor. Bu saldırılar, kamu yönetimlerinin rolünün azaltılması, yaygın özelleştirme, işgücü piyasasının yasal denetim dışına çıkarılması, ücret indirimleri ve sosyal korumaların azaltılması gibi pek çok biçimde gündeme geliyor.

ETUC, Avrupa sosyal modelinin korunması ve güçlendirilmesi gerektiğini savunuyor. Bunun başarmanın yolu ise, özellikle temel sosyal hizmetler alanında (eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, adalet, kamu güvenliği, ulaşım, enerji, konut, kültür, haberleşme vb.) kamunun rolünün artırılması, yani vahşi özelleştirme

olmalıdır. Bununla birlikte çalışma saatlerinin düşürülmesi, ETUC politika metninin en önemli unsurlarından biridir.

ETUC bütün bu çözüm önerilerinin ancak genel bir politika olarak benimsenmesiyle hayata geçebileceğini söylüyor. Bunun için 1996 yılı başında görüşülecek olan AB anlaşmasının, Avrupa Sosyal Şartı'na uygun hale getirilmesi gerektiğini belirtiyor. Ancak İngiltere'nin çekincesi önemli bir engel olarak duruyor.

Bütün bunların gerçekten yaşama geçebilmesinin yolu, Avrupa sendikal hareketinin yeniden yapılanmasıdır. Hazırlık Belgesinde bu konuya da değiniliyor. Avrupa çapında toplu sözleşme hedefine uygun olarak ETUC'un yeniden yapılanmasının, daha etkin bir sendikal mücadelenin önemine değiniliyor. Ayrıca Doğu Avrupa ülkelerinin sendikalarının ETUC'a üyeliğinin, ETUC'u güçlendireceği söyleniyor. Ancak sendikal mücadelenin yöntemleri hakkında tatmin edici bir açıklama yapılmıyor.

Sonuç Yerine

Avrupa işçiler ve emekçiler için bir cennet değil. Avrupa'nın içinde de pek çok sorun var ve Avrupa sendikaları bunları tartışıyor. ETUC, sorunların çözümüne ilişkin radikal politika değişiklikleri öneriyor. Tam istihdam, etkin bir kamu girişimciliği, sosyal hakların geliştirilmesi bu politikaların asli unsurlarını oluşturuyor. Bu politikalar, bugün egemen olan "serbest piyasa ekonomisi" karşısında yeni Keynesçilik olarak karşımıza çıkıyor.

Ancak biliyoruz ki "serbest piyasa ekonomisi" dışındaki her tür seçenek bugün egemen sınıflar tarafından dışlanıyor. Gerçi son dönemde sosyal demokrat partilerde yeniden kamuculuğa bir dönüş söz konusu ama bu, yeni sağ politikaların bertaraf edilebilecek nitelikte değil. Dolayısıyla, yeni Keynesçi bir politikanın hayata geçebilmesi bile, egemen yaklaşımlarla çetin bir mücadeleyi gerektiriyor. Sistem içi bir alternatif olan bu yeni politikalar bile, ciddi bir kavgayı göze almaksızın, gerçekleştirme şansına sahip bulunmuyor. Örneğin, istihdamı arttırmak için kamu yatırımcılığını arttırmak, bunun içinde sermayenin

avrupa cennet değil

Gümrük Birliği anlaşmasının ardından Türkiye'de tuhaf bir hava esmeye başladı. Hükümetin bu anlaşmayı, Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en önemli olayı olarak sunmasıyla birlikte, yazılı ve görsel basının da "Gümrük Birliği gelecek, dertler bitecek!" şeklindeki yaklaşımı kamuoyunu yanlış beklentiler içine soktu. İnsanların hiç de azımsanamayacak bir bölümü gümrük birliği ile Türkiye'nin bir cennet olacağını sanıyor. "Gümrük Birliği sonucu ucuz araba alacağım!" beklentilerine nerdeyse evde kalmış kızların koca beklentileri de eklenecek.

Oysa durum hiç de sanıldığı gibi parlak değil. Gümrük Birliği'nin Türkiye'de yaratacağı etkilerin olumlu mu, yoksa olumsuz mu olacağı tartışmaları bir yana, Avrupa'nın içinde bile sorunlar hayli büyük. Avrupa işçi sendikaları bu sorunları tartışıyor ve çözümler üretmeye çalışıyor. Bu çözümler önerileri kimi zaman egemen yaklaşımlarla ciddi bir çelişki oluşturuyor. Bir başka deyişle, genel olarak Avrupa kapitalist sisteminin, yani Avrupa Birliği'nin bir unsuru durumundaki Avrupa sendikal hareketi, sorunların çözümünün bugünkü ekonomik ve politik yaklaşımlarda köklü bir reform ile mümkün olduğunu düşünüyor.

Bu görüşlerin dile getirildiği belgelerin arasında Avrupa Sendikalar Konfederasyonu'nun (ETUC) Mayıs ayı içinde yapılacak olan kongresinde tartışılacak olan politika metni de yer alıyor. Bu metin, "İstihdamı ve Dayanışmayı Avrupa'nın Merkezine Yerleştirmek" başlığını taşıyor.

Bu hazırlık belgesi, esas olarak 1996 yılının başında yeniden gözden geçirilecek olan Avrupa Birliği anlaşmasına bazı katkıların yapılmasını amaçlıyor. Buna göre bugün Avrupa'nın en önemli ekonomik ve sosyal sorun kitlesel işsizliktir. Bununla birlikte özelleştirme ve üretimin çevre ülkelere kaydırılması da işsizliği doğuran sorunlar olarak öne çıkıyor.

Bu sorunların yarattığı kriz, sermaye tarafından siyasal olarak da kullanılıyor ve kazanılmış haklar yokedilmek isteniyor, çünkü bu haklar sermaye tarafından rekabetçiliğin önünde engel olarak görülüyor. Sermaye Avrupa'yı bir serbest ticaret bölgesinden başka bir şey yapmama konusunda çaba harcıyor.

Buna karşılık, ETUC, AB'nin siyasi rolünün güçlendirilmesini arzuluyor. Bunun için radikal bir reform önerisinde bulunuyor.

Bilindiği gibi, yeni sağ ekonomik politikaların esas hedefi istihdam değil, fiyatların kontrol altına alınmasıdır. Fiyat kontrolü için gerekirse işsizliğe razı olunabilir. Ancak bu politika, ciddi boyutlara ulaşan işsizlik karşısında çaresizdir. Avrupa'da işsiz sayısı 20 milyonu, yoksulluk sınırının altında yaşayan nüfus 50 milyonu bulmuştur. Bu nedenle ETUC yeniden tam istihdam hedefine dönülmesinin gerekliliğine işaret etmektedir. Çünkü işsizlik sadece ekonomik değil, aşırı sağın yükselmesi gibi ciddi sosyal problemlere de yol açmaktadır.

ETUC'un tam istihdamı temel bir ekonomik hedef olarak benimseyen ekonomik politika önerisi söylenemez. Avrupa düzeyindeki ve ülkeler düzeyindeki tüm politikalar, öncelikli olarak tam istihdam yolunu açmak ve herkese bir iş imkanı yaratmak zorundadır. Yüzyılın sonuna dek 15 milyonu iş yaratılması gerekmektedir. Bu ise ekonomik politikaların yeniden yönlendirilmesi-

dalgasına karşı koyma, toplumun ezilen kesimleri için etkin bir sosyal koruma mekanizmasının sağlanması (işsizlik sigortası vb), sendikal hakların ve sendikaların rolünün geliştirilmesi olarak ortaya konuyor.

ETUC işgücü piyasasında ciddi değişimlerin yaşandığını kabul ediyor. Örneğin, istihdam ağır sanayiden küçük ve orta boy işletmelere kayıyor. İşgücünün üçte ikisi hizmetler alanında bulunuyor. Çalışma biçimleri çeşitleniyor; tipik olmayan çalışma biçimleri artıyor. Özellikle tipik olmayan çalışma biçimleri sendikalı işçiler için bir tehdit kaynağı. Çünkü bu tip çalışma, toplu iş akitlerinin yerini bireysel iş akitlerinin almasına olanak sağlıyor ve giderek daha fazla sayıda işveren bu yöntemi kullanıyor. ETUC buna bir çözüm olarak, sürekli mesleki eğitimin gerçek bir hak olarak kabul edilmesini savunuyor.

ETUC, bütün tipik olmayan çalışma biçimlerinin olumsuz olarak görülmemesi gerektiğini, tam istihdam hedefi için, örneğin part-time çalışmanın bir olanak olarak değerlendirilebileceğini düşünüyor. Tam gün çalışmanın sağladığı bütün sosyal ve sendikal hakları içeren bir part-time çalışma sistemini olumlu esneklik olarak değerlendiriyor. Çalışma saatlerinin düşürülmesi ile birlikte düşünüldüğünde, işçilerin aleyhine olmayan bir part-time çalışmanın diğer tipik olmayan çalışma biçimlerinden ayrı tutulabileceğini söylüyor.

Ancak bunun için part-time çalışma öyle düzenlenmelidir ki, sendikal haklar, işçi sağlığı ve güvenliği, mesleki eğitimden yararlanma, sosyal korumadan yararlanma gibi konularda tam bir eşitlik

vergilendirilmesi, sosyal ve sendikal hakların geliştirilmesi, sermayeye karşı bir mücadeleden bağımsız olarak yürürlüğe konulamaz.

Dolayısıyla, ETUC, çözüm önerilerini nasıl yaşama geçireceği konusunda daha net bir mücadele programını ortaya koymak durumundadır. Kanımca, Kongre Hazırlık Belgesinin en zayıf yönü budur. Radikal politika değişikliğine paralel radikal mücadele programı hazırlanamadığı sürece, bu belgede yer alan öneriler, birer iyiniyet dileği olmaktan öteye geçmez.

ETUC, AB sınırları içinde düşünme alışkanlığı ve lobi faaliyetini esas alan mücadele anlayışı ile, tespit ettiği sorunların çözümünde ciddi handikaplar taşıyor. Yine de Avrupa'daki sosyal krizin boyutlarını ve bu sorunların çözümünün sistem içinde olsa bile köklü bir reform ile olabileceğini ortaya koyma açısından önemli bir belge ortaya koyuyor. Bu belge, sendikaların mücadele anlayışında da köklü bir reforma yönelttiği oranda işlevli olacaktır.

günlük sol bir gazete için...

taş taşınacak
taş taş üstüne konulacaktır

eski gazete ve atık kağıt topluyoruz
tel: 0 212 254 27 95 fax: 0 212 254 26 64

Türkiye'deki özelleştirme serüveninin en ilginç olgularından biri Et ve Balık Kurumu'nun (EBK) Hak-İş'e satılması, sonra da bu satışın iptal edilmesi oldu. EBK olayı çok tartışıldı. Oysa EBK olayı, özelleştirme sürecinin niteliği ile ilgili önemli dersler içeriyor. Geçen süreye rağmen, bu dersler üzerinde durmak ve tartışmak gerekiyor. EBK olayı hakkındaki tartışmalar birkaç eksende yürütüldü. Birincisi, "EBK çok ucuza gitmiyor mu?" soruları öne çıktı. Buna bağlı olarak tartışmaların ikinci boyutu, bunun bir özelleştirme değil, yağma ve talan olduğu üzerine şekillendi. Üçüncüsü, Refah Partisi ile Hak-İş bağlantısı tartışıldı. EBK'nin nihai olarak Refah Partisi'nin nüfuz alanına dahil olacağı vurgulandı. Dörtüncüsü ve en önemlisi ise, "Sendikalar işletmeci ya da patron olabilirler mi?" sorusu soruldu.

Bu dördüncü eksen daha sonraya bırakarak, EBK olayının özelleştirme ile olan ilişkisi üzerinde duralım. EBK olayının, özelleştirme sürecine gölge düşürdüğü vurgusu sıkça yapıldı. Bu vurgu en çok da özelleştirme yanlılarından geldi. Onlara göre Özelleştirme Yasası'nın çıkmasından sonra ilk kapsamlı operasyon olan EBK'nin özelleştirilmesi, politik beceriksizlik yüzünden komediye dönüşmüştü. Bu olay, bundan sonraki özelleştirmelerin de önünü tıkamıştı.

Bu saptamalarda belli bir doğruluk payı olduğunu kabul etmek gerekiyor. Ama özelleştirme yanlılarının görmek ve göstermek istemedikleri şey, yağma ve talan olgusunun sadece EBK ile sınırlı olmadığı, özelleştirmenin kendisinin bir yağma ve talan olduğudur. Onları rahatsız eden, daha büyük yağma ve talan operasyonlarının önünün kesileceği ihtimalidir.

EBK olayı gerçekten de toplumun özelleştirmenin ne olduğuna ilişkin yargısını biraz olsun değiştirmiştir. Ama özelleştirme yanlıları, bunun özelleştirmenin kendisinden değil, EBK olayının özgüllüğünden kaynaklandığını kanıtlamak için olağanüstü çaba göstermiştir.

Daha önce yaşanan özelleştirme deneyleri ortadayken, Çitosan, USAŞ, Aktaş rezaletleri hala gündemdayken, PTT, Erdemir, Havaş, THY gibi yeni rezaletlerin hazırlıkları yapılırken, EBK olayını bunlardan yalıtılmışlar ve sadece Hak-İş ve Refah Partisi ilişkisi içinde değerlendirmişlerdir. Sonuç olarak özelleştirme yanlılarına göre, "EBK olayı bir kazadır; bir daha tekrar edilmemelidir." Ancak özelleştirmenin kendisinin zincirleme bir kaza olacağı da apaçık ortadadır.

Sendikacılık mı Patronluk mu?

Kuşkusuz EBK olayının en ilginç yanı, işin içinde bir sendikaların olmasıydı. Sendikaların işletmeciliğe ya da patronluğa soyunup soyunamayacakları tartışması özellikle öne çıktı.

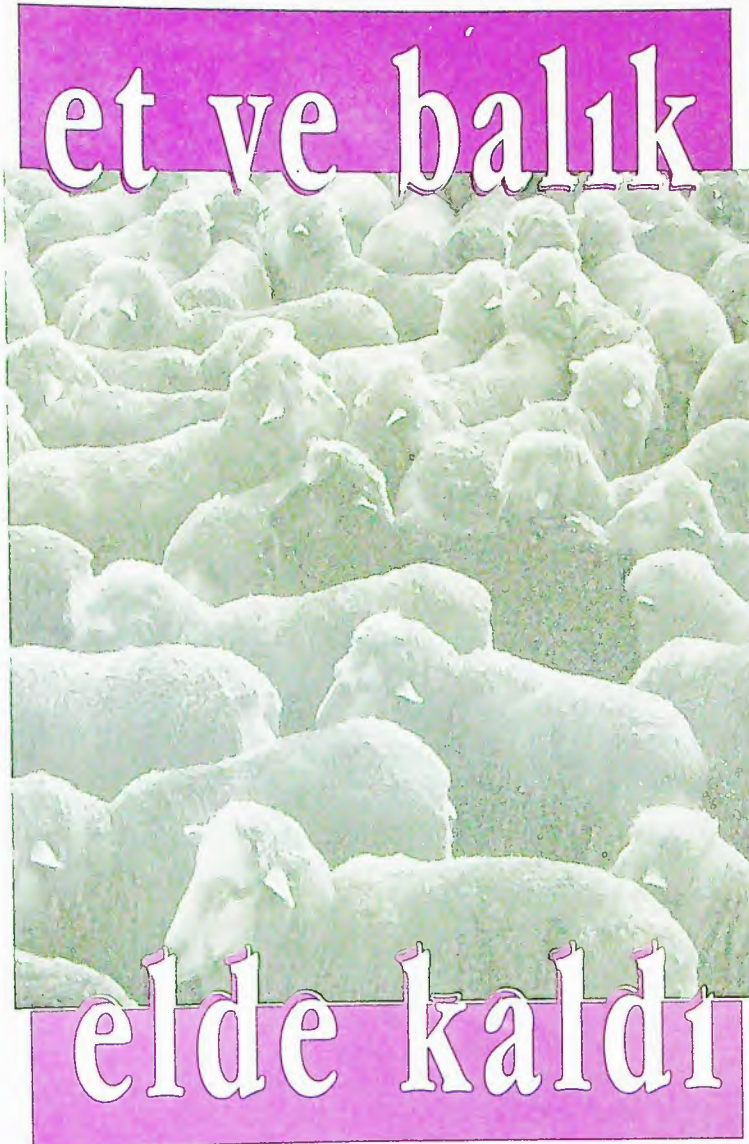
Hak-İş'e göre bu işlem, yani bir işletmenin sendika aracılığıyla işçilere ve üreticilere devri bir reformdu. Ve "üretenlerin yöneten olmasını isteyenlerin" bu işleme karşı çıkmaması gerekiyordu. Bir başka deyişle, Hak-İş, EBK'nin sendikaların kurduğu bir şirkete satılmasını bir tür özyönetim modeli olarak sunuyordu.

İşin tuhafı basında çıkan kimi karşı yorumlar Hak-İş'in bu tezini destekliyordu. Örneğin bir köşe yazarı, işçileri işletmeci yapma fikrinin Leninizm olduğunu ve iflas ettiğini, bu nedenle de EBK olayının başarıya ulaşamayacağını söylüyordu. Bir başkası ise bu vesileyle sendikal hareketin bütününü hedef alıyor ve üretmeden kazanan işçileri savunan sendikaların yokolmasını savunuyordu. Ardından böylesine çağdışı kalmış kuruluşlar olan sendikaların özelleştirmeye ortak olmalarının KİT yerine SİT yaratmaktan başka bir işe yaramayacağını ekliyordu. Sermaye çevrelerinden gelen eleştiriler de benzer nitelikteydi. Onlara göre de sendikalar bilmedikleri işe burunlarını sokmamalıydı.

Sendikal hareket içindeki tartışma ise sendikal hareketin bugünü ve geleceği ekseninde yürütüldü. Hak-İş'in EBK'yı satın almasına karşı sendikal hareket içinden geliştirilen karşı tezler şöyle özetlenebilir: sendikaların işletmeciliğe, patronluğa soyunmaları sendikal hareketi zayıflatır. Almanya'da sendikaların işletmecilikte başarısız olmaları yeterli bir örnektir. Bununla bir-

likte, patronluk ile sendikacılık aynı kaba sığmaz; iki farklı çıkarın savunuculuğu aynı anda yapılamaz. Sendikalar işçilerin bağımsız örgütleridir; bir kez sermaye ilişkisi içine girerlerse bu bağımsızlıklarını yitirirler.

Bu yaklaşım dar sendikal perspektif içinde doğru olmakla birlikte belli handikapları da içeriyor. Kuşkusuz sendikaların patronluğa soyunmaları, onların sendikal görevlerini unutmalarına yol açar; ama buradan yola çıkarak, "İşçisin sen, işçi kal!" mantığına da savrulmamalıdır. Üretenlerinde yönetebilecekleri unutulmamalıdır, fakat bu, sendikaların patron olmasıyla da tartışılmamalıdır.

Sorunu birkaç boyutta ele alalım:

1. "Halk kapitalizmi" kavramı ideolojiktir ve gerçek yaşamda karşılığı yoktur. Bilindiği gibi, halk kapitalizmi, sermayenin hisse senetleri aracılığıyla halka yayılmasıyla sınıflar arasındaki farklığın azaldığı, hatta yok olduğu bir düzeni öngörür. Herkes hisse senedi sahibi olmaya başlayınca, sermaye bütün topluma yayılır; herkes sermayedar olur; ortaya da halk kapitalizmi çıkar.

Bu doğru değildir. İşçiler hisse senedi sahibi olmakla sermayedar olmazlar. Çünkü bu yolla üretim araçları üzerinde kontrol kazanmazlar. İşçilerin hisse senedi sahibi olmaları onların nesnel sınıf konumlarını değiştirmez. Hisse senedi sahibi olmak, faize para yatırmak, gayri menkul almak gibi tasarrufla ilgili bir olaydır. İşçilerin ücret fonunun bir kısmı, banka mevduatı, hisse senedi, tahvil, bono vb. gibi araçlarla sermayeye aktarılır ama bu işçilerin yaşamlarını emekleriyle sürdürmelerini, yani onların işçi olmaları gerçeğini değiştirmez. Ne zaman ki işçiler yaşamlarını emek dışı gelirle kazanacak duruma gelirler, elbette o zaman sınıfsal konumları değişir, ama sadece tasarruf aracı olan hisse senedi sahibi olmakla sınıf atamazlar. Ama kabul etmek gerekir ki hisse senedi sahipliği, yoğun bir ideolojik bombardımanla birlikte sınıf bilincinin törpülenmesine hizmet eder.

2. Buradan yola çıkarak, Hak-İş'in "Biz bu işletmenin hisselelerini işçilere dağıtacağız; onlar bu şekilde EBK'nin sahibi olacaklardır." iddialarını kabul etmek mümkün değildir. İşçiler bu şekilde EBK'nin sahibi olamazlar. Olsa olsa yeni bir patron karşısında bir miktar hisse senedini kontrol edebilirler, ama bu işletmenin bütününü yönetmelerine olanak tanımaz. Zaten Hak-İş, EBK'nin profesyoneller tarafından yönetileceğini belirtmiştir. Kısacası, bir kapitalist işletme biçimi olan anonim şirket modelinde, işçilerin

hem patron hem de işçi olmaları mümkün değildir. Hemen belirtmek gerekir ki, Lenin'in hülyası da bu değildir. Yani, kapitalist ilişki içinde işçileri işletmeci yapma fikri Lenin'e atfedilemez.

3. Ama kapitalist ilişki içinde sendikalar patronluğa soyunabilirler. Bu, sendikaların işçilerden tümüyle kopmaları ve sendika yöneticiliği avantajlarını sermaye lehine kullanmaları anlamına gelir. Sendika kavramının esas içeriğine aykırı olsa da sendikalar patron olabilirler. Zaten bütün dünyada bu yönde bir teşvik vardır.

Ancak bu koşulda sendikalar işçilerin haklarını savunan örgütler olmaktan uzaklaşırlar. Patronluğa başlayan sendika yöneticisi sendikal görevlerini yerine getiremez. Bu işletmecilikte başarılı olup olmamakla ilgili bir şey değildir. Çok başarılı işletmecilik yapılsa dahi bu patronluktur ve işçilerin aleyhinedir.

Bütün bunlardan çıkan sonuç: işçilerin hisse senedi sahibi olmaları ya da sendikaların sermayedar olmaları, işletmeciliğe soyunmaları kapitalist üretim ilişkileri içerisinde üretenlerin yöneten olmasını sağlamaz.

Bu noktada iki soru sormamız gerekiyor: Bir, özelleştirilecek işletmelerin sendikalara satılmasını savunmadığımızı göre, özelleştirme karşısındaki tavrımız ne olmalı? İki, o halde üretenlerin yöneten olması ne demektir, nasıl gerçekleşir?

Üretenlerin Yöneten Olması Ne Demektir?

Burada yönetime katılma ya da yönetimi denetleme kavramları üzerinde durmamız gerekiyor. Kapitalizm içinde bu yöntemler sınırlı da olsa, etkileri olan faaliyetlerdir.

Yönetimi denetleme, işçilerin bağımsız bir örgütlenmeye sahip olmalarını şart koşar. Bu niteliğe sahip organlar sendika temsilcilikleri ya da işyeri komiteleri/komisyonları olabilir. Bu sınıf örgütüllükleri aracılığıyla yönetimlerin denetlenmesi, keyfiligi sınırlayabilir.

Yönetime katılma da bağımsız sınıf organları üzerinden, örneğin işyeri komiteleri ya da sendika temsilcilikleri üzerinden olursa ve işletmenin çıkarları sınıfsal çıkarın önüne geçirilmezse etkili olur. İşe alma, çalışma koşullarının düzenlenmesi gibi konularda yönetime katılma işçiler lehine sonuçlar üretebilir. Ancak burada bir tehlike vardır. Günümüzde sendikaların güç yitirdiği dikkate alınarak, endüstriyel demokrasi adı altında kalite çemberleri, toplam kalite yönetimi gibi işletme içi organlar üzerinden gündeme getirilmektedir. Bunlar işçilerin bağımsız çıkarlarının zayıflatıldığı mekanizmalara dönüşmektedir. Yönetime katılmada bunlara dikkat etmek gerekir. Bu iki sınırlı işlevi olan faaliyet dışında, kapitalist üretim ilişkileri içerisinde, işletmelerin tümüyle işçilerin

sahipliğine geçmesini ummak safdilliktir. Buradan hareketle, bugün özelleştirme karşısında "özelleştirme değil, demokratikleşme!" şiarının içeriği tam açıklanamazsa Hak-İş'in hatasına sürüklenilebilir. Tekelci piyasalarda demokratik de olsa işçi şirketlerinin başarı şansı yoktur. Dolayısıyla bugünkü koşullarda, kamu girişimciliğini savunmak pozitif bir önerme olmasa da, özelleştirme karşısındaki direncin etkinliği bakımından önemlidir.

Bu noktada öne çıkarılması gereken kamu mülkiyeti ile birlikte demokratikleşmedir. Demokratikleşme denetleme-katılma mekanizmalarıyla sağlanacaktır. Mülkiyet kamuda kalacak, mülkiyetin paylaşımı değil, yönetimin demokratikleştirilmesi esas olacaktır. Bu kapitalist biçim altında mümkündür. Bir çözüm ya da seçenek değildir, ama varolan sorun karşısında güçlü bir tavrıdır.

Gelelim esas soruya: üretkenler nasıl yöneten olacak? Bu sorun esasında bir iktidar sorunudur. Buradaki yönetme kavramı da işletme için değil, siyasi iktidar için kullanılmıştır. Yani üretkenlerin yöneten olması politik bir içeriğe sahiptir.

Kapitalizmin temel sorunu üretimin ve bölüşümün anarşik yapısıdır. Üretimin evrenselleştiği koşullarda, iktisadi karar birimlerinin birbirinden kopukluğu ve piyasaların kendilerine atfedilen teorik güçlerinden yoksun oluşları, krizlere yol açmaktadır. Tam da bu nedenle üretkenlerin yöneten olması tek tek işletmeler için geçerli bir çözüm değildir. Kapitalist üretim biçiminin neden olduğu krizlerin çözümü kar hedefinin yerini toplumsal yararın alması, özel mülkiyetin toplumsal mülkiyete dönüşmesi ve piyasanın planlama ile ikame edilmesidir. Bu temel bütünleyici olan ise, üretkenlerin siyasi iktidardır, çünkü ekonominin yönetimi politikadan bağımsız değildir.

le de özellikle endüstri devrimi ertesinde kadın ve çocuk emeği yaygın bir biçimde kullanılmaya başlandı. Bu durum kadın ve çocuk emeğine ödenen düşük ücret nedeniyle genel ücret düzeyini düşürdü. Ayrıca kadınlar kendilerini "iki efendiye hizmet eder" (kocalarına ve kapitalistlere) durumla buldular. Bu durum aile merkezli otoriter ilişkileri kısmen erozyona uğrattı. Nitekim Marks ve Engels kapitalizmin herkesi proleterleştirme eğilimine bakarak erkek egemenliğinin ortadan kalkacağını öngördüler.

Ancak 19. yüzyıl sınıf mücadeleleri, kısmen cinsiyetler arası bir mücadele haline almış ve bu süreçte erkek egemenliği, sermayeye uyarlanmıştır. Buna karşı ilk direnenler erkek işçiler olmuştur. Kadınlar sadece ücreti düşüren bir rekabet unsuru değil, aynı zamanda kanlarıydılar. Bu nedenle ilk sendikalar hareketleri kadınların emek pazarına toptan girişini de hedef alan sınıf mücadelesi sonucu erkek işçiler kendilerini korumak için sendikalar kurmuşlar, kadın ve çocuklar için de koruyucu iş yasaları elde edilmiş, bir uzlaşma olarak da aile ücreti (bugünkü haliyle asgari ücret) sistemi kabul edilmiştir. 19. yüzyıl sonu ve 20. yüzyılın başından itibaren aile ücreti işçi sınıfı aileleri için sabit bir norm haline gelmiştir. "Erkek egemenliği işçi sınıfını sermayeye karşı mücadelesinde bulmuştu. Erkekler kapitalistler tarafından satın alınmış, kadınlar da gözden çıkarılmıştır." Aile ücreti kadın emeğini kontrol ve denetim üzerine kopan çatışmanın uzlaşma biçimidir. Erkek egemenliğinin sermayeye uyarlanmasıdır. Erkek işçiler, erkeklerle kadınlara eşit ücret verilmesi için mücadele yerine, kanlarının evdeki hizmetini elde tutmayı tercih etmişlerdir. Erkek egemen toplumsal ilişkiler sınıfı bölmüştür. Ücretli çalışmayan kadının yaşamı, erkek işçinin yaşam standartına bağımlı hale gelmiştir. Buna karşı kadın emekçilerin çalışma hakkı ve eşit işe eşit ücret mücadelesi ayrı bir kanaldan sürmüş ve her iki mücadele arasındaki gerilimler günümüze kadar gelmiştir.

Sanayi Temelli Erkek Egemenliği

Bunun peşinden emek pazarında işin cinsiyete bağlı dağılımı gelmiştir. Kadınlar, azınlık erkekler, göçmenler için düşük ücretli niteliksiz işler ayrılmıştır. Kadının ev sorumlulukları emek pazarındaki aşağı konumuyla pekiştirilmiştir. Cinsiyetle sınıf arasındaki ilişkinin kapitalizm altında aldığı bu biçim kapitalist sömürünün temel cinsiyetçi dinamiğini oluşturur. Aile temelli erkek egemenliği, sanayi temelli erkek egemenliğine dönüşmüştür.

Günümüzde kapitalizmin herkesi proleterleştirme eğilimi devam etmektedir; kadın işgücü hızla artmıştır, ancak aile ücreti ve cinsiyete dayalı işbölümü hala var. Düşük statü ve düşük ücret erkek egemen ailenin maddi temelini oluşturmaktadır.

Bu noktada kapitalizmin içsel mantığı ile cinsiyetçilik arasındaki bağlantının yapısal olduğunu söylemek mümkün. Çünkü kapitalizmin iki temel mantığı vardır:

1) Kapitalizm, artuk değerini büyümesi için en geniş anlamıyla emek gücüne ihtiyaç duyar (çocuk, kadın, göçmen vb.). Dolayısıyla sistem dışına atmak mantığına terstir. Atmaz, marjinalleştirir. Sistemin altlarında ya da kısmen dışında (yedek işgücü olarak) tutar.

2) Sermaye birikimini en üst düzeye çıkarmak, azami karı sağlamak için üretim maliyetlerini, ücretleri en aza indirmeyi hedefler. Bu ise ücretli emek içinde yapısal bir katmanlaşmayla sağlanır. Cin-

siyetçilik ve ırkçılık katmanlaşma/farklılaşmış bir ücretli emeğin oluşması için kapitalizmin yararlandığı ayrımcılıktır. Irkçılık bunu emek gücünü etkinleştirerek (beyaz nitelikli işgücü, siyah, göçmen, asyalı, latin vb.) yapar. Cinsiyetçilik ise kadın ve erkek işgücü olarak emek gücünü farklılaştırmasını bir hiyerarşiye oturma isteğidir. Bu durum tüm kesimler için çok düşük ücretlere zemin sağlar. "Böyle düşük ücretler, ücretlilerin hayat boyu hane gelirinin küçük bir kısmını karşıladığı hane yapılarında mümkündür. Hanenin diğer emek girdileri kadınlar ve her iki cinsten çocuklar ve yaşlılar tarafından sağlanır. Böylece ücret geliri düşüklüğü, ücretsiz işteki emek girdisi ile telafi edilir." Cinsiyetçilik üretim ve yeniden üretim düzeyindeki ayrılmayı ve çatışmayı böylece gizler. Kadınların aile ve ev içindeki emekleri tamamen görünmez olur ve değer dışında kalır.

Sınıf Egemenliği ve Erkek Egemenliği

Kapitalizmin emekgücünü bölme ve kadınları dışlaması sadece birikim gereksinimleri ile açıklanamaz. Meselenin önemli bir yönüdür. Ancak toplumsal denetim ihtiyacını da karşılar. Kadınların erkek iktidarlı ailelerde çocukları yetiştirmesi, toplumsallaşma yoluyla, itaatkar bireyler yetiştirilir. Cinsiyetçi ideoloji kadını erkeğe göre değersizleştirir. Kadınların sadece yaptıkları işler değil, kadınsı özellikler de küçümsenir. Böylece bir yandan kadınların evde yaptıkları işler hafife alınır. Bu yolla sermaye toplumsal ihtiyaçları karşılamadaki yetersizliğini gözden gizler. Bir yandan da özellikle emekçi sınıftan erkekleri denetlemek ve manipüle etmek için, kadınların bağımlılığı kullanılır. Bu yolla toplumsal denetim ve gerektiğinde pasiflikasyon politikaları meşrulaştırılır. Militarizasyon süreçleri ve güç kullanmayı meşru gören faşizm, ırkçılık gibi ideolojilerin cinsiyetçi söylem aracılığıyla meşruiyet kazanmaları ve yaygınlaşmaları raskantı olamaz.

Bu nedenle cinsel eşitsizlik, sınıfların ve sosyo-ekonomik tabakalaşmanın öyle bir dayanağı haline gelmiştir ki, onu yaşatan erkek egemenliğine karşı gelmeden sınıf egemenliğini sarsmak mümkün değildir. Sınıflı toplumun politik yapılarını hedef almadan erkek egemenliğine son vermek deolanaksızdır. Dolayısıyla emekçiler, sınıflar mücadelesi içinde kapitalizme karşı mücadele programlarına cinsiyetçilikle mücadeleyi koymadıkları sürece, kadınlar düşük ücretle, kalitesiz işlerde çalışacaklar, emek ve üretim sürecinde yönetim olanakları pek az olmaya devam edecek, sıkıcı, monoton ve vasıfsız işler kadınlara, nitelikli ve iyi ücretli işler "kurtarılmış alanlar" olarak erkeklere tahsis edilmeye devam edecek. Sendikalarındaki erkek egemenliği sürdürdükçe, bu durum sendikalar bürokrasinin önemli bir dayanağı olmayı sürdürecektir.

Erkek egemenliğine karşı kadınların bağımsız örgütlenmesinin gerekliliği bir yana, sınıf örgütlerinin cinsiyetçiliğe karşı mücadelesi, kadın ve erkek emekçilerin gerçek birliğinin önkoşulu. hem de topyekün ve soyut kurtuluş ve özgürleşim projelerini somutlamanın en önemli dayanağını oluşturmaktadır. Bunun hem örgütsel hem de bireysel düzeyde kaçınılmaz sonuçları vardır. İlk elden tek tek erkeklerin cinsiyetçiliğin kendilerine biçtiği rolle hesaplaşmalarını gerektirmektedir. Çünkü erkeklerin kadınlara rağmen sahip oldukları ayrıcalıklar, onların iradesine bakılmaksızın toplumsal olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla kişisel bir bilinç dönüşümü,

kollektif bir mücadelenin ayrılmaz bir parçasıdır. Ev işlerini kimin yapacağı, çocukların nasıl yetiştirileceği, dostlukların niteliği erkeklerin kadınlarla ve çocuklarla ilişkisinin niteliği sorgulanmalı; ayrıca sınıf örgütlerinde neden hala erkek egemenliğinin sürdüğü, bu durumun sürmesine tek tek yapılan katkılar ya da kayıtsız duruşlar, üretim alanına hapsedilen talepler çerçevesinde bedellenen bilinç dönüşümünün kadın emekçilerin sınıf örgütlerindeki konumuyla ilgili sonuçları, siyaset alanının nasıl tanımlandığı, sınıf örgütlerinin diğer toplumsal hareketlerle ilişkisi nasıl görüldüğü noktasında sorular sorulmalı ve mevcut siyasal hatlar gözden geçirilmelidir. Emekçi sınıfların anlamlı hayat ve özgürlük mücadelesi, geç kapitalizmin üzerinde yükseldiği birbirinin içine geçen ve birbirini çoğaltan sömürü, baskı ve tabiiyet ilişkileriyle topyekün yüzleşmesini gerektirmektedir. Bu durum da bir yönüyle daha fazla kollektif çaba ve enerjili diğer bir yönüyle de, farklı baskı ve ayrımcılıklara yönelik toplumsal hareketlerle etkileşimi gerektirmektedir.

apitalizm altında erkek egemenliğinin ve ona bağlı olarak cinsiyetçiliğin aldığı özgül biçim sadece ekonomik düzeye sıkıştırılmayacak kadar geniş bir konu. Bu küçük yazı çerçevesinde, kadınların emeğine el konulması bağlamında, bazı yapısal ilişkilere değinilecektir.

Günümüzde kadın emekçilerin karşı karşıya geldiği sömürü, baskı ve ayrımcılık ile kapitalist üretim tarzı arasında yapısal bir ilişki bulunmaktadır. Bu gerçek gözardı edildiğinde, kadın emekçilerin özgül durumu kabul edilse bile, bu durum sınıf örgütlerinde "kadınları ilgilendiren konuların" kadınlara (kadın komisyonlarına) havale edilmesini getirmektedir. Hatta daha da kötüsü, kadınların özgül durumunun, kapitalizmin kurucu temel çelişkesine bağlanarak, ayrı örgütlenmenin sınıfı böldüğü iddia edilebilmektedir. Bu noktada şu soruları sormak gerekiyor. Burjuva toplumda kadınların durumu ile emek-sermaye çelişkisi arasında nasıl bir ilişki vardır? Kadınları ezen ve sömürenler kimlerdir? Sınıfı bölen kimlerdir?

Bu soruları yanıtlamak için cinsiyet ve sınıf ilişkilerinin tek bir eşitsizlik sisteminin birbirini tamamlayan parçaları olduğunu (sistematik bir toplumsal bütün perspektifi) gözden kaçırmamak gerekiyor. Çünkü ne sınıf sömürüsü kadınların durumunu açıklıyor, ne de cinsiyetçi baskı ve sömürü kendi kendini sürdürebilme yeteneğine sahip. Sınıf cinsiyetle bölündüğü kadar, cinsiyet de sınıfla bölünmüş durumda. Burada cinsiyet ve sınıf ilişkilerinin kökenine ilişkin bir tartışmanın fazla bir anlamı yok. Cinsiyete dayalı bir işbölümü ve kadınların ezilmesinin sınıflı toplumları öncelikleğini biliyoruz. Dolayısıyla erkek egemenliğinin kapitalizme nasıl uyarlandığına, cinsiyetçiliğin aldığı özgül biçimlere bakmak, topyekün bir mücadele için bakılması gereken yerlerdir.

Eşitlik Gökten Yere İnce

Feodalizmi parçalayan kapitalizm, erkek egemenliği ile yüzleştiğinde burjuva devrimleri sırasında elinde tuttuğu eşitlik bayrağını elinden atıverdi. Sermaye doğası gereği başlangıçta da en geniş anlamıyla emek gücüne ihtiyaç duyuyordu. Bu neden-

kapitalizm ve erkek egemenliği

MEKSİKA

demokrasi maskesi

Yeni dünya düzeni politikalarına uyum göstermede en başarılı ülkelerin başında gösterilen Meksika 1994 yılının son günlerinde ekonomik çöküşle karşı karşıya kaldı. Hemen hemen bütün devlet işletmelerini özelleştiren, ücretleri ve sosyal hakları olabildiğince düşüren ve son olarak ABD ve Kanada ile NAFTA adlı serbest ticaret antlaşması yapan, yani Dünya Bankası'nın dayatması olan "yapısal uyum politikaları"na harfiyen uyan Meksika, bütün bunlara rağmen ekonomik iflastan kurtulamadı. Ve Meksika hükümeti yeni bir acı reçete ilan etmek zorunda kaldı.

1980'li yıllar boyunca özelleştirme, serbestleştirme ve kuralsızlaştırma politikalarının yoğun olarak uygulamaya sokulduğu Meksika'da bu politikaların emekçi sınıflar üzerindeki sonuçları bilinmiyor. Türkiye'de bu konuda pek çok makale, haber ve inceleme yayınlandı. Ancak Meksika'deki sürecin ilginç bir yönü olan işçilerin ve emekçilerin haklarının gaspı için uygulamaya sokulan politik ve idari mekanizmalar ile devletçi sendikaların bu süreçteki işlevi hakkında yeterli derecede bilgi olduğumuzu sanmıyoruz. Bu yazıda bu konular üzerine bazı bilgileri aktarmak istiyoruz.

Meksika Deneyinin Sonuçları

Meksika'daki "yapısal uyum" sürecinin sonuçları birkaç maddede toplanabilir. İşçiler yaşamlarını sürdürebilecek bir ücret bile kazanamıyorlar: otomotiv sektöründe bile aylık ücret 120-150 dolar arasında değişiyor. İşçi sağlığı ve iş güvenliği büyük bir tehlike altında: hiçbir koruyucu önlem yok. Çevre üzerindeki tahribat işçilerin ve çevrede oturan insanları tehdit ediyor. Kadın işçiler cins ayrımcılığı ve cinsel tacizle yüz yüze. Çocuk emeği birçok sektörde özellikle kayıt dışı ekonomide yaygın bir şekilde kullanılıyor.

Bütün bu sonuçların ortaya çıkmasındaki temel etmen ise, antidemokratik baskı yöntemleri ve devletçi sendikaların, bu baskıya ortak olmalarıdır.

Baskı, Şiddet ve Devlet Sendikaları

Meksika'da insan hakları ihlalleri oldukça yaygın. İnsan haklarına ne hükümet ne de yargı sistemi saygı gösteriyor. İşçiler, eylemlerinden ötürü sürekli olarak yasadışı gözaltıların ve işkencenin kurbanı oluyorlar. Bazı reform girişimleri olmasına rağmen, gayri resmi katiller ciddi bir sorun olmaya devam ediyor. Amerikalı ve Meksikalı intihar hakları grupları tarafından yapılan çalışmalar, varolan yasaların ihlal edilmeye devam edilmesinin temel nedeninin, işkenceyle alınan ifadelerin mahkemelerde kabul görmesi olduğunu söylüyorlar.

Örgütlenme özgürlüğü tanınmıyor. Meksikalı işçiler sistemli olarak birçok temel sendikalk haktan yoksun bırakılıyor. İşçiler sendikalarını özgürce kuramıyor ya da varolan sendikalar arasında özgür bir seçim yapamıyor. İşçilerin büyük bir kısmı, iktidardaki Kurumsal Devrimci Parti (PRI) ile sıkı ilişki içindeki sendikalara üye olmaya zorlanıyor. Devlet tarafından kontrol altında tutulan bu sendikalara üye olmak, işe alınmanın bir önkoşulu olarak dayatılıyor. Devletin üye olmak, işe alınmanın bir önkoşulu olarak dayatılıyor. Devletin arabulucu ve hakem kurumları ile Çalışma Bakanlığı bağımsız sendikaları işçi sendikası olarak görmeyi, tüzel kişilik vermeyi sürekli reddediyor.

Bu genellemenin tek istisnası, Monterrey'deki ve Nuevo Leon'un

diğer bölgelerindeki "beyaz" ya da işveren denetimindeki sendikalarlardır.

İş yasası işçi haklarını tanımıyor. Meksika iş yasası, işçilerin özgürce örgütlenmelerinin önündeki en büyük engellerden biri. Devletin çalışma yaşamı ile ilgili yetkilileri, sendikal ilişkileri resmi olarak kontrol etmeyi imkansız hale getirecek olan bağımsız işçi sendikalarını resmen kaydetmeyi reddediyor. Sendika temsilcilik seçimleri, işverenlerin ve/veya devlet sendikalarının işçilere gözdağı vermesi için bir vesile oluyor.

İş yasası grev hakkını da tanımıyor. Devlet yetkilileri grev hakkını tanımadığından geliyor. Örneğin haberleşme ve ulaştırma işçileri greve kalkıştıklarında, askeri saldırılarla yüz yüze kalabiliyorlar. Yine de kimi zaman işçiler sendikalarının kontrolünü ele geçirmeyi ve daha yüksek ücret, daha iyi tazminat ve çalışma koşulları sağlamak üzere sendika temsilcilerini zorlamayı başarabiliyorlar. Bu durumlarda devletin olağan tavır, yasayı usulüne göre (!) ihlal etmek veya grevi hoş karşılamak ihlalleri icat etmek oluyor.

Meksika'da sendikalk demokrasiden söz etmek mümkün görünmüyor. Devlet sendikalarına üye olmak zorunda kalan işçilerin, sendikalk politikaları belirleme ve kendi yöneticilerini seçerek örgütlenmelerini demokratik olarak denetleme hakları tanınmıyor. Devlet sendikalarının büyük bir çoğunluğu düzenli toplantı bile yapmıyor. Bu sendikalarda profesyonel olarak çalışanlar genellikle tayin ediliyor ve bunu kontrol eden de iktidar partisi. İşyerlerindeki işçiler yöneticilerin demokratik bir biçimde seçmeyi başardıklarında ise, Çalışma Bakanlığı, bazı istisnalar dışında, bunları tanımayı reddediyor. Ayrıca demokratik eylemlere katılan bazı işçiler, sendikalarından ihraç edilebiliyor; bu da onların işten atılmalarının yolunu açıyor.

Devlet sendikaları ve işverenler işçilerin işten atılmasında işbirliği yapıyorlar. Devlet sendikaları, sendikalk demokrasi talebinde bulunan işçilerin işten atılması için işverene başvurabiliyor. Bunun için önce bu işçilerin üyeliklerini düşürüyorlar. Üyeligi düşen işçi işte atılıyor. Eğer tek tek işten çıkarma işçilerin taleplerini durduramazsa, işverenler ve devlet sendikaları, yüzlerce işçiyi topluca ihraç edebiliyorlar. Devlet, sendikaların ve işverenlerin bu işbirliğini destekliyor ve teşvik ediyor.

Meksika'da işçilere karşı şiddet çokça rastlanan bir yöntem. Eğer tek tek ya da kütleli işten çıkarmalar haklarını aramakta ısrarlı olan işçileri caydıramazsa işverenler ve devlet sendikalarının yöneticileri militan işçileri tehdit ediyor, dövdürüyor, kaçınıyor, hatta öldürüyor. Bu tür saldırılar gerçekleştiren adamlar genellikle devlet sendikalarının adamları oluyor. Bu saldırıların sorumluları yakalanmıyor: saldırganlar devlet sendikaları, işverenler ve devlet tarafından korunuyor.

Hükümet işçileri ve sendikaları iktidar partisinin kontrolü altında tutmak için sık sık kütleli polis ve asker

gücü kullanıyor. Örneğin 10 Ocak 1989'da Ciudad Madero'daki petrol işçileri, bizzat Salinas'ın emriyle polis saldırısına uğradı. Onlarca işçi önderi askerlerin yasadışı bir biçimde gerçekleştirdikleri saldırılar sonucu tutuklandı. 21 Ağustos 1989'da askerler, Maden-Metal İşçileri Sendikası üyelerinin özelleştirmeyi protesto etmelerini engellemek için Cananea Bakır İşletmesine el koydu.

Eylemci işçiler ve sendikacılar bezdirici davalara maruz bırakılıyor. Birçok grevde, grevin önderleri grev kırılınca ya kadra haksız bir biçimde tutuklu kalıyor ve grev bitince hiçbir şey olmamış gibi serbest bırakılıyor.

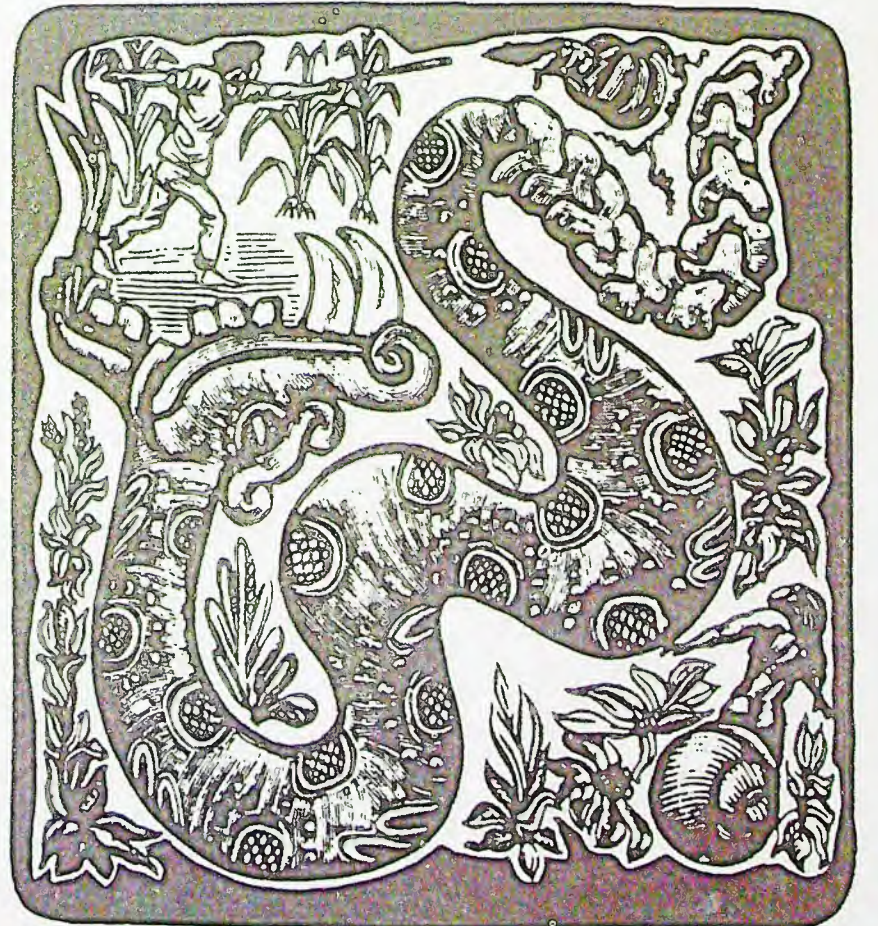
İktidar partisinin politikalarına muhalefet eden bütün sendikalar etkisizleştiriliyor. Buna örnek olarak, bağımsız bir politikayı benimseyen Tepepan Balıkçılık İşçileri Sendikası ve Uramex Nükleer İşçileri Sendikası gösterilebilir. Bu tip bağımsız politikaları benimseyen sendikalar örneğin özelleştirmeye muhalefet ettiklerinde, işveren bu sendikaları etkisizleştirmek için yeni bir sendikayı örgütlemesine öncülük ediyor.

Sonuç

Meksika'da özelleştirmeler sonucunda pek çok sendika dağıldı. Devletin saldırıları ve devlet sendikalarının bu süreçteki rolü bu sonucun ortaya çıkmasında etkili oldu. Buna rağmen devlet sendikaları ile iktidar arasındaki sıkı işbirliği sürüyor. İşverenlerin tek amacı karlılığı arttırmak. Bu nedenle, hem işçileri kontrol altında tutmak ve işletmelerin sendikalar tarafından denetlenmesini engellemek, hem de varolan sınırlı hakları da yok etmek için yeni teknolojiler ve üretim sistemleri ihlal ediyorlar. Bu uygulamalar kimi durumlarda hoşnutsuzluğun patlamasına ve grevlere yol açabiliyor. Ancak bunlar işveren ve devlet sendikaları ortaklığıyla ve devlet desteğiyle bastırılıyor. Cuautitlan'daki Ford Fabrikası, Modelo'daki Bira Fabrikası, Torner Lastik İşletmesi eylemleri örnektir.

Bütün bu gelişmeler göstermektedir ki Meksika'da işçiler, "yapısal uyum" sürecinin öncesinden daha iyi durumda olmadıkları gibi son 20 yılda en temel haklarının çoğunu yitirdiler. Gelecek yıllara ilişkin bir iyileşme belirtisi de görünmüyor. Nitekim "mucize" 1994 sonunda "felaket"e dönüştü ve yeni acı reçete gündeme getirildi. Bu yeni acılar, yeni baskılar ve yeni kayıplar anlamına geliyor. Dünyanın bütün ülkelerinde olduğu gibi, devlet sendikalarının boyunduruğundan kurtulmak ve bağımsız yeni bir sınıf hareketinin ve sendikalk hareketin inşasından başka bir çözüm görünmüyor.

Kaynak: Dan La Botz, *Mask Of Democracy: Labor Suppression in Mexico Today*. South End Press, Boston, 1992.

Akıntıya karşı

Grever işçi sınıfının mücadele okulu olarak anılır, sınıf bilincinin pekiştiği sınav alanları olarak bilinir. 12 Eylül, işçi sınıfının, sermayeyi köşeye sıkıştırabildiği böylesine önemli bir silahın içini boşalttı. İşçi hareketinin 1989-1991 arasında, işyerlerinden başlayarak Zonguldak Direnişi'ne kadar uzanan yükselişi Körfez savaşıyla birlikte duraklamış ve ardından da gerileme eğilimine girmiştir. Sermaye çevreleri, 15 yıl sonra yeniden, bu kez ortada darbe de yokken "**işçiler bir daba grev yapamaz**" demeye başlamıştır.

Bu koşullarda küçük de olsa çakılan kıvılcımlar yeni bir yükseliş dalgasının başlangıcı olabilir. Tekstil ve Hava-İş grevlerinin önemi buradan kaynaklanmaktadır.

Tekstil işkolundaki sendikalar toplu sözleşme sürecini birlikte yaşayacaklarına dair protokol imzalamalarına rağmen, önce **Teksif'in** sonra da **Öziplik-İş'in** işverenin teklifine onay vermesi ve **DİSK** üyesi Tekstil'in Adana, Bursa ve İstanbul'da 10 bin üyesiyle tek başına bırakılması mücadeleyi tehlikeye sokmuştur. Çok geniş bir emekçi kesimin düşük ücret ve kötü koşullar altında, biç bir sosyal güvencesi olmaksızın çalıştığı bir işkolunda yaşanan olumsuzluklar, onbinlerce emekçinin geleceğini de ipotek altına almaktadır.

Tekstil sendikası üyelerinin büyük çoğunluğunu oluşturan Adana tekstil işçileri, yılların getirdiği olumsuzlukları silip atma noktasında kararlı bir mücadeleyi sürdürmektedir.

Tekstil'deki grev bir yönüyle tüm tekstil emekçilerinin insanlık dışı çalışma koşullarına karşı bir hesaplaşmasıdır.

Tekstil grevi 12 Eylül yönetimini "**bugüne kadar işçiler güldü, bundan sonra biz güleceğiz**" diyen

Tekstil İşverenleri Sendikası başkanı **Halit Narin**'le, 12 Eylül yönetimiyle hesaplaşmasıdır.

İşçi sınıfının hak mücadelesinde öne çıkan bir başka grev ise hava ulaşım işkolunda **HAVAŞ**'ta yaşanmaktadır.

Türk-İş'in asi çocuğu olarak gösterilen **Hava-İş Sendikası** kamu işyerlerinde **700 bine** yakın işçinin kaderini belirleyecek bir kavga'nın merkezi durumuna gelmiştir.

Asıl muharebe önümüzdeki dönemde yaşanacaktır. Hükümet, grevi işçi sınıfına karşı bir silah biçimine dönüştürme kararındadır. Bu amaçla hava ulaşım emekçilerinin

mücadelesini parçalamak amacıyla ilk adım atılmış ve Türk Hava Yolları grevi ertelenmiştir. Asıl amaç kamu

işyerlerindeki sözleşme öncesi işçilere gözdağı vermektir.

Bütün zorluklarına rağmen, tekstil ve **Hava-İş** grevleri, işçi sınıfının direnme geleneklerinde önemli birer kilometre taşıdır.

"**Türkiye'de artık grev yapılamaz**" denilen bir dönemde işçi sınıfının sessiz de olsa önemli bir haykırışıdır. Bu grevlerin

dirençliliği 700 bin kamu işçisinin sözleşme sürecine taşınabilirse, rüzgar yeniden işçiden yana esmeye başlayabilir.

Sınıf Hareketinde YÖN Aylık dergi

Sahibi ve Sorumlu Yazışları Müdürü: Tufan SERTLEK

Yayın Kurulu: Şenol ALTUNSOY, İsmet AKTAŞ, İlknur BİROL, Ali ÇERKEZOĞLU, Alparslan ERTÜRK, Doğan HALİS, Mehmet TOK, Çetin UYGUR

Adres: İstiklal Cad. Mis Sk. Demir Han No.20 Kat 5 Taksim-İSTANBUL

İrtibat Tel: 0 212 244 49 40 - 0 212 211 29 89

Abone: 6 aylık 300 bin TL, 1 yıllık 600 bin TL, Yurtdışı: Yıllık 100 DM

Banka Hesap No: Tufan SERTLEK T.C. Ziraat Bankası Çemberlitaş Şb. 0 924 0003 0003 9608 50 21

Basıldığı Yer: Egemen-Matbaacılık Yay. Tic. Ltd. Şti. Tel: 629 07 10